

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH A ARCHIVNÍHO STUDIA

**ČEŠTÍ LUCEMBURKOVÉ
VE FRANCOUZSKÉ SOUDOBÉ
HISTORIOGRAFII**

Czech Luxembourges in french contemporary historiography

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zpracovala: PETRA JEDINÁKOVÁ

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Marie Bláhová, DrSc.

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Archivnictví a pomocné vědy historické

Rok podání práce: 2013

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím citovaných pramenů a literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne

.....
Petra Jedináková

Poděkování

Děkuji velice vedoucí mé diplomové práce Prof. PhDr. Marii Bláhové, DrSc., za odborné vedení, pomoc a průběžné konzultace poskytované během zpracování mé diplomové práce. Moje poděkování patří doc. PhDr. Martinu Nejedlému, Dr., přednímu odborníkovi na francouzské středověké dějiny, za poskytnutí možnosti rok studovat na francouzské univerzitě v Montpellier, kde jsem se mimo samotného studia historie seznámila i s francouzskými prameny. Dále děkuji velice panu profesorovi Stéphanu Durandovi za odbornou pomoc, kterou mi poskytl během mého pobytu ve Francii. Také děkuji panu profesorovi Gérardovi Dedeyanovi z Université Paul Valéry za velmi laskavé rady ohledně studia ve francouzských archivech.

Chtěla bych poděkovat pracovníkům Archives municipales de Montpellier a Archives départementales de l'Hérault za pomoc při dohledávání podkladů pro moji diplomovou práci. Dále bych chtěla vyjádřit své poděkování CEFRES – Francouzskému ústavu pro výzkum ve společenských vědách v Praze, a to především paní Claire Madl za laskavou pomoc a vstřícnost při dohledávání odborné francouzské literatury. Zároveň bych na tomto místě ráda poděkovala Flavienovi Sampierri za cenné rady rodilého mluvčího při konzultaci francouzských textů.

Klíčová slova:

Lucemburkové, Francie, České země, král, rod, prameny, historiografie, kroniky, zprávy, relace, rytíř, rytířská kultura, vzdělanost.

Key words:

Luxembourges, France, Czech lands, king, dynasty, historiography, source, chronicle, message, relation, knight, culture of knight, erudition.

ABSTRAKT

Petra Jedináková, ČEŠTÍ LUCEMBURKOVÉ VE FRANCOUZSKÉ SOUDOBÉ HISTORIOGRAFII, Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2013.

Cílem předkládané práce je sledovat na základě zpráv francouzských středověkých pramenů vztahy českých Lucemburků k francouzské panovnické dynastii a ohlasy jejich politiky v západní Evropě. Dále se práce zaměřuje na rozdílné vnímání Lucemburků v českém a francouzském prostředí, důvody vedoucí k těmto specifikům v nahlížení na panovnický rod Lucemburků.

Lucemburkové jakožto původně hrabský rod lucemburských Francouzů měli k Francii a jejímu panovnickému rodu vždy silné vazby, pojily je nejen vzájemná úcta, respekt, přátelství a podobné názory, ale i rodinné svazky, které byly posilovány výchovou nástupců rodu přímo u francouzského krále, podpoře v boji i na diplomatické půdě, vzájemnými styky a návštěvami. O tom všem nám zachovaly svá svědectví středověké prameny, zprávy kronik a análů, listiny, korespondence i postřehy literátů z francouzského prostředí, kteří se osobně setkali s českými králi z lucemburského rodu a kteří nám tak o těchto našich panovnících zanechali důležitá svědectví.

Jan Lucemburský byl a dodnes je ve Francii vnímán především jako vzor rytířských ctností, statečný bojovník a oddaný druh francouzského krále. V Čechách byl po dlouhá staletí pohled na Jana zkreslený, pouze z pozice hodnocení jeho osobnosti českého krále, nikoli evropského diplomata, který připravil cestu k dalšímu rozvoji rodu. Na Karla IV. je podle dobových francouzských pramenů nahlíženo jako na panovníka nadmíru inteligentního, vzdělaného, kultivovaného, zbožného a zároveň obratného diplomata. Velmi dobré vztahy ho pojily především k francouzskému králi Karlu V., po němž také přijal jméno. Na Václava IV. naopak středověké prameny nazírají při hodnocení jeho života jako na velmi prchlivého, nerozhodného muže, který více než vladařským povinnostem holduje alkoholu. Práci symbolicky uzavírá poslední cesta Karla IV. v doprovodu syna Václava IV. do Francie na sklonku

Karlova života, která je díky Relaci Velkých kronik Francie velmi detailně zmapována. Touto cestou také pomalu končí období silného vzájemného spojení mezi naší zemí a Francií, které předtím ani potom nedosáhlo takové intenzity.

ABSTRACT

Petra JEDINÁKOVÁ, CZECH LUXEMBOURGES IN FRENCH CONTEMPORARY HISTORIOGRAPHY, Prague, Faculty of Philosophy, Charles University in Prague 2012.

The aim of this thesis is to consider the relationship of Czech Luxembourg dynasty towards the French dynasty and the impact of their policies in western Europe. The work also focuses on different ways of perception of the Luxembourgs in both Czech and French environment and reasons for such observations.

The Luxembourg dynasty, being originally an earl family of the French from Luxembourg, always had a strong relation towards France and its ruling dynasty which was based on mutual respect, friendship, similar opinions and also family bonds, the successors were educated at the French court. The two countries supported each other in fight and also by mutual contact, visits and in terms of diplomacy. We have testimonies regarding these events thanks to medieval sources such as chronicles, annals, documents, correspondence and texts of authors from the French environment, who personally met Czech kings from the House of Luxembourg and therefore left us important insights into the situation of that time.

John of Luxembourg has been perceived in as a model of knightly virtues and a brave fighter always loyal to the French king. In Bohemia, he was for centuries considered as a Czech king only – not as a European diplomatist who greatly influenced the following development of his family line. According to the French sources, Charles IV is perceived as an extremely intelligent, educated, cultivated, pious and skillful diplomatist. He took the name after French king Charles with whom he had a very good relationship. In contrast, Wenceslas IV is regarded as a very irascible, short-tempered and indecisive man who preferred drinking alcohol to governing the country.

The thesis is symbolically closed by the last trip of Charles IV to France, on which he was accompanied by his son Wenceslas IV. It is described in a very detailed way, thanks to *Grandes Chroniques de France*. This trip ended the area of

close relationship between Bohemia and France, which never reached such intensity again.

OBSAH

<u>1 ÚVOD</u>	12
<u>1.1 Česko-francouzské vztahy za Lucemburků a dnes</u>	12
<u>1.2 Cíl a metody práce</u>	15
<u>1.3 Rozbor pramenů a literatury</u>	18
<u>1.3.1 Prameny</u>	18
<u>1.3.2 Literatura</u>	25
<u>1.4 Ohlédnutí za dosavadním poznáním v problematice českých lucemburků ve francouzských pramenech a vzájemným bádáním na české i francouzské straně</u>	28
<u>2 MOC, SÍLA A VÝZNAM FRANCOUZSKÉHO KRÁLOVSTVÍ PRO TEHDEJŠÍ EVROPU A JEHO SPOJITOST S ÚSPĚCHEM RODU LUCEMBURKŮ</u>	38
<u>2.1 Vzestup Francie a její velmocenské plány</u>	38
<u>2.2 Podmínky pro vstup Lucemburků do vrcholné evropské politiky</u>	41
<u>2.3 Vzájemné vazby francouzské královské dynastie a rodu Lucemburků</u>	43
<u>3 JAN LUCEMBURSKÝ</u>	45
<u>3.1 Obraz Jana Lucemburského v zrcadle francouzských pramenů a literatury</u>	45
<u>3.1.1 Jan Lucemburský jako válečník</u>	46
<u>3.1.2 Jan Lucemburský v kronice Jeana Le Bela</u>	47
<u>3.2 Jan Lucemburský ve Velkých kronikách Francie</u>	48
<u>3.3 Jan Lucemburský v Chronique des quatre premiers Valois</u>	48
<u>3.4 Jan Lucemburský v Metských kronikách</u>	50
<u>3.5 Jan Lucemburský očima soudobých autorů Guillaumea de Machauta a Eustacha Deschampse</u>	51
<u>3.6 Jan Lucemburský jako rytíř a význam rytířství pro středověkého čtenáře</u>	54
<u>3.7 Jan Lucemburský jako místodržící Languedocu</u>	56
<u>3.8 Jan Lucemburský jako pacient vyhlášených francouzských lékařů</u>	59
<u>3.9 Obraz Jana Lucemburského v zrcadle českých pramenů a literatury</u>	60
<u>3.9.1 Předpoklady a cesta Jana Lucemburského na český trůn</u>	62
<u>3.9.2 Vývoj a důvody negativního vnímání Jana Lucemburského v českém prostředí</u>	64

<u>3.9.2.1 Jan Lucemburský očima dvou nejvýznamnějších kronikářů jeho doby - tak řečeného Dalimila a Petra Žitavského</u>	64
<u>3.9.2.2 Král cizinec a král diplomat - rozdílný pohled českých historiků na Jana Lucemburského</u>	69
<u>4 KAREL IV.</u>	72
<u>4.1 Karel IV. z perspektivy Čech a střední Evropy</u>	72
<u>4.2 Mládí Karla IV. a jeho ovlivnění francouzským dvorem</u>	75
<u>4.2.1 Karel IV. a jeho výchova na dvoře francouzského krále</u>	76
<u>4.2.2 Složitá cesta na francouzský dvůr a diplomatické umění otce Jana</u>	76
<u>4.2.3 Vzdělávání mladého následníka trůnu ve francouzském duchu</u>	78
<u>4.3 Vnímání Karla IV.</u>	81
<u>4.3.1 Důležitost kladného vnímání panovníka a rodu v době Karla IV.</u>	81
<u>4.3.2 Jak Karel IV. vnímal sebe sama a jak si přál, aby byl vnímán ostatními</u>	81
<u>4.3.3 Politicko-ideový program Karla IV.</u>	82
<u>4.3.4 Jak Karla IV. vnímali jeho současníci</u>	83
<u>4.4 Karel IV. ve francouzských kronikách</u>	85
<u>4.4.1 Karel IV. ve Velkých kronikách Francie</u>	85
<u>4.4.2 Karel IV. v Chronique des quatre premiers Valois</u>	86
<u>4.4.3 Karel IV. v Metských kronikách</u>	88
<u>4.4.4 Karel IV. ve Vitae Paparum Avenionensium</u>	90
<u>5 VÁCLAV IV.</u>	92
<u>5.1 Potomci Karla IV.</u>	92
<u>5.2 Mládí Václava IV. pod vedením starostlivého otce</u>	95
<u>5.2.1 Karel neponechává nic náhodě, aneb zajištění budoucnosti syna již od kolébky</u>	96
<u>5.2.2 Stinná stránka perfektně připravené kariéry</u>	97
<u>5.3 Jaký byl Václav IV. podle hodnocení pramenů své doby</u>	100
<u>5.3.1 Václavova největší vášeň a její dopady na kvalitu vládnutí</u>	103
<u>5.4 Václav a jeho země očima Italů a Francouzů – nelichotivý obrázek syna</u>	
<u>Otce vlasti a poměrů v jeho království</u>	104
<u>5.4.1 Václav IV. pohledem francouzských kronikářů</u>	104
<u>5.4.1.1 Václav ve Velkých Kronikách Francie</u>	105
<u>5.4.1.2 Václav v Chronique des quatre premiers Valois</u>	105

<u>5.4.2 Italské zklamání</u>	106
<u>5.4.3 Václav IV. a jeho zem podle hodnocení básníků a literátů „sladké Francie“</u>	108
<u>6 POSLEDNÍ CESTA KARLA IV DO FRANCIE – SYMBOLICKÝ NÁVRAT DO MÍST MLÁDÍ I POLITICKÁ UDÁLOST NA SKLONKU 14. STOLETÍ</u>	115
<u>6.1 Důvody cesty</u>	116
<u>6.3 Poslední cesta otce a syna</u>	117
<u>6.4 Průběh cesty</u>	118
<u>7 ZÁVĚR</u>	120
<u>8 SEZNAM ZDROJŮ</u>	131
<u>8.1 Seznam použitých pramenů</u>	131
<u>8.2 Seznam použité literatury</u>	133
<u>8.3 Seznam použitých internetových stránek</u>	140
<u>9 PŘÍLOHY</u>	Chyba! Záložka není definována.
<u>9.1 Osobnosti</u>	Chyba! Záložka není definována.
<u>9.2 Stavby</u>	Chyba! Záložka není definována.
<u>9.3 Další</u>	Chyba! Záložka není definována.
<u>9.4 Mapy</u>	Chyba! Záložka není definována.

1 ÚVOD

1.1 ČESKO-FRANCOUZSKÉ VZTAHY ZA LUCEMBURKŮ A DNES

Lucemburkové byli na českém trůnu poměrně krátkou dobu, přesto však bylo toto období důležité pro celý český stát, společnost, kulturu, vzdělanost a celkový rozkvět. Praha se pod vládou Lucemburků stala skutečným srdcem Evropy, kde se rozhodovalo o politice křesťanského světa, kde se dařilo nadaným umělcům a kde kvetla a podporovala se vzdělanost. Pro naše dějiny a především pro další vývoj mají Lucemburkové velký význam, hlavně odkaz prvních dvou Lucemburků na českém trůnu je dodnes živý. Byli to právě oni, kdo do země přinesli lesk a slávu, noblesu a eleganci, rytířskou kulturu i styl života. Lucemburkové byli první, kteří spojili české království s římským císařstvím osobou jediného panovníka. Český královský titul byl pro rod důležitý a rozhodně nebyl brán jako formalita, naopak mu členové rodu přikládali nesmírnou váhu, stejně tak jako českému státu.

České země v době příchodu Lucemburků byly silným územím, díky zásluhám posledních Přemyslovců v oblasti domácí i zahraniční politiky se české země dostávaly do popředí Evropy. Lucemburkové mohli navazovat na tradice a kulturní rozkvět nastolený právě na sklonku vlády přemyslovského rodu. V jemnosti, rafinovanosti chování a zvycích se český stát měl mnoho co učit od zemí, kde kvetla rytířská etiketa. Takovou zemí byla Francie, k níž měli Lucemburkové vždy blízko a která už v této době udávala tón nejen dvorskému způsobu života. Francie se stala vzorem pro celou Evropu, co se týče novinek v architektuře, kultuře, chování, módě, hodnot a chování mezi elitami. Francie zároveň jakožto silná a mocná země měla zásadní vliv na celoevropskou politiku.

Předtím ani potom ve svém vývoji nebyly české země a Francie v tak úzké vazbě a v tak intenzivním kontaktu jako právě za vlády Lucemburků. Tato blízkost přinášela výhody a bezesporu obohatila naši zemi nejen politicky a mocensky, ale především i kulturně a umělecky. České země se mohly inspirovat Francií, čerpat z její moudrosti a urozených způsobů. Byla to doba rozkvětu ve všech oblastech,

která byla navíc podpořena významnými osobnostmi jednotlivých příslušníků lucemburského rodu.

Lucemburkové vždy opírali své pozice o Francii, ve vládnoucím rodu pod znakem třílisté lilie měli své spojence dávno před tím, než se otec Jana Lucemburského stal císařem a započal tím nejdůležitější a nejplodnější kapitolu v dějinách svého rodu. Nejmocnější z králů pevninské Evropy potřeboval mít dobré vztahy s římským císařem a naopak. Toto spojení bylo třeba udržovat a posilovat všemi možnými prostředky a možnostmi, které byly pro středověkého člověka důležité.

Bezesporně diplomatický um na obou stranách měl svůj význam, dále také podobné kořeny a hodnotový systém. Vše podpořily příbuzenské vazby, které, jak už bývalo zvykem, hýbaly dějinami celých států po staletí. Dobře uzavřený sňatek zaručoval stabilitu a zisky často více a jistěji než jakákoli smlouva či vyhraná bitva a Lucemburkové v tomto ohledu byli skutečně velmi obratní. Navíc oba rody, jak ten na francouzském trůně, tak Lucemburkové, k sobě měly velmi blízko i co se názorů týče. Sám Karel IV. vyrůstal na královském dvoře v Paříži, kde se tou nejpřirozenější cestou naučil všemu, co bylo pro vládce důležité. Od dětství tak mohl přijmout za své všechny vybrané způsoby nejelegantnějšího dvora své doby, ale především být vychován dle zásad a hodnot francouzské královské rodiny.

Tato vzájemná blízkost Lucemburků s Francouzi je podpořena odkazy ve středověkých pramenech, ať už to jsou zprávy a zmínky ryze diplomatické jako nejrůznější smlouvy, jasné a přesné účty nebo osobní i úřední korespondence, která se nám zachovala až do dneška, dále prameny narativní, ve kterých nacházíme spoustu zmínek okrajových i zcela podrobných. Právě vyprávěcí prameny nám dávají jedinečný pohled na nahlížení současníků. Kroniky francouzského kulturního okruhu nám zanechaly vzácná svědectví o českých Lucemburcích tak, jak je vnímali různí autoři spjatí s Francií a jejími tradicemi.

Francie byla vždy zdrojem inspirace, ti nejmocnější a nejúspěšnější vzhlíželi k Paříži a její noblese a jejich vzoru potom následovali i ostatní. Kouzlo sladké Francie nadchlo nejen krále, ale i učence, umělce, básníky a téměř každého, kdo měl možnost tuto zem alespoň částečně poznat. Snad žádná jiná země neudávala směr

kulturnímu dění světa tak dlouho a tak jistě jako právě Francie. Samozřejmě nemůžeme přehlížet ani politický význam, který měla a má tato zem v průběhu celé své existence až do dnešních dnů.

České země, ve srovnání s nejsilnějšími státy území spíše malé, musely ve své historii vždy hledat vhodné spojence. Aby však vzájemná podpora byla opravdu funkční, je třeba, aby se obě země vzájemně respektovaly a uznávaly. Z pohledu dějin bylo toto období česko-francouzského přátelství a vazeb poměrně krátké, ale přesto poměrně významné. Dnes, v době stále sílícího sjednocování Evropy právě pod taktovkou Francie a Německa, je otázka vztahů dvou zdánlivě velmi odlišných zemí jako jsou ty české a Francie v době středověku poměrně živá a může být pro příslušníky obou národů velmi zajímavá.

Francie, která velmi štědře podporuje kulturu a odkaz předků, mimo jiné velmi dobře dbá na dobré kulturně-společenské vztahy s dalšími státy, včetně České republiky. Není zde prostor pro vyjmenování všech aktivit, které jsou dnes organizovány v rámci česko-francouzského přátelství, přesto bych zmínila alespoň Francouzský institut, který je záštitou kulturního dění a přibližuje francouzskou kulturu, a dále CEFRES,¹ který je důležitou badatelskou základnou nejen pro historiografický výzkum.

Oblast česko-francouzských vztahů se stále rozvíjí, Francie nám přes všechny rozdíly byla vždy blízko a nezbývá než doufat, že se vzájemná spolupráce nejen na poli historiografickém bude dále rozvíjet, jako tomu bylo právě za života Lucemburků na českém trůně.

¹ Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách (Centre français de recherche en sciences sociales - CEFRES), spadá pod správu ředitelství pro univerzitní vědeckou a výzkumnou spolupráci francouzského Ministerstva zahraničních věcí a evropských záležitostí. Jeho hlavním posláním je rozvíjet vědecké síť v České republice a ve střední Evropě a rovněž zprostředkovávat kontakty mezi univerzitními a výzkumnými středisky ve Francii a ve střední Evropě v oblasti humanitních a společenských věd. CEFRES je součástí sítě francouzských vědeckých ústavů v zahraničí. V roce 2007 se stal CEFRES servisní a výzkumnou jednotkou CNRS - Centre national de la recherche scientifique. <http://www.cefres.cz/Vitejte-na-strankach-CEFRES>

1.2 CÍL A METODY PRÁCE

Cílem této diplomové práce je sledovat obraz českých Lucemburků v soudobých pramenech francouzského kulturního okruhu, které jsou podrobeny historické kritice. Hlavním záměrem je především porovnat na základě těchto pramenů vnímání jednotlivých členů lucemburské dynastie na českém trůnu, zároveň také sledovat ohlas jejich politiky. Práce se snaží zhodnotit, jaký zájem měly prameny francouzského kulturního okruhu o Říši a především české Lucemburky, jaký rozhled měli jejich autoři a jaký byl jejich pohled na tyto panovníky. Pro tuto práci byly vybrány především kroniky, ale přihlíženo bylo i k francouzským autorům literárních básnických děl a pro doplnění byly vybrány i zápisy české a italské. Tyto materiály byly hodnoceny na základě provedené analýzy a následné interpretace historických pramenů.

Pro tuto práci bylo vybráno hodnocení tří zásadních osobností z rodu Lucemburků, kteří usedli na český královský trůn – Jana Lucemburského, Karla IV. a Václava IV. na počátku vlády. Je zde akcentován celoevropský vývoj v době vstupu Lucemburků do vrcholné politiky se zřetelem na postavení Francie v této době. Zároveň tato práce věnuje prostor i důvodům a popisu vzájemných vazeb mezi Francií a lucemburskou dynastií jak před jejich příchodem na český trůn, tak v této době, neboť tyto vazby jsou nesmírně důležité pro objektivní posouzení zmínek o Janovi, Karlu IV. a Václavu IV. v soudobých francouzských pramenech. Přestože je v práci kladen hlavní důraz na prameny francouzské, jsou pro doplnění celkového obrazu připojena i některá hodnocení, která se opírají i o jiné písemné památky z období středověku, jedná se především o území, která ve sledované době k Francii nepatřila, přesto k ní měla velmi blízko – Mety a Avignon. Pro doplnění bylo vybráno z několika pramenů italské provenience.

Diplomová práce využívá především narativní prameny, středověké kroniky z francouzské kulturní oblasti. Pro dokreslení celkového náhledu na české Lucemburky ve francouzských středověkých pramenech je text doplněn i o díla francouzských básníků. Práce se také snaží hledat příčiny různých hodnocení, jejich interpretaci a zařazení do konkrétních podmínek a účelu vzniku.

Celý text je rozdělen do několika částí, po úvodní části, kde je dále šířeji provedena heuristika a kritika pramenů a literatury, následují kapitoly věnované nejprve obecnému úvodu do problematiky lucembursko-francouzského spojení, následují tři kapitoly věnované každá jedné z osobností, kterými se tato práce zabývá. Na závěr byla zvolena kapitola o poslední cestě Karla IV. se synem Václavem do Francie mezi léty 1377 – 1388. Mimo již zmíněné cíle této práce je zde bráno v potaz i české hodnocení těchto tří osobností lucemburské dynastie, především je-li v rozporu s tím francouzským.

První kapitola je věnovaná obecnému souhrnu situace v době, kdy Lucemburkové vstupují do vrcholné politiky osobou Jindřicha VII. díky jeho zvolení císařem. Popisuje se zde postavení Francie a akcentovány jsou především vzájemné vazby francouzské královské dynastie rodu Lucemburků.

Další kapitola se zaměřuje na Jana Lucemburského. Právě tento panovník je hodnocen diametrálně odlišně v našem a francouzském prostředí, proto je zde popsán nejprve pohledem francouzských pramenů a literatury jakožto statečný rytíř a následně tak, jak ho viděly české prameny a literatura – tedy jako král cizinec i král diplomat.

Následuje kapitola věnovaná Karlu IV. V úvodu je shrnut jeho obraz a odkaz pro české země a prostor střední Evropy. Práce se zabývá výchovou Karla na francouzském královském dvoře, důvody, proč se tomu tak stalo a ovlivněním mladého následníka trůnu francouzským prostředím. Dále se práce zaměřuje na vnímání Karla IV. na základě svědectví významných kronik francouzského kulturního okruhu.

Po kapitole věnované Karlu IV. následuje kapitola zabývající se jeho synem Václavem. Zde je nejprve pro přiblížení reflektováno mládí tolik vytouženého syna, snaha Karla IV. o zajištění jeho kariéry a přehnané nároky na malé dítě, které utvářely osobnost Václava. Dále se již zabýváme samotným hodnocením Václavovy vlády a osobnosti. Pro co nejširší obrázek o tom, jak Václav působil na zahraniční hosty, je popis francouzských pramenů doplněn i svědectvím z Itálie.

Symbolicky celou práci uzavírá kapitola věnovaná poslední cestě Karla IV. v doprovodu syna Václava do Francie v zimě 1377. Zde se nám díky *Relaci Velkých kronik Francie* naskýtá jedinečný pohled na státní návštěvu nesmírné váhy pohledem Francie. Poslední částí celé práce je závěr, který shrnuje dosažené poznatky.

Práce si dává za cíl také podat obraz nejvýznamnějších pramenů a jejich autorů, neboť bez přesného uchopení všech souvislostí by konečné hodnocení nemohlo být úplné a zcela objektivní. Vzhledem k specifice dané problematiky jsou využívány nejen francouzské prameny, ale z velké části i frankofonní literatura.

V předkládaném textu jsou uplatněny tradiční metody historické práce, zejména popis, analýza a kritika pramenů, metoda interpretace a zhodnocení, zařazení do konkrétních souvislostí. Tyto metody jsem kombinovala s překladem.² Pro hodnocení materiálů jsem použila hlavně znalosti z nauky o pramenech. Ve své práci jsem využila materiál získaný především z francouzských knihoven. Mnohé z dokumentů jsou díky velké podpoře vědy a kultury ze strany francouzské vlády přístupné i elektronicky.³

² Pro překlady využívané do této práce byly používány především francouzsko-české slovníky:

Kol. autorů: *Velký francouzsko-český slovník A-K*, Academia Praha

Kol. autorů: *Velký francouzsko-český slovník L-Z*, Academia Praha

Kol. autorů: *Velký francouzsko-český slovník - dodatky*, Academia Praha

³ Především díky projektu Gallica pod záštitou Národní knihovny v Paříži, která k listopadu 2012 čítá přes dva miliony volně přístupných naskenovaných knih a dokumentů, včetně starých tisků, prvotisků a rukopisů ze sbírek této instituce.

1.3 ROZBOR PRAMENŮ A LITERATURY

1.3.1 Prameny

Jak již sám název práce napovídá, těžištěm poznání a hlavním pramenem diplomové práce byly kroniky, vyprávěcí díla z francouzského kulturního okruhu, které různými způsoby zaznamenávají české Lucemburky, konkrétně především Jana, Karla IV. a Václava IV. Pro tuto práci byly vybrány významné kroniky, které jsou buď přímo francouzské, nebo mají k francouzskému kulturnímu okruhu velmi blízký vztah. České krále z lucemburského rodu jsme sledovali na stránkách *Kroniky Jeana Le Bela*, *Kroniky čtyř posledních Valois*, *Velkých francouzských kronik*, *Metských kronik* a *Životů avignonských papežů*.

Prvním z uvedených pramenů je *Kronika* Jeana Le Bela.⁴ Jean Le Bel nebo také Jean Lebel či Jehan le Bel, jak bývá jeho jméno uváděno, byl významný francouzský kronikář stoleté války. Jeho kronika patří k prvním dílům napsaným ve staré francouzštině. Přesná základní data o tomto dějepisci nemáme, víme však, že se narodil v Lutychu v dnešní Belgii kolem roku 1290 a zemřel kolem léta 1370. Jean Le Bel byl kanovníkem u Svatého Lamberta v Lutychu, zkušenosti získal díky Henrimu Pirenne, který byl jedním z prvních velkých prozaiků 14. století. Během bojů stoleté války věrně doprovázel Jeana de Beaumona, nejmladšího bratra henegavského hraběte, účastnil se i samotných bojů, podnikl také cestu do Anglie a Skotska. Ve své *Kronice* popisuje stoletou válku tak, jak ji sám viděl a chápal. Osobitý styl, jakým psal, měl úspěch u jeho současníků. Jean Froissart později převzal velkou část jeho kroniky jako základ pro své dílo *Kroniky*.⁵ Díky talentu a

⁴ Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895. Tato kronika je díky projektu Google Book přístupná online na adrese: http://archive.org/details/chronique_dejeand02lebeuoft

M. L. POLAIN, *Jean Le Bel - Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel. Histoire vraie et notable des nouvelles guerres et choses avenues l'an mil CCCXXVI jusques à l'an LXI, en France, en Angleterre, en Escoce, en Bretagne, et ailleurs, et principalement des haults faytz du roy Edoward d'Angleterre et des deux roys Philippe et Jehan de France*, Tome 2, Bruxelles 1863.

⁵ Siméon LUCE, *Chroniques de J. Froissart*, Renouard Paris, 1869. dostupné online na stránkách francouzské Národní knihovny díky projektu Gallica: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k406141h>
Jean Froissart: *Kronika stoleté války*, Praha 1997. Manuskript dostupný online na stránkách francouzské Národní knihovny díky projektu Gallica: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8438605h.r=langFR>

širokému záběru Jeana Le Bela je dodnes jeho *Kronika* významným pramenem poznání stoleté války. Toto dílo však bylo až do 19. století známé jen díky Jeanovi Froissartovi, samotné Le Belovo dílo bylo téměř zapomenuto a jen málokdo doufal, že by se rukopis vzácného díla mohl ještě najít. Stalo se tak roku 1861 zásluhou P. M. Mayera, který objevil vzácný manuskript v knihovně města Châlons-sur-Marne⁶ v Champagni, neboť do té doby byly známy jen fragmenty této kroniky díky nálezům belgického historika Lamberta Polaina.⁷

Dalším důležitým vyprávěcím pramenem, z něhož tato práce čerpala, je *Kronika čtyř prvních Valois*.⁸ Autor této kroniky nám o sobě bohužel nezanechal žádné informace, neznáme tak ani jeho jméno či jeho motivaci k sepsání díla. Přesto však dnes na základě studia víme, že autor žil v Normandii, s největší pravděpodobností přímo ve městě Rouen. Patřil k duchovnímu stavu a byl příbuzensky spjat s místním arcibiskupem Philippem z Alençonu.⁹ Narozdíl od kronikářů své doby neoslavuje rytířství, spíše popisuje události a to především ty týkající se Normandie a Paříže.¹⁰

Vyprávění kroniky začíná nástupem Filipa IV. na trůn a končí obdobím slabomyslnosti Karla VI. Období vlády Filipa VI. je popsáno spíše stručněji. Autor pro své dílo čerpal především z *Velkých kronik Francie* a také z ústní tradice. Styl jeho psaní je proměnlivý, často rozvláčný, najdeme zde však i pasáže, které jsou zaznamenány více formálním jazykem.¹¹

Edice tohoto pramene vyšla pod záštitou Společnosti pro historii Francie v druhé polovině 19. století. Jejím autorem je Simeón Luce, francouzský historik a archivář. Simeón Luce vystudoval prestižní École des Chartes a navštěvoval i přednášky

⁶ Od roku 1995 nese město název Châlons-en-Champagne.

⁷ Použité informace jsou čerpány z překladu článku: Bruel François-L.. *Chronique de Jean le Bel*, publiée pour la Société de l'Histoire de France par Jules Viard et Eugène Déprez, *Bibliothèque de l'école des chartes*, 1907, vol. 68, n° 1, s. 342-344.

⁸ Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861.

⁹ *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, publiée par S. Luce, Paris, 1862 (Société de l'histoire de France), in: Molinier Auguste. *Les Sources de l'histoire de France - Des origines aux guerres d'Italie. IV. Les Valois, 1328-1461*. Paris 1904. p. 25.

http://www.persee.fr/web/ouvrages/home/prescript/article/shf_0000-0000_1904_num_4_1_949_t1_0025_0000_2

¹⁰ Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 9-44.

¹¹ *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, publiée par S. Luce, Paris, 1862 (Société de l'histoire de France), in: Molinier Auguste. *Les Sources de l'histoire de France - Des origines aux guerres d'Italie. IV. Les Valois, 1328-1461*. Paris 1904. p. 25.

z práva. Stal se velice aktivním členem francouzské Académie des inscriptions et belles-lettres a celý život se věnoval středověké literatuře a historii.¹²

Pramen, který byl pro tuto práci použit, jsou také *Velké Kroniky Francie*.¹³ Jedná se o naprosto zásadní dílo francouzského středověku a jeden z nejvýznamnějších narativních pramenů křesťanského středověkého světa vůbec. Jejich počátky sahají až k Ludvíkovi IX. známému pod přídomek Svatý, který kolem roku 1250 zadal mnichovi Primatovi ze Saint-Denis velmi náročný úkol – sepsat kroniku francouzského království, celkovou syntézu dosavadních latinských děl, ovšem ve francouzském jazyce. To bylo opravdu velmi pokrokové a na svou dobu ojedinělé gesto. Francouzský král si přál shrnout dějiny svého království v „románu v mluveném jazyce užívaném laiky, v jazyku potěšení a odpočinku.“¹⁴ Primat své dílo nazval *Román králů*. Dal do přímé linie Kapetovce a Karla Velikého, což byl hlavní zájem francouzských králů, kteří na tomto základě také představili uspořádání hrodek svých předků v klášteře. Vztahy mezi francouzskou královskou rodinou a Saint-Denis byly vždy velmi úzké, což dokazuje nejen uložení ostatků příslušníků rodu, ale

¹² G.VAPEREAU, *Dictionnaire universel des contemporains contenant toutes les personnes notables de la France et des pays étrangers*, Paris 1870, s. 1167-1168.

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k24235j/f3.image.r=Gustave%20Vapereau%20dictionnaire%20universel%20contemporains.langFR>

¹³ Velké kroniky Francie vyšly ve Francii v několika edicích: *Les grandes chroniques de France, selon que elles sont conservées en l'église de Saint-Denis en France*, publiées par M. Paulin Paris, Paris, Techener, 1836-1838, 6 t. *Les grandes chroniques de France: chronique des règnes de Jean II et de Charles V*, publiée par R. Delachenal, Paris, Renouard, 1910-1920, 4 t. *Les grandes chroniques de France publiées pour la Société de l'histoire de France (série antérieure à 1789)* par Jules Viard, Paris, Champion, 1920-1953, 10 t. *La "Chronique de Turpin" et les "Grandes chroniques de France". "Carmen de prodicione Guenonis". "Ronsasvals"*, éd. Robert Baroux, Paris, Éditions de la Geste Francor (Textes de la Chanson de Roland, 3), 1941. Bernard GUENÉE, Françoise LEHOUX, *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515*, Paris, Centre national de la recherche scientifique (Sources d'histoire médiévale, 5), 1968. K *Velkým kronikám Francie* blíže pojednávají tyto knihy a studie ve vědeckých časopisech: F. AVRIL, M.-T. GOUSSET et B. GUENÉE, *Les Grandes Chroniques de France*, Paris, 1987. Leon LACABANE *Recherches sur les auteurs des Grandes Chroniques de France, dites de Saint-Denis*, Bernard Guenée, « *Les Grandes chroniques de France, le Roman aux roys (1274-1518)* », in Pierre Nora (dir.), *Les lieux de mémoire*, tome II : La nation, vol.1 : Héritage, historiographie, paysages, Paris, Gallimard, collection « Bibliothèque illustrée des histoires », 1986, p. 189-214. Gbrielle M. Spiegel, *The chronicle tradition of Saint-Denis*, a survey, Leyde et Boston, Classical Folio Editions (Medieval Classics: Texts and Studies, no 10), 1978. Anne D. Hedeman, *The Royal Image : Illustrations of the « Grandes Chroniques de France » (1274-1422)*, Berkeley, University of California Press (California Studies in the History of Art, vol. 28), 1991, *Compte rendu dans Médiévales*, vol. 13, no 26, 1994, p. 145-146. Jean-Marie Moeglin, Isabelle Guyot-Bachy, « *Comment ont été continuées les Grandes Chroniques de France dans la première moitié du XIVe siècle* », in Bibliothèque de l'école des chartes, no 163-2, 2005, p. 385-433.

¹⁴ „*Roman langue vulgaire parlée par les laïques, langue du plaisir et de la récréation*“
<http://expositions.bnf.fr/fouquet/reperes/34/index34b.htm>

také to, že právě zde byly uloženy *regalie*, nejdůležitější královské insignie a symboly moci – koruna, žezlo, meč a ruka justice.¹⁵

Velké kroniky Francie velebí královský rod, kterému jsou jakožto zadavateli opravdu velmi oddané. *Román králů* končí k roku 1274. Stává se tak oficiálním dílem o francouzské historii, nezpochybnitelnou kronikou. Po smrti Primata však dílo nekončí, naopak je stále doplňováno dalšími mnichy ze Saint-Denis až do vlády Karla V., který tuto práci předal královské kanceláři, především zřejmě Pierrovi d'Orgemont. Souvislá řada kronik vycházejících z *Románu králů* se právě v době Karla V. přejmenovala na *Velké kroniky* (*Grandes Chroniques*) a dále pokračovala v zápisu současných událostí. Tak se dělo i po smrti krále a vznikaly nové a nové díly národní kroniky ve francouzském jazyce. Kroniky bezesporu přispěly i k národnímu cítění, neboť až nekriticky oslavují vítězství a úspěchy králů, stejně tak jako na straně druhé zapomínají na méně šťastná rozhodnutí a porážky.

Do dnešních dnů se nám tedy zachovalo úchvatné dílo – přes 700 rukopisů *Kronik Francie*. Jejich úspěch je značný, především od doby Karla V. Za jeho vlády měla pařížská kancelář, která se o vznik řady rukopisů *Kronik* zasloužila, tucet členů. *Kroniky* jsou velmi obsáhlé, přepychově a draze zdobené nespočtem nádherných iluminací a překrásných miniatur. Ve výzdobě se mimo úžasné ornamenty setkáváme především s životy princů a jejich nejbližším okolím. Pro nejvyšší vrstvy Francie bylo toto dílo také stěžejní, neboť jsou zde zachyceny i jejich privilegia, proto i ony měly zájem na vlastnictví tohoto díla. Proto po roce 1450 začíná i vysoká šlechta s opisy těchto *Kronik*.¹⁶

Bohužel novější *Kroniky* vznikají převážně na papíru, psané kurzívním písmem bez velkého počtu iluminací a výzdoby vůbec. Největší období slávy tedy končí záhy, koncem 15. století. Možným vysvětlením poklesu zájmu může být, že právě v této době si vzdělaná vrstva začíná uvědomovat své postavení v duchu humanismu

¹⁵ Ruka justice neboli *main de justice* byla jeden loket dlouhá hůlka zakončená dlaní se dvěma vztyčenými prsty jako při přísaze, která měla představovat královskou moc soudní. Václav ŽŮREK, Ampule, ostruhy a lilie. Korunovace moudrého krále, *Dějiny a současnost* 11, 2010, s. 30 – 32, s. 31.

¹⁶ Bylo pořizeno 30 rukopisných kopií během 20 let.

jinak než doposud středověkým pohledem na svět s králem a papežem ve středu všeho.¹⁷

Nyní se blíže podíváme na dvě kroniky, které sice nevznikly na území, které v námi sledované době patřilo Francii, přesto však mají k této zemi velmi blízko. Jedná se o *Metské kroniky*¹⁸ a *Životy Avignonských papežů*.¹⁹ Dnes již jak Mety tak Avignon jsou součástí Francie, avšak i v době vrcholného středověku měla obě města kulturně velmi blízko k této zemi. *Metské kroniky* jsou dokonce sepsány francouzsky, přestože v době vlády Lucemburků v českých zemích patřilo toto město k Říši.

Metské kroniky nám předkládají velmi důležitý pohled na české Lucemburky z perspektivy Říše, přesto však jsou svou podstatou velmi blízké francouzským pramenům. *Metské kroniky* jsou kompilačním dílem složeným z většího počtu pramenů chronologicky za sebou archivářem Jeanem François Hugueninem v první polovině 19. století. Huguenin dostal za úkol od Královské akademie v Metách prozkoumat knihovny v departementu Mossele a najít prameny k dějinám města Met. Štěstí se na archiváře usmálo v knihovně města Épinal, kde našel kompletní kroniku od Vigneulleho a od Praillona a to dokonce ve formě autografů. Tato dvě narativní díla se stala základem *Metských kronik*, aby však kroniky mohly popsat delší časový úsek, byly do nich zařazeny ještě další prameny, konkrétně *Anály představeného ze Saint-Thiébaud*, *Zprávy Jana Aubriona* a jako chronologicky poslední *Metské anály* sepsané benediktinským mnichem, které končí, stejně tak jako *Metské kroniky* rokem 1552.²⁰

¹⁷ Čerpáno ze stránek francouzské Národní knihovny v Paříži. Ta uspořádala zjara roku 2003 výstavu o životě a především díle jednoho z nejvýznamnějších iluminátorů vrcholného středověku Jeana Fouqueta - *Jean Fouquet, peintre et enlumineur du XVe siècle*. Nejvýznamnější část díla Jeana Fouqueta byla právě na *Velkých kronikách Francie*. <http://expositions.bnf.fr/fouquet/reperes/34/index34b.htm>

¹⁸ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888.

Edice je díky projektu Gallica přístupná zdarma na adrese

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k36488c/f49.image.r=metz.langFR>

¹⁹ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁰ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 1-8.
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k36488c.r=metz.langFR>

Životy avignonských papežů nám poskytují další úhel pohledu na české Lucemburky. Jedná se o kompilační dílo, které koncem 17. století sestavil francouzský jezuita Étienne Baluze.²¹ Tento latinský spis o čtyřech svazcích je rozdělen systematicky dle jednotlivých avignonských papežů a dále pak na *Životy*.²² Étienne Baluze pro své dílo použil 20 kronik, většinu z 14. a první poloviny 15. století. Používal materiály z Královské knihovny, Colbertovy knihovny, knihoven kláštera Saint-Victor v Paříži a Sorbonny, dále kroniky uložené ve Vatikánské knihovně. Toto dílo však ještě nebylo napsáno podle zásad kritické historiografie, přesto se však Étienne Baluze pokusil za svého života o opravy a upřesnění svého díla. Kritickou verzí je však druhé vydání z první čtvrtiny 20. století, které dle původního Baluzeho textu upřesnil a poznámkovým aparátem doplnil Guillaume Mollat.²³

Co se týče tohoto druhu pramene, tedy narativního, byly v práci použity i jeho zástupci z českého prostředí - kroniky *Zbraslavská kronika*²⁴ a *Kronika tak řečeného Dalimila*.²⁵

K narativním pramenům musíme přistupovat velmi důkladně a zároveň s velkou opatrností. Sdělení kronikářů je třeba co nejvíce podrobit historické kritice. Při hodnocení vyprávěcích pramenů je důležité vzít v úvahu osobnost autora, z jakého prostředí pocházel, jaký hodnotový systém uznával, z čeho své informace čerpal, jak schopným a obratným vypravěčem byl, ba dokonce i pro koho a za jakým účelem psal. Dvě různé kroniky mohou o stejné události či popisované osobě podat naprosto odlišné informace. Kroniky jsou nesmírně cenný historický pramen, který v sobě ovšem ukrývá naprosto jiný druh sdělení než diplomatický materiál. Zatímco účetní záznamy, listiny a jiné písemnosti diplomatické povahy nám podávají jednoznačné

²¹ Často se setkáváme i s latinskou podobou jeho jména Stephanus Baluzius.

²² Vita Prima, Vita secunda, ... + jméno daného papeže. Toto rozdělení si zvolil Étienne Baluze pro větší přehlednost v textu bez vědeckého podkladu pro toto členění.

Guillaume MOLLAT, *Étude critique sur les Vitae Paparum Avenionensium d'Étienne Baluze*, Paris 1917, s. 1.

<http://archive.org/stream/tudecritiquesu00molluoft#page/n9/mode/2up>

²³ G. MOLLAT, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, Paris 1914, s. 7.

<http://archive.org/details/vitaepparum01baluuoft>

²⁴ Josef Emler, *Chronicon Aulae regiae, in: Fontes rerum Bohemicarum*, sv. IV, Praha 1884.

²⁵ Josef Emler, *Rýmovaná Kronika česká tak řečeného Dalimila, in: Fontes rerum Bohemicarum*, sv. III, Praha 1882.

svědectví o právních aktech a můžeme dle nich přesně rekonstruovat i ekonomickou situaci, prameny narativní nám spíše odrážejí subjektivní pohled autora na stutečnost, případně názor skupiny, do které se hlásil. To nikterak nezpochybňuje jejich vypovídací hodnotu, jen je třeba mít tento aspekt stále na paměti a informace z kronik konfrontovat i s jinými prameny.

Vyprávěcí prameny v čele s kronikami nám dávají jedinečnou možnost nahlédnout do mentality a názorů jejich autorů, většinou z duchovního prostředí, či ještě spíše jejich objednavatelů. V popisech událostí i osobností se odrážejí specifické představy a přání určité skupiny obyvatel, ke kterým se autor hlásil. Při čtení tohoto typu historického pramene musíme mít také stále na mysli, komu byla díla určena. Středověk, doba, kdy znalost čtení byla výsadou pouze elit, duchovních a postupně i světských vysokých činitelů, byl zlatou érou pro kroniky.

Výpovědní hodnoty kronik se různí, poskytují nám cenné informace, ale je vždy třeba provést jejich kritiku. Každá kronika podává originální svědectví o době svého vzniku, o náhledu na popisované události. Jaké informace mohou poskytnout kroniky určuje více faktorů. Jednak je to samotný um autorů popsat věrohodně historické události a dále je to výběr toho, co má být zaznamenáno a co naopak zapomenuto, neboť to byli právě kronikáři, kteří doslova psali dějiny právě výběrem obsahu svých děl.²⁶ Důležitou roli hraje také to, jaké podklady měl autor kroniky k dispozici pro sepsání svého díla, ať už to byla písemné či ústní svědectví. Významný byl také pozorovací talent samotného kronikáře.

Dalším typem pramenů, které byly v této práci použity, jsou zprávy z cest²⁷ vyslanců na český dvůr a popisují nejen osoby, se kterými se setkali, ale i neznámé prostředí, obyvatele a místní způsoby a mravy. I zde je třeba podrobit informace kritice. Musíme objektivně zhodnotit, z jakého prostředí a za jakým účelem autor zprávy do cizí země přichází. Pokud je to možné, bylo by záhodno znát i jeho jiná díla, abychom mohli lépe posoudit, zda daný autor jen stroze popisuje skutečnou situaci či zda rád ve svých zprávách zveličuje či naopak. U dopisů vyslanců je také

²⁶ Bernard GUENÉE, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1980, s. 132.

²⁷ Jedná se o zprávy italského vyslance a diplomata, kapitána města Mantovy Bonifacioa de Lupi a vyslance francouzského krále literáta Eustacha Deschamps.

důležité mít na paměti, že čím více jejich autor dle svého popisu v cizině strádal, tím větší odměnu mohl po svém zaměstnavateli požadovat.

Dalším zdrojem, který byl v diplomové práci využit, je *Všeobecná historie Languedocu (Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives)* od autorů Cl. Devic a J. Vaisset.²⁸ Toto dílo poskytuje registry listin, které se týkají historie Languedocu. Pro diplomovou práci bylo využito devátého dílu, tedy období, kdy místodržícím tohoto území byl právě Jan Lucemburský. V tomto díle jsou zachyceny listiny, které Jan ze své pozice vydával i které mu byly adresovány.

Posledním typem pramenů, který je na tomto místě třeba zmínit, je krásná literatura, především poezie. V době vlády Lucemburků na českém trůně se totiž po celé Evropě a zvláště pak po Francii velmi rozmáhají trubadúrské básně a veršovaná díla vůbec. Zde ještě více než u ostatních typů pramenů je třeba dbát na to, že jde skutečně o velmi subjektivní hodnocení autorů. Nicméně i toto svědectví je nesmírně cenné. Neodráží jen pohled jednoho autora, ale podle toho, jak moc se dílo stalo oblíbené, může takovýto popis ovlivňovat ostatní. Neboť bylo mnohem více těch, kdo si přečetli oslavnou báseň o panovníkovi, než těch, kteří měli tu čest se s ním osobně setkat. Pokud byl literát nadaný, mohl popisované osobě velmi pomoci (nebo naopak ublížit), neboť jeho předobraz tak, jak jej básník popsal, byl jeho vizitkou dříve, než se sám dostavil.

1.3.2 Literatura

Jako zdroj informací o poznání historických pramenů bylo použito zásadní dílo francouzských archivářů vydané na počátku 20. století v Paříži od autorů A. Moliniera H. Hausera A. Lefranca a M. Tourneux, které přináší systematický přehled pramenů. Dílo nese název *Prameny k historii Francie od počátků do roku 1815*. Pro práci bylo využito čtvrtého dílu zabývajícího se vládou rodu Valois.²⁹ Toto stěžejní

²⁸ Cl. DEVIC, J. VAISSET, *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*. Tome IX, Toulouse 1885.

²⁹ A. MOLINIER, H. HAUSER A., LEFRANC, M. TOURNEUX, *Les sources de histoire de France depuis origines jusqu'en 1815. IV - Les Valois, 1328 - 1461*, Paris 1904.

dílo francouzské historiografie vycházelo v nakladatelství Picard a syn. Hlavním vedoucím celého edičního podniku byl August Molinier, profesor prestižní École des Chartes v Paříži. Molinier začal roku 1901 vydávat své dílo po částech, brzy však pochopil, že k tak zásadnímu edičnímu záměru, jakým je vydávání pramenů pro francouzské dějiny od jejich počátku, nebude stačit jediného člověka. Roku 1902 si k sobě tedy přizval další historiky a archiváře, kteří v systematické práci pokračovali. Auguste Molinier se velice zasloužil o výchovu další generace historiků a archivářů na jedné z nejprestižnějších historických a archivních škol světa – École des Chartes.

Pokud jde o bližší poznání sledované doby, opírá se tato diplomová práce především o díla předních historiků. Z českých autorů se jedná hlavně o významné české vědce Zdenka Beneše,³⁰ Josefa Petráně,³¹ Marii Bláhovou,³² Lenku Bobkovou,³³ Jaroslava Čechuru,³⁴ Martina Nejedlého,³⁵ Jiřího Spěváčka³⁶ a Františka Šmahela.³⁷

Z francouzské literatury bych vyzdvihla především díla Jacquesa Le Goffa³⁸ a Marca Blocha,³⁹ neboť oba se právem řadí mezi velmi důležité osobnosti francouzské historiografie nejen 20. století. Dále bych ráda zmínila práci Bernarda Gueného.⁴⁰

Je namístě závěrem zmínit také internetové zdroje, kterých bylo pro práci využito. Jedná se především o dva významné projekty zpřístupňování starší literatury

³⁰ Zdeněk BENEŠ, Josef PETRÁŇ, *České dějiny I*, Praha 2002.

³¹ Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499.

³² Marie BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987. Marie BLÁHOVÁ, Richard MAŠEK, *Karel IV. Státnické dílo*, Praha 2003.

³³ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny Zemí koruny české, sv. IV a - 1310 - 1402*, Praha - Litomyšl 2003.

³⁴ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999. Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVÁČKA, Jiří MIKULEC, *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994.

³⁵ Martin NEJEDLÝ, *Středověký mýtus o Meluzině a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2004. Martin NEJEDLÝ, *Fortuny kolo vrtkavé. Lásky, moc a společnost ve středověku*, Praha 2003.

³⁶ Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. Jan Lucemburský*, Praha 1982. Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. - Život a dílo (1316 - 1378)*, Praha 1980. Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. -1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

³⁷ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377 - 1378*, Praha 2006. František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*, Praha 2012. František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ: *Lucemburkové. Česká Koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

³⁸ Jacques LE GOFF, *Héros et merveilles du Moyen Âge*, Lonrai 2008.

³⁹ Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004.

⁴⁰ Bernard GUENÉE, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1980.

a pramenů všem zájemcům zdarma díky službám Google Books a Gallica. Google Books je mezinárodní program, který si dal za cíl zpřístupňovat online knihy, na které se nevztahují autorská práva, nebo jejichž vydavatel dal svolení k volnému uveřejnění. U takovýchto knih lze zobrazit jejich náhled, v některých případech i celý text. Je-li kniha ve veřejném vlastnictví, mohou si zájemci bezplatně stáhnout její kopii ve formátu PDF.⁴¹ Gallica, neboli digitální knihovna Národní knihovny Francie, zpřístupňuje volně rukopisy, tištěné knihy od prvotisků, periodika, obrazové i zvukové záznamy, na které se nevztahují autorská práva. Knihy jsou většinou zpřístupňovány jako digitální faksimile. Projekt Gallica provozuje Francouzská Národní knihovna od roku 1997 a počet zpřístupněných děl stále narůstá.⁴² Hlavní zájem je věnován dílům vztahujícím se k francouzským dějinám, ale najdeme zde i cizojazyčné publikace.⁴³

⁴¹ <http://books.google.cz/intl/cs/googlebooks/about.html>

⁴² K prosinci 2012 byly takto zpřístupněny dva milióny dokumentů.

⁴³ <http://gallica.bnf.fr/>

1.4 OHLÉDNUTÍ ZA DOSAVADNÍM POZNÁNÍM V PROBLEMATICE ČESKÝCH LUCEMBURKŮ VE FRANCOUZSKÝCH PRAMENECH A VZÁJEMNÝM BÁDÁNÍM NA ČESKÉ I FRANCOUZSKÉ STRANĚ

Vláda Lucemburků na českém trůnu je velmi důležité období nejen v dějinách českého státu, ale i v celém prostoru křesťanského středověkého světa. Lucemburkové svou politikou ovlivňovali dění v celé latinské Evropě, proto studie o tomto rodu a jeho příslušnících jsou v historiografii čteně zastoupeny. Na tomto místě bych ráda zmínila studie a historiky, kteří se podíleli na bádání o vztazích a vazbách mezi českými Lucemburky a Francií, a to jak na straně české, tak i francouzské.

Pro Francouze je historie a její studium velmi důležitá. Je zde nesmírné množství vynikajících ústavů zaměřujících se na výzkum v oblasti dějin, nespočet proslulých vědců, mnoho prestižních univerzit s významnými katedrami historických věd, které připravují a podněcují nové generace odborníků v oblasti dějin. Francouzská historiografie a studium dějin se zaměřuje především na témata z vlastní minulosti, důkladně a velmi dopodrobna zpracovává i regionální historii každé oblasti. Většinou i na vysokých školách se studium historie zabývá především vlastním studiem vývoje v daném místě, kde se univerzita nachází. Francouzi stejně jako my a další státy také rozdělují dějiny a potažmo i jejich studium na čtyři období, ovšem trochu jinak ohraničené, tedy starověk, středověk, moderní doba a současné dějiny, které začínají Velkou francouzskou revolucí. Každá z oblastí je velmi důsledně prozkoumána a stále se objevují nové a nové poznatky, nové pohledy a směry, kudy se bádání může dále ubírat.

Českým dějinám není zatím ve francouzské historiografii dopřáno příliš prostoru. Pokud jsou zmiňovány na univerzitách, je to jen velmi okrajově,⁴⁴ a to především pokud se nějak střetávají s francouzskou minulostí – jako například

⁴⁴ Samozřejmě i zde existují výjimky, jedná se o slovanská studia na mnoha francouzských školách jako je Université Paris 8, Sorbonne, Universitaire de Strasbourg atd. Samostatná česká oddělení, kde se studenti mohou seznámit s českým jazykem a reáliemi, jsou při universitách v Nancy, Rennes, Grenoble, Dijonu, Aix-en-Provence, Montpellier, Lille, Bordeaux, Štrasburku.

u českého krále Jana Lucemburského. Podobně je tomu i v samotném výzkumu a odborných publikacích. Přesto i zde existují výjimky. Z francouzských historiků, kteří se věnují českým dějinám, pojednáme o těch nejvýznamnějších. Co se týče zpracování a studia českých dějin, je na místě zde připomenout některé z osobností francouzské historiografie, které se českou problematikou zabývali všeobecně. Asi největší osobností francouzské historiografie, která se skutečně důkladně zabývala českými dějinami, byl Ernest Denis,⁴⁵ který se narodil roku 1849 v Nîmes. Dodnes je spolu s Louisem Légerem považován za nejvýznamnějšího frankofonního historika zabývajícího se slovanskými národy. Mimo samotnou vědeckou práci sehrál také důležitou roli při zrodu první československé republiky. Ernest Denis studoval nějaký čas na pražské univerzitě, učil se česky a nejvíce ho zaujala postava Jana Husa a Jiřího z Poděbrad a také Čechy po Bílé Hoře.

Mezi francouzskými historiky nyní budí největší zájem studium nejnovějších dějin,⁴⁶ především druhé poloviny 20. století. Velmi dobře je také zpracována otázka bitvy na Bílé hoře zásluhou studie Oliviera Chaline.⁴⁷ Díky podpoře ze strany pana docenta Martina Nejedlého a CEFRES se vytváří nová generace francouzských historiků se zájmem o české dějiny.

Nyní se ale vraťme k francouzským historikům, kteří se konkrétně zabývají českými Lucemburky. Raymond Cazelles byl francouzský historik 20. století, žák prestižní archivářské školy École des Chartes, odborník na paleografii. Ve svém bádání se specializoval na 14. století, a to především na osobnosti francouzských králů jako Filip IV.,⁴⁸ Jan II. a Karel V.⁴⁹ Svou pozornost upínal také na studium

⁴⁵ Ernest DENIS, *Jean Huss et les Hussites*, Paris, 1878.

Ernest DENIS, *Origines de l'Unité des Frères bohêmes*, Angers, 1885.

Ernest DENIS, *Georges de Podiebrad - La Bohême pendant la seconde moitié du XVe siècle*, Paris 1885.

Ernest DENIS, *La Bohême depuis la Montagne-blanche*, Paris 1903.

⁴⁶ Frekventovaná jsou témata o životě za éry komunismu, problematika Benešových dekretů a podobně. Z autorů zmíníme například Antoine Mares, Georgette Zrjczak z pařížské Sorbonny, Muriel Blaive, sekretáře významné Revue školy Annales. Další autor Robert Mandrou se sice specializoval na francouzské moderní dějiny, přesto se vyjádřil i k české problematice – konkrétně k roku 1968. Asi nejznámější je francouzská socioložka a historička Francoise Mayer. Asi nejvýznamnějším dílem této autorky je kniha „Češi a jejich komunismus.“, která vyšla v Praze roku 2009.

⁴⁷ Olivier Chaline, *La bataille de la Montagne Blanche (8 novembre 1620). Un mystique chez les guerriers*, Paris 2000.

⁴⁸ Raymond CAZELLES, *La Société politique et la crise de la royauté sous Philippe de Valois*, Paris 1958.

Přebohatých hodinék vévody z Berry. Pro nás je nejdůležitější jeho zájem o české dějiny, které zpracoval pro francouzské prostředí, a to konkrétně osobu Jana Lucemburského.⁵⁰ Jak sám autor uvádí, šlo mu především o to, „přiblížit co nejvíce tuto osobnost národu, pro nějž zemřel v bitvě u Kresčaku.“⁵¹ Jedná se o první monografii ve Francii věnovanou osobě Jana Lucemburského. Ten je zde popisován jako bojovník, diplomat, český král a pružný politik. Kniha svědomitě popisuje různé fáze Janova života od jeho výchovy na francouzském dvoře Filipa IV. až po smrt v bitvě u Kresčaku. Raymond Cazelles zde připomíná i vzájemné vztahy s francouzským králem a papežem. Přesto, že je kniha dobře hodnocena pro vědeckou hodnotu i formu, jakou je napsána, bývá ji vytýkáno, že zde chybí obecné závěry a celkové shrnutí popisovaných poznatků.⁵²

Dalším autorem, který se zabýval Lucemburky, a to konkrétně Karlem IV., je Pierre Monnet. Tento historik se orientuje na dějiny konce středověku, ve svých pracích se zaměřuje na německé dějiny, císařství. Působí pod záštitou Vysokých studií ve společenských vědách - EHESS (l'École des hautes études en sciences sociales). Pierre Monnet vydal spolu se svým kolegou z EHESS francouzským historikem Jeanem-Claudem Schmittem knihu o Karlu IV. Tato publikace nese název *Život Karla IV. Lucemburského*.⁵³ Jedná se o první francouzskou práci věnující se *Karlovu životopisu* a zároveň jde i o první překlad tohoto díla do francouzštiny. V úvodu je podána syntéza Karlova literárního díla, představeno je také 14 dochovaných rukopisů, nechybí popis edic. Pro srovnání je naznačena i literární tvorba jiných suverénů. Kniha obsahuje také bohatou bibliografii zabývající se vládou a životem Karla IV. a to nejen ve francouzštině, ale i němčině, angličtině a češtině. Samotný text „*Vita Caroli*“ je zde prezentován dvojjazyčnou formou, kdy na

⁴⁹ Raymond CAZELLES, *Société politique, noblesse et couronne sous Jean le Bon et Charles V*, Paris 1982.

⁵⁰ Raymond CAZELLES. *Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême*. Bourges –Paris 1947.

⁵¹ A. Mirot, Raymond CAZELLES. *Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême*. Bourges - Paris, Tardy, 1947. , *Bibliothèque de l'école des chartes*, 1950, č. 1, s. 152-153, s.153. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/bec_0373_6237_1950_num_108_1_461404_t1_0152_0000_000

⁵² A. Mirot, Raymond CAZELLES. *Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême*. Bourges - Paris, Tardy, 1947, *Bibliothèque de l'école des chartes*, 1950, č. 1, s. 152-153, s.153. http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/bec_0373_6237_1950_num_108_1_461404_t1_0152_0000_000

⁵³ Pierre MONNET, Jean-Claude SCHMITT, *Vie de Charles IV. de Luxembourg*, Paris 2010.

jedné straně je vždy latinský text a na druhé odpovídající text francouzský. Poznámkový aparát je rozdělen na dva typy – kodikologický a historický.⁵⁴

Metodicky bylo využito i prací dvou zásadních francouzských historiků, jejichž zájem se sice nevztahoval konkrétně k Lucemburkům nebo českým dějinám, přesto jsem přesvědčena, že jsou to osobnosti tak zásadního významu ve vývoji francouzské historiografie, že je jejich zařazení do této části zcela namístě. Jedná se o Marca Blocha a Jacquesa Le Goffa, jména spojená se školou Annales, která změnila francouzský a potažmo celosvětový pohled na studium historie.

Začněme chronologicky nejprve s osobností Marca Blocha. Marc Bloch na sebe upozornil už svou disertační prací z roku 1920 *Rois et serfs (Králové a nevolníci)*, kde se věnuje novému tématu, odlišnému od dosavadního studia velkých činů panovníků a mocných. Další jeho práce následovala o čtyři roky později a stala se stejně jako tématem, tak zpracováním.⁵⁵ Spolu s Lucienem Febvrem se stal později zakladatelem školy Annales. Tento nový vlivný směr francouzské historiografie dostal svůj název podle časopisu,⁵⁶ který historikové ztotožňující se s novými ideami a přístupem v dějepisectví vydávali.

Pro školu Annales je typická spolupráce a provázání s dalšími humanitními (antropologie, sociologie, psychologie, etymologie), ale i přírodovědnými a exaktními obory (geografie, statistika, demografie, klimatologie). Hlavním cílem tohoto směru je psaní historie tak, aby dokázala pokrýt všechny oblasti lidské činnosti. Annalisté se otevřeně postavili proti historiografii, která jednoznačně kladla důraz na politické a diplomatické dějiny a historii chápala jen jako vyprávění příběhu – jako prosté kladení jedné události za druhou bez hlubšího pochopení společnosti konkrétní doby (kriticky označována jako vyprávěcí historie – *histoire evene-*

⁵⁴ Éloïse ADDE-VOMÁČKOVÁ, *Vie de Charles IV de Luxembourg*, éd. et trad. Pierre MONNET et Jean-Claude SCHMITT, in: *Médiévales* 63, automne 2012, s. 182-183.
<http://medievales.revues.org/6908>

⁵⁵ Marc BLOCH, *Les rois thaumaturges: étude sur le caractère surnaturel attribué à la puissance royale particulièrement en France et en Angleterre*, Strasbourg 1924. V českém překladu vyšla roku 2004 v nakladatelství Argo pod názvem *Králové divotvůrci: studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*.

⁵⁶ *Annales d'histoire économique et sociale* (později přejmenován na *Annales. Economies, sociétés, civilisations* a od roku 1994 *Annales. Histoire, Sciences Sociales*). Tento časopis vychází od roku 1929.

mentielle). Příznivci hnutí Annales se proto začali zabývat i hospodářskými a sociálními dějinami, dějinami každodennosti, historickou geografii, dějinami mentalit a ideologiemi, vlivem životního prostředí na člověka a společnost a dále jevy, které se vyvíjely po celá staletí (dějiny dlouhého trvání – *la longue durée*), například vnímání času, vývoj cen nebo klimatu, čarodějnictví apod.⁵⁷

Jacques Le Goff je jedním z nejvýznamnějších francouzských medievalistů 20. století a to nejen v rámci školy Annales. Patří ke třetí generaci této školy spolu s například Georgesem Duby a od roku 1967 spoluvydává jejich časopis. Během svého studia absolvoval také jeden akademický rok 1947/48 na Karlově univerzitě v Praze a je čestným doktorem této univerzity.⁵⁸ Získal řadu ocenění nejen ve Francii. Vědecká činnost Jacquesa Le Goffa je vskutku úctyhodná. Jeho odborné práce jsou známé ve vědeckých kruzích i mezi studenty a obdivovateli historie. Je autorem mezinárodně proslulých děl věnovaných kulturním dějinám,⁵⁹ dějinám obchodu⁶⁰ či dějinám ideologií.⁶¹ Není zde prostor pro vyjmenování všech děl tohoto autora, přesto je na místě zmínit alespoň ty nejzásadnější, které jsou díky velmi kvalitním překladům dostupné bez omezení i českým čtenářům. Mezi tato díla patří knihy *Kultura středověké Evropy*,⁶² *Intelektuálové ve středověku*,⁶³ *Za jiný středověk*,⁶⁴ *Zrození očiště*,⁶⁵ *Středověká imaginace*,⁶⁶ *Paměť a dějiny*,⁶⁷ *Encyklopedie středověku*⁶⁸ a *Hledání středověku*.⁶⁹

Co se týče českého prostředí, je problematika vztahů českých Lucemburků ke Francii a jejich odraz v pramenech prozkoumán o poznání hlouběji než je tomu na francouzské straně. Lucemburkům se vždy v naší historiografii dostávalo předního

⁵⁷ Čerpáno z článku Jaroslav MAREK, František ŠMAHEL, Škola Annales v zrcadle českého dějepísectví, *Český časopis historický* 97, s. 1- 18, Praha 1999.

⁵⁸ Pro své zásluhy na poli historiografie mu byl udělen čestný doktorát také na univerzitách v Budapešti, Bukurešti, Kluži, Krakově, Jeruzalémě, Luvani a Varšavě.

⁵⁹ Jacques LE GOFF: *Intelektuálové ve středověku*, Praha 1999 – v originále *Les Intellectuels au Moyen Âge*, Collections Microcosme "le Temps qui court", Le Seuil 1957.

⁶⁰ Jacques LE GOFF: *Marchands et banquiers du Moyen âge*, Paris 1956.

⁶¹ Jacques LE GOFF: *Zrození očiště*. Praha 2003 – v originále *La naissance du purgatoire*, Paris 1981.

⁶² Jacques LE GOFF: *La civilisation de l'Occident Médiéval*, Paris 1964.

⁶³ Jacques LE GOFF: *Les intellectuels au moyen âge*, Paris 1957.

⁶⁴ Jacques LE GOFF: *Pour un autre Moyen Âge*, Paris 1977

⁶⁵ Jacques LE GOFF: *La naissance du purgatoire*, Paris 1981.

⁶⁶ Jacques LE GOFF: *L'imaginaire médiéval*, Paris 1985.

⁶⁷ Jacques LE GOFF: *Histoire et mémoire*, Paris 1988.

⁶⁸ Jacques LE GOFF: *Dictionnaire raisonné de l'Occident médiéval*, Paris 1999.

⁶⁹ Jacques LE GOFF: *À la recherche du Moyen Âge*, Paris 2003.

místa, především osobě Karla IV. Lucemburské období je všeobecně považováno za zlatý věk, dobu rozkvětu a slávy. Již nejstarší historiografové v ještě nekritickém období nezapomínali na tento panovnický rod. S rozvojem kritické historiografie, kdy se výzkum začíná více opírat o studium a konfrontaci pramenů, se zájem o Lucemburky nevytrácí, spíše naopak. Co se týče samotných vazeb na francouzské prostředí, týkají se práce českých autorů především osoby Karla IV., jeho výchovy na francouzském dvoře, návštěvy Avignonu, arelatské korunovace nebo poslední cesty do Francie.

Významným historikem Lucemburků byl Josef Šusta,⁷⁰ který byl po dlouhou dobu hlavním odborníkem, který se lucemburským tématem zabíral a o jehož práce se opírali další badatelé. U Jana Lucemburského Šusta nestaví vazby na francouzské prostředí do hlavního bodu zájmu. Při zpracování díla o Karlu IV. již se více opírá o francouzské prameny.

Dalším důležitým českým historikem, který své studium zaměřil právě na Lucemburky, je Jiří Spěváček. Jiří Spěváček na základě studia pramenů z velké míry právě i z francouzského prostředí změnil pohled na Jana Lucemburského, nikoli jen jako na českého krále, ale evropského státníka a diplomata. Jeho monografie o Lucemburcích⁷¹ se opírají o české, francouzské, německé i italské prameny a tím podávají velmi ucelený pohled na Lucemburky na českém trůně.

František Kavka zaměřil své studium především na lucemburské období, zvláště na osobu a dobu Karla IV. prostřednictvím jeho dvora. Díla⁷² tohoto historika jsou také zdrojem přínosných informací o tomto panovníkovi.

⁷⁰ Josef ŠUSTA, *Počátky lucemburské*, Praha 1919.

Josef ŠUSTA, *Král Cizinec*, Praha 1939.

Josef ŠUSTA, *Karel IV. Otec a syn 1333-1346*, Praha 1946.

Josef ŠUSTA, *Karel IV. Za císařskou korunou 1346-1355*, Praha 1948.

⁷¹ Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo 1316-1378*, Praha 1979. Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296-1346*, Praha 1982. Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986. Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346. K prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou*, Praha 1994.

⁷² František KAVKA, *Karel IV.*, Praha 1998.

František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika I*, Praha 1993.

František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika II*, Praha 1993.

František KAVKA, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

Lucemburkům věnoval svou pozornost také historik František Šmahel, jeden z našich současných největších medievalistů. František Šmahel zaměřuje svůj výzkum především na dějiny husitství a osob spojených s tímto hnutím, českou reformaci přiblížil i francouzským kruhům.⁷³ Jeho zpracování cesty Karla IV. do Francie⁷⁴ je vynikajícím dílem opírajícím se právě o francouzské prameny, nejen *Velké kroniky Francie*, ale i o ostatní materiál, včetně účetních dokladů francouzského dvora.

Další velkou osobností české historiografie a přední odbornicí na středověké kronikářství u nás je Marie Bláhová. Ve svých dílech velmi podrobně zpracovala také kronikářství lucemburského období.⁷⁵ Marie Bláhová se věnovala i osobnosti Karla IV.⁷⁶ a ve svých studiích o písemné kultuře se věnuje i francouzským autorům, jako v nejnovějším díle o tomto rodu „*Lucemburkové – Česká koruna uprostřed Evropy*.“⁷⁷

Historickému bádání v oblasti Lucemburků se věnuje historička Lenka Bobková, je autorkou řady stěžejních publikací věnujících se lucemburskému období. Její vědecký zájem se opírá především o studium Jana Lucemburského a Karla IV. v rámci koncepce Zemí Koruny české, především v souvislosti s vedlejšími zeměmi.

František KAVKA, *Karel IV.: Historie života velkého vladaře*, Praha 1998.

František KAVKA, *Korunovace Karla IV.*, Praha 2002.

⁷³ František ŠMAHEL, *La révolution hussite, une anomalie historique*, Paris 1985. Mimoto je František Šmahel je také spoluautorem dalších frankofonních publikací, které přibližují naše dějiny francouzským zájemcům a badatelům. Jedná se o knihy: *Tchécoslovaquie ancienne-moderne*, Praha 1967, což je katalog světové výstavy v Montrealu, vyšel současně v anglické verzi. Dále *Bibliographie internationale de l'Humanisme et de la Renaissance, I-XV*, Genève 1965-1984 (spoluúčast za ČSSR), *Dictionnaire encyclopédique du Moyen Âge 1. A à K*, Paris 1997, *Dictionnaire encyclopédique du Moyen Âge 2. L à Z*, Paris 1997. Publikoval také v prestižních francouzských vědeckých časopisech.

⁷⁴ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie 1377-1378*, Praha 2006.

⁷⁵ Marie BLÁHOVÁ, *Kronika tak řečeného Dalimila*. Úvod, studie Česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila, poznámky, rejstříky, Praha 1977. *Kroniky doby Karla IV.* - překlad Kroniky Františka Pražského, Beneše Krabice z Weitmile a Přibíka Pulkavy z Radenína, úvod, historický komentář k týmž kronikám, studie Kroniky doby Karla IV., vysvětlivky, rodokmeny, rejstříky. Praha 1987. *Staročeská kronika tak řečeného Dalimila 3: Staročeská kronika tak řečeného Dalimila v kontextu středověké historiografie latinského kulturního okruhu a její pramenná hodnota*, Historický komentář. Rejstřík. Praha 1995.

Marie BLÁHOVÁ, Slavnost v Chambéry in: Bylo nebylo. Studie (nejen) k dějinám vzdělanosti a didaktice dějepisu, *Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, Praha 2012.

⁷⁶ Významné je především publikace *Karel IV. Státnické dílo*. K vydání připravili Marie Bláhová a Richard Mašek, Praha 2003.

⁷⁷ Marie BLÁHOVÁ, Písemná kultura, in: František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 559 – 570.

Stěžejním dílem pro poznání lucemburského období je čtvrtý svazek v rámci projektu *Velké dějiny zemí Koruny české*.⁷⁸

Dalším historikem zabývajícím se obdobím Lucemburků a především dějinami česko-francouzských vztahů je Martin Nejedly. Martin Nejedly je předním českým historikem především v otázkách česko-francouzských vztahů, historické antropologie a křížových výprav, svou pozornost věnuje i využití literárních děl jako historických pramenů. Martin Nejedly přednáší ve Francii a Belgii na několika vysokých školách a ve vědeckých institucích. Ve své monografii o rodové pověsti Lucemburků⁷⁹ popsal meluzínský mýtus a jeho souvislosti především na základě právě francouzských pramenů. Je autorem také mnoha vědeckých článků, které se věnují tématicky vazbám na francouzské prostředí.⁸⁰

⁷⁸ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a 1310-1402*, Praha - Litomyšl 2003. Lenka BOBKOVÁ, Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b 1310-1402*, Praha - Litomyšl 2003.

⁷⁹ Martin NEJEDLÝ, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2007.

⁸⁰ Martin NEJEDLÝ, Kroniky Jeana Froissarta a jejich snaha o hierarchické uspořádání světa, *Český časopis historický* 94, 1996, č. 3, s. 481-527. Martin NEJEDLÝ, Froissartovy Kroniky, diplomatický materiál a heraldické, *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et historica* 2, 1995, Praha 1997, s. 91-102. Martin NEJEDLÝ, Deux poètes français du quatorzième siècle en Bohême. Rencontres et confrontations, *Prague Papers on History of International Relations*, Prague 1997, s. 30-53. Martin NEJEDLÝ, Poezie Eustacha Deschamps jako historický pramen 14. století, *Český časopis historický* 96, 1998, s. 26-71. Martin NEJEDLÝ, Les „relations internationales“ dans les Chroniques de Jean Froissart, (L'Image de l'espace et de l'autre au service de sa vision du monde), *Prague Papers on History of International Relations*, Prague 1998, I, s. 22-44. Martin NEJEDLÝ, Čechy a Čechové očima dvou francouzských básníků 14. století, *Historický Obzor* 9, 1998, č. 1-2, s. 2-7. Martin NEJEDLÝ, Meluzínský mýtus a rodová pověst Lucemburků, *Český časopis historický* 98, 2000, č. 4, s. 693-736. Dále tři články Historie o Meluzíně vycházející ve 12. ročníku Historického obzoru (čísla 1-2 až 7-8), ve stejném časopise vycházely ve 13. ročníku čtyři články věnované Froissartovým příběhům bojů a lásek. Martin NEJEDLÝ, *V Praze jsou tři města, mnoho výstavných kostelů a lidé zbožní...: Obraz českých zemí a jejich panovníků ve francouzsky psané literatuře 14. století*, Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, ed. Eva Doležalová, Robert Novotný, Pavel Soukup, Praha 2004, s. 35-57. Martin NEJEDLÝ, „Do jakého Pruska nás to ten admirál zavlékł?“ Periferie Evropy pohledem kronikáře Jeana Froissarta, Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám profesora Aleše Skřivana, *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica* 1-2003, *Studia historica LV*, Praha 2005, s. 345-360. Martin NEJEDLÝ, La Bohême et ses habitants vus par quatre auteurs français du Moyen Age (Guillaume de Machaut, Eustache Deschamps, Jean Froissart, Jean d'Arras), *Listy filologické CXXVIII*, 2005, 1-2, s. 21-24. Martin NEJEDLÝ, „Právě jsem přiletěl z Prahy v Čechách“. Příspěvek k úloze fantastiky ve středověkém kronikářství. in : *Acta Universitatis Carolinae-Philosophica et Historica* 1-2, Z pomocných věd historických XVI, s. 451-468. Martin NEJEDLÝ, „...jen už nikdy do Čech...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie“, *Dějiny a současnost* 2/2008, s. 14-17.

Jedinou českou prací věnovanou výhradně francouzským kronikám je studie profesora Josefa Polišínského,⁸¹ která vyšla v rámci výboru překladů těchto narativních pramenů.

V neposlední řadě je zde třeba vzpomenout českého historika Jaroslava Čechuru. Jaroslav Čechura se zaměřuje především na novověké sociální dějiny, konflikty, rebelie, kriminalitu, stavovskou politiku a politickou kulturu sněmování. Svůj badatelský zájem zaměřil také na české Lucemburky a vydal několik přínosných a popularizačních publikací týkajících se právě tohoto rodu.⁸²

V době dokončování této diplomové práce vyšla nová výpravná a cenná publikace, která je věnována Lucemburkům a vydána pod editorským vedením Františka Šmahela a Lenky Bobkové. Tato publikace nesoucí název *Lucemburkové – Česká Koruna uprostřed Evropy* je uceleným pohledem na královský rod Lucemburků a na období jejich vlády po všech stránkách, včetně umění, kronikářství, vzdělanosti, politiky domácí i mezinárodní, rituálů a podobně. Na vypracování této publikace se podíleli nejvýznamnější současní čeští historikové zabývající se lucemburskou tematikou, včetně nově nastupující generace medievalistů.⁸³

Lucemburské problematice se věnovalo mnoho německých historiků, hlavní pozornost byla věnována Karlu IV. ve vztahu k Říši. Z nejvýznamnějších osobností je na místě připomenout Petera Hilsche,⁸⁴ který se věnuje studiu českých zemí ve středověku. Ferdinand Seibt se ve svém studiu věnoval česko-německým vztahům,

⁸¹ Josef POLIŠENSKÝ, *Kroniky a historická vyprávění staré Francie* in: *Staré francouzské kroniky*, Praha 1962, s. 7-31.

⁸² Jaroslav ČECHURA, *Karel IV. Na dvojím trůně*, Praha 1998. Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310-1378. Lucemburkové na českém trůně I.* Praha 1999. Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1378-1437. Lucemburkové na českém trůně II.* Praha 2000. Jaroslav ČECHURA, Václav ŽŮREK, *Lucemburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2012.

⁸³ František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ (ed.), *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

⁸⁴ Peter HILSCH, Johann der Blinde in der deutschen und böhmischen Chronistik seiner Zeit. In: *Johann der Blinde, Graf v. Luxemburg, König v. Böhmen 1296-1346*, Luxemburg 1997, s. 21-35.

Peter HILSCH, Die mittelalterliche deutsche Siedlung in den böhmischen Ländern / Karl IV. – böhmischer König und römisch-deutscher Kaiser. In: *Die Deutschen und ihre östlichen Nachbarn I. Deutsche und Tschechen*, Akademie für Lehrer fortbildung Dillingen 1988, Bericht Nr.139, s. 57-93.

Peter HILSCH, Die Krönungen Karls IV. In: *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*, hg.von F.Seibt, München 1978, s. 108-111.

Karlu IV. a husitské revoluci.⁸⁵ Dalším historikem, který se zabýval Lucemburky byl medievalista a archivář Hans Patze.⁸⁶ Velkou osobností německé historiografie sledující lucemburskou problematiku je i Heinz Stoob.⁸⁷ Rod Lucemburků se stal předmětem studia i historiků v dalších státech, na tomto místě bych zmínila především Polsko. Polští historici si všímali vztahů mezi Kazimírem Velikým a Karlem IV. V nedávné době vyšla monografie o Janu Lucemburském⁸⁸ z pera Wojciecha Iwańczaka.

⁸⁵ Ferdinand SEIBT, *Karel IV.: císař v Evropě (1346–1378)*, Praha 1999.

Ferdinand SEIBT (Hrsg.): *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen*. Katalog der Ausstellung in Nürnberg und Köln 1978/79, München 1978.

⁸⁶ Hans PATZE: *Kaiser Karl IV. 1316–1378. Forschungen über Kaiser und Reich*, Göttingen 1978.

⁸⁷ Heinz STOOB, *Kaiser Karl IV. und seine Zeit*, Graz 1990.

⁸⁸ Wojciech IWAŃCZAK, *Jan Luksemburski*, Warszawa 2012

2 MOC, SÍLA A VÝZNAM FRANCOUZSKÉHO KRÁLOVSTVÍ PRO TEHDEJŠÍ EVROPU A JEHO SPOJITOST S ÚSPĚCHEM RODU LUCEMBURKŮ

Chceme-li co nejpřesněji a nejobjektivněji popsat vzestup rodu Lucemburků mezi vrcholné představitele Evropy, musíme se věnovat také situaci v Evropě této doby. České dějiny jsou v celém svém průběhu více či méně svázány s vývojem v německých oblastech, který byl jedním z klíčových faktorů dění u nás. Tato skutečnost je velice dobře zmapována, vzájemným vztahům se čeští historikové velmi věnovali, bylo vydáno nespočet kvalitních a přínosných studií, díky nimž máme velmi detailní přehled o těchto vazbách, jejich kladech, záporech i důsledcích. Méně pozornosti bylo po dlouhou dobu ale věnováno souvislostem mezi českým státem a vzdálenější Francií, přesto právě pro lucemburské období českých dějin je tento vztah důležitý. Vzestup Lucemburků a jeho ohromný úspěch na poli evropské politiky byl totiž v přímé souvislosti s úspěchy francouzského království a jeho velmocenské politiky, která měla vysoké ambice daleko za hranicemi vlastní země. Dříve než se budeme věnovat vlastnímu rozboru odrazu Lucemburků ve francouzských pramenech, je třeba zmínit se o vazbách těchto dvou rodů, slavné a mocné dynastie francouzských králů a do té doby spíše okrajové hrabské rodiny ze západní hranice Svaté říše římské - Lucemburků.

2.1 VZESTUP FRANCIE A JEJÍ VELMOCENSKÉ PLÁNY

Rozhodujícím činitelem v dění západní Evropy se ve druhé polovině 13. a na počátku 14. století stala Francie.⁸⁹ Bylo to dáno především velkým ekonomickým rozvojem a to jak v zemědělství, tak i v řemeslné výrobě. Tento rozkvět umožnil, že Francie mohla plně rozvinout nejen domácí, ale především i zahraniční obchod, ke kterému díky možnosti námořní dopravy měla příznivé podmínky. Ekonomický pokrok s sebou nesl ruku v ruce i celkový rozvoj v oblasti společenské a kulturní. Francie se stala silným státem uvnitř tehdejší Evropy, za což vděčila mimo jiné i

⁸⁹ Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296- 1346*, Praha 1982, s. 11.

velmi specifické cestě ke sjednocení, která upevňovala moc panovníka a dynastie a přispěla k dalšímu prohlubování národní královské ideologie. Jejím hlavním rysem byl nepochybně malý podíl, až absence, křesťansko - universalistické ideologie, nýbrž ale vyzdvihování jedinečných znaků a symbolů království, jakými byly jeho původ, patroni, oficiální i „lidové“ svátky a slavnosti, či jeho specifické křesťanské charisma⁹⁰ a exkluzivní poměr „nejkřesťanštějších králů“ k Bohu, ale i hrdost na jeho kulturní a vzdělanostní úroveň.⁹¹ Na tomto svém obrazu si francouzští králové zakládali a krásně to dokládá i obřad korunovace francouzských panovníků, propracovaný až do posledního detailu a promyšlený a vysoce symbolický ceremoniál. Ústředním aktem nastolovacího obřadu králů ve středověku bylo pomazání, kterým byla veřejně demonstrována vyvolenost k vládě. Tento úkol připadal ve Francii podle zvyku udržovaného od 12. století remešskému arcibiskupovi. Zatímco v jiných zemích stačilo křížmo, francouzský král byl pomazáván směsí křížma se svatým olejem, který byl pouze pro tuto příležitost uchovávan v remešském opatství sv. Remigia ve svaté Ampuli. Vzácnou nádobku přinášel podle korunovačního řádu opat zmíněného kláštera do katedrály Notre-Dame ukrytou pod baldachýnem ve zvláštním procesí, které bylo pevnou součástí celého obřadu. Tradice spjatá se svatou Ampulí dodávala francouzským králům zvláštní lesk. Sledovat ji můžeme již od 9. století, kdy ji popsal arcibiskup Hinkmar z Remeše. Ten zdůraznil a zároveň zdůvodnil její význam pro obřad královského pomazání spojeného s křtem prvního vládce Franků, který přijal křesťanské vyznání - králem Chlodvíkem. Ten byl podle legendy pokřtěn svatým Remigiem právě v Remeši. Legenda praví, že když oba přišli ke křtitelnici, nemohli najít žádný posvěcený olej nezbytný k plánovanému aktu. V tu chvíli se zjevil Duch Svatý v podobě holubice (někdy též zobrazovaný jako anděl) a přinesl biskupovi ampuli se

⁹⁰ Podle francouzské tradice měli francouzští králové moc léčit svým dotekem nemoc krtici. Tímto termínem dnešní lékaři označují tuberkulózní zánět mízních uzlin. Prvním prameny doloženým zázračným králem, který měl mít od Boha propůjčenou moc k léčbě tohoto onemocnění, byl Filip I., jenž vládl v letech 1060 - 1108 a který však o tuto moc přišel, jelikož, jak uvádí středověký pramen z pera Guiberta, opata z Nogent – sur - Coucy, se znelíbil Bohu, zřejmě pro svůj cizoložný svazek. Jeho nástupce Ludvík VI., který panoval v letech 1108 - 1137, byl už ale opět touto mocí opatřen. Nesmíme ale zapomenout, že tato nadpřirozená moc se u francouzských králů objevovala jen v určité svátky během roku a že nebyli jedinými monarchy, kteří byli takto obdařeni kouzelnou silou, neboť stejnou moc měli i jejich největší sokové - angličtí králové. O jiném druhu nadpřirozené moci francouzských králů nás informuje francouzskému rodu nakloněný Řehoř z Tours, v jeho IX. knize se zmiňuje o nadpřirozené moci léčit choroby, kterou měl mít král Gontran, syn Chlotara I. Takovouto moc měly mít podle Řehořova díla i oděvy, s nimiž král přišel do styku. Pouhá jeho přítomnost pak měla vysvobozovat posedlé. Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004, s. 38 - 42.

⁹¹ Václav DRŠKA, Dana PICKOVÁ, *Dějiny středověké Evropy*, Praha 2004, s. 265

svatým olejem, aby tak franští králové mohli přijmout pravou víru. Ampule se vzácným obsahem byla v remešském opatství opatrována až do doby francouzské revoluce.⁹² Francie se tak postupně stala státem tak silným, že se postavila proti nejvyššímu představiteli církevní moci - papeži. Filip IV. Sličný se střetl s papežem Bonifácem VIII.,⁹³ který se velmi ostrým způsobem snažil nárokovat si veškerou moc a bohatství okolních států, prosperující Francii samozřejmě nevyjímaje. Vítězně z této pře vyšel právě francouzský král, který Bonifáce zajal a zbavil jeho moci.⁹⁴ Po krátké, jen roční vládě papeže Benedikta XI. se roku 1305 na papežský stolec dostal Filipem IV. silně podporovaný Klement V.,⁹⁵ který přenesl v roce 1309 sídlo hlavy církve z Říma do Avignonu, do těsného sousedství Francie, který se tak stal téměř na 70 let novým domovem nejvyšších církevních představitelů.⁹⁶

⁹² Václav ŽŮREK, Ampule, ostruhy a lilie. Korunovace moudrého krále, *Dějiny a současnost* 11, 2010, s. 30 – 32, s.30.

⁹³ Bonifác VIII. byl velice sebevědomým papežem v letech 1294 - 1303. Pokusil se o návrat papežství na vedoucí mocenské postavení v Evropě. Jeho vladařská povaha s přehnaným sebevědomím, ale bez náboženské hloubky a bez zřetele na životní reality, snila o zřízení teokratického západního universálního státu pod papežským vedením. Přehlížel při tom, jaké' nesmírné škody utrpěla vážnost duchovně politickou převahu papežství proti francouzskému Filipovi Sličnému, který sám sledoval plány na založení francouzského světového panství. Když papež v bule Unam sanctam (1302) s odvoláním na učení o dvou mečích (podle Lukáše 22, 38 Kristus obě moci, duchovní i světskou, svěřil jedině církvi) prohlásil, že poslušnost vůči papeži v každém případě je nutná ke spáse, došlo k osudnému boji. Na papežskou klatbu odpověděl Filip Sličný odvoláním ke koncilu a v září 1303 dal papeže na zámku Anagni houfem vojáků zajmout. Měšťané z Anagni sice papeže po dvou dnech osvobodili, ale násilný čin dostatečně ukázal naprostou bezmocnost a politickou bezvýznamnost papežství. Papež nebyl sto se ubránit. Nepřežil dlouho zhroucení svých snů o světovládě. Po několika týdnech v Římě zemřel. Jím navždy skončila universální středověká mocenská převaha papežství. August FRANZEN: *Malé církevní dějiny*, Praha 1992, s. 162.

⁹⁴ V teoretické rovině se francouzský král opíral o legisty, kteří již nějakou dobu rozvíjeli své teorie. Legisté, kteří často pocházeli z velice bohatých měšťanských rodin, prošli výukou práv na pařížské univerzitě. Vycházeli především z římského práva a navazovali na starou francouzskou tradici, kdy byla Francie starořímskou Galií, kterou v nových historických podmínkách středověku učinil první středověký římský císař Karel Veliký mocenským centrem nové, středověké Říše římské, jejíž vznik se datuje římskou císařskou korunovací Karla Velikého v roce 800. Přenesení tradice starořímského císařství do Francie a její aplikace v praxi politického systému monarchie, známá jako „translatio imperii ad Francos“, mělo mimořádný vliv na představy o novém universalistickém, to jest všeobecném, prakticky celoevropském společenství států pod vedením Francie. Zmínění legisté (podle latinského lex = zákon) působili na dvoře francouzských králů. Podstatou jejich učení nebylo právo druhotné, církevní (kanonické), ale právo římské, prvotní evropský právní systém, založený na právu přirozeném. Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296 - 1346*, Praha 1982, s. 12.

⁹⁵ Klement V. byl papežem v letech 1305 - 1314. Již nepovažoval za nutné přijít do Říma. Dal se intronizovat v Lyonu a zůstal ve Francii. Po určitém váhání si zřídil rezidenci v Avignonu a tam zůstali i jeho nástupci. August FRANZEN: *Malé církevní dějiny*, Praha 1992, s. 163.

⁹⁶ Opouštění Říma a přeložení papežského sídla do Avignonu bylo příznačné pro všeobecný přesun těžiště moci. S „Věčným městem“ byla tisíciletou tradicí ve vědomí národů spojena nejen idea nástupnictví Petrova na tamějším biskupském stolci a prvenství v církvi, ale také představa západního universalismu, založeného na Imperium Romanorum. Naproti tomu Avignon byl úplně v mocenské oblasti francouzského království. I když jej roku 1348 Klement VI. s celým okolím získal koupí a tím z něj učinil samostatné papežské teritorium, byl Avignon v blízkosti území

2.2 PODMÍNKY PRO VSTUP LUCEMBURKŮ DO VRCHOLNÉ EVROPSKÉ POLITIKY

Francouzský král Filip IV. Sličný dosáhl v té době nevídaného úspěchu, jeho světská moc se v důsledku vlivu na avignonskou papežskou kurii stala nadřazenou moci duchovní. Podařilo se mu tedy to, o co se marně snažili mocní císaři dlouhá staletí. Filip IV. chtěl však jít ještě dále, jeho cílem bylo dosáhnout převahy a postavení hegemonu v téměř celé tehdejší Evropě. Tohoto plánu chtěl docílit získáním římské koruny pro některého člena své kapetovské dynastie. Okolnosti byly pro francouzského krále příznivé, neboť moc a síla římských králů nebyla v této době příliš velká a nedosahovala takového vlivu jako kdysi. Dokonce již po téměř celé století nedosáhl žádný římský král na císařskou korunu.⁹⁷ Francouzský král se čím dál tím více zabýval myšlenkou dosadit na toto důležité místo evropské politiky své příbuzné z vlastní dynastie Kapetovců a zajistit si tak ještě větší vliv. Bylo nutné však postupovat velmi obezřetně, neboť jeho plán musel schválit ještě sedmičlenný sbor volitelů římského krále.⁹⁸ Proto se francouzský král snažil nejprve připravit pro svého kandidáta co možná nejpříhodnější podmínky, za kterých by byl jím podporovaný uchazeč o římskou korunu přijatelný pro většinu. Čekání na vhodnou chvíli se Filipovi IV. vyplatilo, neboť tato situace brzy nastala díky velkými personálními změnám v evropské politice. Filipovým záměrům přišla velmi vhod

francouzského království a Provence a tím hermeticky uzavřen vůči ostatnímu světu. Co papežové v tuhých bojích v 12. a 13. stol. úspěšně hájili proti sicilské politice - volnost proti obklíčení a politické převaze císaře - toho se nyní francouzští papežové dobrovolně vzdali ve prospěch francouzské koruny. Vzdali se tak svobody samostatného rozhodování a pozbyli v očích národů nadstranické, universální církevní autority. Často se stávali pouhými nástroji v rukou francouzských vládců chtivých vzestupu a moci, hříčkou mezinárodní politiky. Myšlenka univerzální církevní jednoty tím upadla. Koncern „avignonského exilu“ (1309 - 1378) bylo velké schizma, které bylo počátkem nejtěžších krizí pro papežství i pro církve. August FRANZEN: *Malé církevní dějiny*, Praha 1992, s. 163.

⁹⁷ Tato doba neobsazeného císařského trůnu začíná smrtí císaře Fridricha II. ze Štaufské dynastie 13. prosince 1250 a končí 29. června 1312, kdy se císařem stal Jindřich VII. z dynastie Lucemburků. Zpracováno na základě informací ze soupisu představitelů panovníků Římskoněmecké říše v publikaci Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 749 - 750.

⁹⁸ K problematice kurfiřtů blíže: Alexander BEGERT, *Die Entstehung und Entwicklung des Kurkollegs. Von den Anfängen bis zum frühen 15. Jahrhundert*, Berlin 2010. Alexander BEGERT, *Böhmen, die böhmische Kur und das Reich vom Hochmittelalter bis zum Ende des Alten Reiches. Studien zur Kurwürde und zur staatsrechtlichen Stellung Böhmens*, Husum 2003. Armin WOLF, *Königliche Tochterstämme, Königswähler und Kurfürsten*. Klostermann, Frankfurt am Main 2002.

vražda dosavadního římského krále Albrechta Habsburského roku 1308. Podobně bylo štěstí na straně Francie i za mořem, kde rok předtím skonal i anglický král a Filipův nepřítel Eduard I. Francouzský král si obratnou sňatkovou politikou zajistil zklidnění vztahů mezi oběma zeměmi. Šťěstěna se na Filipa IV. usmála i v otázce vhodné konstelace u papežské kurie, neboť na tento stolec usedl arcibiskup z francouzského Bordeaux, jenž přijal jméno Kliment V. Další změnou, jež se hodila do mocenského záměru francouzského krále, bylo vymření významných vládnoucích dynastií ve střední Evropě. V Uhrách se tak postupně k moci dostává rod z Anjou, vedlejší kapetovská větev, která tento titul převzala po velmi krátkém držení Přemyslovců. Po násilné smrti Václava III. se navíc roku 1306 uprazdňuje i český trůn spolu s důležitým kurfiřtským hlasem. V boji o českou korunu se střetly zájmy francouzského dvora s Jindřichem Korutanským a Habsburky. Právě v této době se do vrcholné politiky dostávají Lucemburkové, rod dosud málo známých, mocensky téměř bezvýznamných, ale jinak mimořádně schopných a vzdělaných hrabat Lucemburků, do té doby oddaných dvořanů francouzských králů.⁹⁹ Lucemburkové byli francouzským rodem, který do té doby ke královské rodině pojila nejen oddanost, ale i příbuzenské vztahy.¹⁰⁰ Lucemburský hrabě Jindřich VI., otec budoucího římského krále a císaře Jindřicha VII., se oženil s Beatrix, dcerou brabantského vévody Balduina a byla to právě ona, která dala svého nejstaršího syna Jindřicha na výchovu k francouzskému královskému dvoru.

⁹⁹ Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296 - 1346*, Praha 1982, s. 18.

¹⁰⁰ Předkové lucemburské dynastie byli potomky francouzského rodu lucemburských hrabat a limburských vévodů, odvozujících svůj původ od legendární víly Meluzíny, jež dala podle pověsti život prvnímu Lucemburkovi. Ve skutečnosti byl počátek lucemburského panství mnohem prozaičtější. Prvním historicky známějším pánem země, jádra pozdějšího lucemburského panství, byl jistý Sigefroy (Siegfried), který roku 963 získal od opata kláštera sv. Maxima v Trevíru hrad Lucemburk. Sigefroy pak zanechal hrad s panstvím svému druhorozenému synovi Fréderikovi (Fridrichovi). Jeho potomci v mužské linii však vymřeli již před polovinou 12. století. Poté přešlo panství v ženské linii do majetku rodu hrabat z Namuru, ležícího severozápadně od Lucemburska. Byli to již praví Francouzi. Jejich území se postupně především díky výhodným sňatkům rozrůstalo o vévodství limburské a markrabství arlonské. Ve druhé polovině 13. století země velmi bohatla díky schopnému Jindřichu II., který právem za své zásluhy získal přívěsisko Veliký. Po jeho smrti nastala složitá situace dělení území a sporů o dědictví.

alduin von Luxemburg

Jean SCHOOS: *Die Familie der Luxemburger. Geschichte einer Dynastie*, in: *Erzbischof von Trier, Kurfürst des Reiches ; 1285 - 1354 ; Festschrift aus Anlaß des 700. Geburtsjahres*, Mainz 1985.

<http://www.dilibri.de/rlb/content/structure/276045>

2.3 VZÁJEMNÉ VAZBY FRANCOUZSKÉ KRÁLOVSKÉ DYNASTIE A RODU LUCEMBURKŮ

Prvním z rodu Lucemburků, jenž se dostal do centra evropské politiky, byl Jindřich VII. Tomu se stejně jako později jeho prvorozenému synovi Janovi a potom i vnukovi Karlovi dostalo výchovy přímo na francouzském královském dvoře. Tak se pozdější římský král a císař ocitl jako rodilý Francouz v kultivovaném prostředí vyspělé francouzské dvorské společnosti, kde se mu dostalo veškeré výchovné péče a vzdělání. Francouzský král Filip IV. Sličný si bystrého a sympatického Jindřicha brzy velmi oblíbil. Rozhodl se jej učinit předním dvořanem a politickým garantem svých mocenských cílů na severovýchod od Francie, kde Lucembursko, Brabantsko a další země byly nárazníkovými státními útvary, strategicky důležitými pro hájení zájmů a velmocenských plánů francouzského krále jak proti Anglii, tak proti německým teritoriálním státům Svaté říše římské. Král proto k sobě mladého Jindřicha připoutal sňatkem s neteří své manželky Markétou Brabantskou. Tato velmi krásná a kultivovaná dívka se mohla pyšnit ryze francouzskou výchovou a na svůj kapetovský původ byla nesmírně hrdá. Politicky motivovaný sňatek¹⁰¹ ještě více sblížil mladého Lucemburka s králem Filipem IV. Sličným a jeho dvorem.¹⁰² Král Filip IV. tedy otevřel cestu ke slávě a moci nejen Jindřichovi, ale i jeho potomkům. Jeho schopností si cenil natolik, že ho uvedl do kruhu svých nejbližších důvěrníků. A byl to sám velký francouzský vladař, který osobně pasoval mladého Jindřicha na rytíře a zařadil jej do své gardy. Lucemburským závazkem vůči francouzské koruně měla být podpora francouzského krále v bojích proti jeho nepřátelům, především expanzivnímu anglickému králi. Za tyto služby dostával mladý Lucemburk od roku 1294 rentu z královské pokladny. Jindřichovi nebylo ještě ani 20 let a již se osvědčil jako obratný politik, který dokázal vytěžit ze svého postavení u francouzského královského dvora i patřičný finanční profit.¹⁰³ Snad již zde můžeme ocenit jeho

¹⁰¹ Okázalý sňatek z počátku 90. let 13. století se odehrával na zámku Tervueren nedaleko Bruselu. Nevadilo, že se jednalo o vlastního bratrance a sestřenici, neboť papež Mikuláš IV. vydal potřebný dispens. O tom, že to byl opravdu politický sňatek, připoutávající Lucemburky ke Kapetovcům, jistě výmluvně vypovídá ta součást svatební smlouvy, která přímo určovala, že kdyby Jindřich před vykonáním svatebního obřadu zemřel, jeho místo by zaujal mladší bratr Walram. Jaroslav ČECHURA, *České Země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999, s. 25.

¹⁰² 14 Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296 - 1346*, Praha 1982, s. 20-21.

¹⁰³ Za své služby dostával Jindřich od roku 1294 roční rentu 500 liber tourských z královské pokladny. Navíc se Jindřich listem z 12. listopadu 1294 zavázal přispět králi vojensky v případě jeho napadení

umění využívat peněz k politickým cílům jako typický rys lucemburské rodové politiky. Velmi podobně si počínal později Jindřichův bratr Balduin, právě tak jako jeho jediný syn Jan, ale zejména vnuk, český král a římský císař Karel IV.¹⁰⁴ Po sňatku se Jindřich přestěhoval i se svou ženou na své lucemburské panství, ale i nadále dojížděl dle potřeby k pařížskému královskému dvoru, kde se účastnil i nejrůznějších festivů. Dne 10. srpna 1296 se manželskému páru narodil prvorozený syn, který dostal na přání a možná i na nátlak matky jméno Jan po jejím otci. Byl to pozdější český král Jan. Také on byl stejně jako jeho potomci od mládí pevně spjat s francouzským prostředím, které dobře znal a jehož vyspělý dvorský život jej očaroval, stejně tak jak on sám dokázal okouzlit řadu jeho členů a svých současníků, kteří nám o něm a jeho nástupcích zanechali spoustu zmínek, z nichž se dodnes dozvídáme o jejich osobnosti a světovém významu.

Anglii. Za to dostal 6000 liber tourských. Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296 - 1346*, Praha 1982, s. 21.

¹⁰⁴ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999, s. 25.

3 JAN LUCEMBURSKÝ

3.1 OBRAZ JANA LUCEMBURSKÉHO V ZRCADLE FRANCOUZSKÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

*V paměti krále Čechů měj,
jenž do Francie, Němec jel,
do Lombardie, Savojska,
do země dánské, Uherska,
do Polska, Krakovska a Ruska,
do Litvy, Mazovska i Pruska
dobývati čest rytířskou.
Ten léna rukou svou
i zlato šperky rozdával
a nic než čest si nenechal.
Věru jí víc měl než kdo jiný,
jsa nejčestnější mezi ctnými.*

*Guillaume de Machaut*¹⁰⁵

Pokud procházíme francouzské texty, objevuje se v nich Jan Lucemburský především jako Jan I. z Čech (Jean Ier de Bohême), nebo také Jan řečený Slepý (Jean dit l'Aveugle), často se setkáme při jeho popisu také s označením „dobrý král z Čech“ (bon roi de Bohême).¹⁰⁶

Francouzům je z českých Lucemburků nejznámější právě postava Jana Lucemburského. S jeho osobou se francouzští studenti setkávají již v rámci školní výuky, v souvislosti s jeho podporou francouzského krále na válečných bojištích nebo v souvislosti s příbuzností s královskou rodinou Valois, neboť díky sňatku jeho dcery

¹⁰⁵ Část básně „Přátelská útěcha“ Z knihy *Guillaume de Machaut. Mé Srdce pokorné*. Překl. Gustav FRANCL, Praha 1977, s. 9.

¹⁰⁶ V původních starých francouzských textech také v podobě „*bon roy de Behaigne*.“

Jitky¹⁰⁷ a budoucího francouzského krále Jana II. Dobrého se přízeň těchto dvou ve své době nejvýznamnějších šlechtických rodů Evropy zpečetila navždy. Vždyť Jan Lucemburský se stal dědečkem významného francouzského krále Karla V. Moudrého a toto příbuzenství je dodnes ve francouzské literatuře velmi vyzdvihováno. Tak velký respekt Jan Lucemburský budil již u svých současníků ve francouzském prostředí.

Český král Jan je v povědomí Francouzů znám především jako vynikající válečník, který bojoval po boku Francie při důležitém období francouzských dějin, stoleté válce. Na rozdíl od vnímání jeho osoby u nás je ve francouzských dílech oslavován jako vzor rytířského životního stylu a odvahy, neohrožený bojovník, který hrdinsky položil svůj život za ochranu a pomoc Francii v bitvě u Kresčaku. Takto na Jana Lucemburského pohlíželi již jeho současníci a díky kronikářům a básníkům se tento obraz dochoval i nám. I moderní francouzská historiografie hledí na Jana jako na velkou a neohroženou osobnost středověké Evropy.

3.1.1 Jan Lucemburský jako válečník

Příklad obdivu válečného umění Jana Lucemburského najdeme i v kronice města Met, které bylo obléháno roku 1324 Janem Lucemburským, králem českým, Balduinem, arcibiskupem trevírským, Ferrym IV. Lotrinským a Eduardem III., knížetem z Bar. Válka trvala tři roky.¹⁰⁸ V kronice města Met, které bojovalo s českým králem, se i navzdory bojům objevila slova plná uznání osobnosti a především rytířských ctností Jana Lucemburského:

*„Byl nazýván dobrým králem Janem, protože byl štědrý, kurtoazní a miloval slavnosti a turnaje, krásné paní i zábavu s loveckými psy a dravými ptáky.“*¹⁰⁹

O obléhání města Met vypráví také veršovaná kronika *Válka v Metách 1324*. V úvodu k edici této kroniky z roku 1875 se dočteme také zajímavý popis Jana Lucemburského. *„Jan Lucemburský byl velký muž války i míru. Svatbou s Eliškou,*

¹⁰⁷ Ve frankofonním prostředí se setkáváme s variantou jejího jména Bonne de Luxembourg, latinsky Bona, v německy mluvících zemích bývá častěji označována jako Guta.

¹⁰⁸ *Les sources de l'histoire de France depuis origines jusqu'en 1815. IV- Les Valois, 1328 - 1461*, ed. A. MOLINIER, H. HAUSER, A. LEFRANC, M. TOURNEUX, Paris 1904, s. 235.

¹⁰⁹ Martin NEJEDLÝ, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2004, s. 315.

dcerou Václava, krále českého, získal jako velmi mladý korunu tohoto království. V průběhu vykonávání této velmi diskutované vladařské funkce prokázal své vysoké kvality coby panovníka a rytíře. ¹¹⁰

3.1.2 Jan Lucemburský v kronice Jeana Le Bela

Jan Lucemburský je také zmiňován v *Kronice* Jeana Le Bela.¹¹¹ Jean Le Bel hodnotí Jana Lucemburského vesměs pozitivně. V kronice je zmiňován několikrát jako urozený král český,¹¹² či laskavý král český¹¹³ či dokonce velmi vznešený český král.¹¹⁴ Nutno dodat, že ne všechny osoby, včetně panovníků, jsou tak štědře obdařeny oslavnými přívlastky. Jan Lucemburský je zde popsán jako udatný bojovník po boku francouzského krále. V družině spolu s ním jsou uváděni lutyšský biskup, hrabě z Alençonu, bratr krále, flanderský hrabě, hrabě z Armignacu.¹¹⁵ V kronice je zachyceno, jak český král doprovází francouzského krále spolu s tisícovkou vojáků do města Peronne v době, kdy se král Edward poprvé se svým vojskem přijíždí do Francie.¹¹⁶ Je zde zachycen také jako pravý rytíř, který pomáhá dámě v nesnázích. Jak Jean Le Bel píše ve své kronice, byl to právě Jan Lucemburský, kterého Jana Henegavská, abatyše kláštera Fontevrault v Anjou, požádala o pomoc při cestě za svým bratrem Filipem IV., když ho jela prosit o mír. Jan Lucemburský také na žádost abatyše rozhodl o tom, že při své cestě bude doprovázena Louisem d'Aigimontem.¹¹⁷

¹¹⁰ La guerre en Metz 1324. Poème du XIV siècle, ed. E. de BOUTEILLER, Paris 1875, s. 9.

¹¹¹ Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895. Tato kronika je díky projektu Google Book přístupná online na adrese: http://archive.org/details/chronique_dejeand02lebeuoft

¹¹² „Noble roy de Boheme“ – v textu celkem sedmkrát
Informace založena na Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895.

¹¹³ „Gentil roy de Boheme“ – v textu celkem třikrát
Informace založena na Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895.

¹¹⁴ „Très noble roy de Boheme“ – v textu celkem třikrát
Informace založena na Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895.

¹¹⁵ Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895, s. 205.

¹¹⁶ Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895, s. 158.

¹¹⁷ Jules VIARD, Eugène DÉPREZ, *Chronique de Jean Le Bel*, Tome 2, Paris 1895, s. 204.

Hrdinská smrt již slepého krále v bitvě u Kresčaku je zaznamenána Jeanem Le Belem,¹¹⁸ kronikář nepopisuje detaily týkající se skonu českého krále ve válečné vřavě, ale uvádí ho ve výčtu padlých. „*Vyjmenuji vám nyní prince a vysokou šlechtu, kteří zde našli smrt. Ostatní zde nemohu ani vyčíslit. Tak tedy začnu u toho nejvznešenějšího a nejurozenějšího, kterým byl statečný král český, který už byl úplně slepý, ale chtěl být v bitvě mezi prvními a přikázal svým rytířům pod hrozbou setnutí hlavy, aby ho vedli dopředu jak jen to půjde, aby mohl zasadit ránu mečem některému z nepřátel.*“¹¹⁹ Ostatní padlé již kronikář pouze vyjmenovává.¹²⁰

Pro Jeana Le Bela je Jan Lucemburský statečným bojovníkem, vznešeným rytířem a urozeným českým králem.

3.2 JAN LUCEMBURSKÝ VE VELKÝCH KRONIKÁCH FRANCIE

Velké kroniky Francie Jana Lucemburského opomíjejí. V narativním textu se český král Jan neobjevuje. Jedinou výjimkou je připojený přepis listiny sepsané v Praze dne 1. 4. 1372¹²¹, i zde jde ovšem jen o velmi okrajovou zmínku o tomto českém králi. Listina odkazuje na dřívější úmluvy mezi Francií a Lucemburky o pomoci proti Angličanům.

3.3 JAN LUCEMBURSKÝ V CHRONIQUE DES QUATRE PREMIERS VALOIS

¹¹⁸ M. L. POLAIN, *Jean Le Bel - Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel. Histoire vraie et notable des nouvelles guerres et choses avenues l'an mil CCCXXVI jusques à l'an LXI, en France, en Angleterre, en Escoce, en Bretagne, et ailleurs, et principalement des haults faytz du roy Edoward d'Angleterre et des deux roys Philippe et Jehan de France*, Tome 2, Bruxelles 1863.

¹¹⁹ M. L. POLAIN, *Jean Le Bel - Les vraies chroniques des Messire Jehan Le Bel. Histoire vraie et notable des nouvelles guerres et choses avenues l'an mil CCCXXVI jusques à l'an LXI, en France, en Angleterre, en Escoce, en Bretagne, et ailleurs, et principalement des haults faytz du roy Edoward d'Angleterre et des deux roys Philippe et Jehan de France*, Tome 2, Bruxelles 1863, s. 92-93.

¹²⁰ Jde o hraběte z Alençonu, hrabě Louis z Blois, hrabě ze Saumes, hrabě z Harecourt,

¹²¹ Přepis latinské listiny vyhotovené 1.4.1372 v Praze sekretářem francouzského krále Jeanem le Barbierem. Listina je výsledkem mise biskupa pařížského, Aimeri de Maignac, ke Karlovi IV., aby mu připomněl ve jménu francouzského krále Karla V. podmínky aliance, která existuje již dávno mezi francouzským dvorem a Lucemburskem, a aby získal jeho pomoc proti anglickému králi. Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V, Tome 3, Continuation et appendice*, Paris 1920, s. 147-153.

Více zmínek o Janu Lucemburském nalézáme v Kronice posledních Valois.¹²² Jan zde vystupuje s přívlastkem český král.¹²³ V kronice je zmíněn celkem pětkrát. První zmínka se vztahuje k účasti Jana Lucemburského na slavnosti v Paříži¹²⁴, kterou pořádá král Filip VI. Slavnost se odehrála v neděli po svatém Michalovi 1332. Mimo krále francouzského se synem Janem a Jana Lucemburského se oslavy účastnilo i velké množství rytířů, princové, knížata, vévodové, baroni, preláti, dvořané francouzského krále a spousta vznešených osob. Ze všech vzácných hostů je jménem uveden jen Jan Lucemburský. Slavnost se týkala předání vlády nad Normandií, Anjou a Maine nejstaršímu synovi Filipa VI. Janovi.

Další zápisy se týkají vojenských tažení. Jan je uváděn jako jeden z družiny francouzského krále, vždy je uváděn jako první ve výčtu spolubojovníků, hned po králi Francie. Z bitev, jich se Jan účastnil, je jako první reflektována ta ve Flandrech.¹²⁵ Kronika zmiňuje, že Jan Lucemburský se účastnil tohoto boje po boku Filipa VI. Spolu s ním bojovali podle svědectví kroniky také navarrský král, mallorský král, kníže Jan z Bretagne a jeho syn Jan, kníže normanský, knížata burgundský a bourbonský, dauphin z Vienne, hrabata z Eu, z Flander a z Foix, mnoho rytířů, měšťanů a prostých lidí.

Jan Lucemburský je zmíněn také jako jeden ze členů králova vojska během stoleté války.¹²⁶ Spolu s ním jsou vyjmenováni mallorský král, kníže athénský, hrabě z Alençonu a jeho bratr, hrabě z Flander, kníže bourbonský, hrabě z Dampmartin, hrabě z Auxerre a mnoho dalších, jak baronů, tak rytířů, kteří jsou, jak praví kronika, skvělí v bitvě.

Kronika popisuje také bitvu u Kresčaku, na konci části popisující tento důležitý střet Stoleté války je uvedeno, že zde padl i český král, otec císaře.¹²⁷ Poté následují další jména bojovníků, kteří v této bitvě zemřeli, kníže lotrinský, hrabě z Blois,

¹²² M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861.

Používána online verze kroniky volně přístupná díky projektu Francouzské národní knihovny Gallica <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1121746>

¹²³ Jehan roy de Boesme

¹²⁴ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 3.

¹²⁵ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 5.

¹²⁶ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 15.

¹²⁷ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 16.

hrabata z Alençonu, ze Sancerre, z Flander a velké množství významných pánů i velké množství dalších lidí, kteří při bitvě padli.

Poslední zmínka o Janovi v této kronice se nevztahuje přímo k němu, ale k jeho dceři Jitce.¹²⁸ I po smrti otce je Jitka, manželka Jana II., v kronice titulována jako „dcera českého krále a sestra císaře.“

Kroniky prvních čtyř Valois si Jana Lucemburského všímají především jako bojovníka v družině francouzského krále. Že se jednalo o důležitého válečníka dokládá fakt, že bývá jmenován první hned po francouzském králi. Krátce je reflektována i Janova smrt v bitvě u Kresčaku. Dále je zmíněn jako host slavnosti pořádané Filipem VI., což odráží, že jej francouzský byl vnímán jako důležitý host, neboť jej kronikář zapsal jako jediného jménem.

3.4 JAN LUCEMBURSKÝ V METSKÝCH KRONIKÁCH

Jan Lucemburský se v Metských kronikách¹²⁹ objevuje především v souvislosti s bojem o toto město. Spor a následný ozbrojený konflikt vešel do dějin pod označením válka čtyř pánů.¹³⁰ Český král Jan Lucemburský, arcibiskup trevírský Balduin, vévoda lotrinský Ferri a Eduard, hrabě z Baru, vytvořili koalici proti bohatému městu Mety, jehož měšťané a obyvatelé se vzbouřili svým feudálním pánům proti placení vysokých dávek a vazalské povinnosti. Spor začal roku 1324 a trval dva roky.

Jan je připomínán v kronice k roku 1324, kdy podle zápisu arcibiskup Balduin z Trevíru a jeho bratr, král český, dva synové císaře Jindřicha, Ferry, vévoda lotrinský, syn vévody Thibaulta a Eduard, markýz z Pontu a hrabě z Baru, nutili

¹²⁸ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 25.

¹²⁹ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888.

Edice je díky projektu Gallica přístupná zdarma na adrese

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k36488c/f49.image.r=metz.langFR>

¹³⁰ Ve francouzských textech se objevuje pod označením La guerre des quatre seigneurs. Válka o Mety byl ozbrojený konflikt probíhající mezi léty 1324 – 1326. Šlo o střet mezi koalicí čtyř pánů – Jana Lucemburského, arcibiskupa trevírského Balduina, hraběta Eduarda I. z Baru a vévody lotrinského Ferriho IV. proti městu Mety a jeho obyvatelům, kteří se rozhodli vzepřít se placení mimořádných dávek své vrchnosti.

měšťany a obyvatele města Met, aby jim platili poplatky, i přes odpor obyvatel.¹³¹ Ke stejnému roku se vztahuje i zápis, kde se uvádí, že vojskům velí právě Jan Lucemburský.¹³² Dále v kronice se dočítáme, že téhož roku Jan stále vybízí své válečníky k boji a sám se aktivně účastní válečné vřavy.¹³³

Po ukončení války čtyř pánů je Jan Lucemburský v kronice popsán jako „*velmi vznešený a velmi mocný princ Jan, z boží milosti král český*“.¹³⁴ Tento zápis se vztahuje k roku 1327.¹³⁵

Podle svědectví kroniky, se Jan Lucemburský roku 1344 zúčastnil velkolepé oslavy ve městě Mety se spoustou vzácných hostů. Oslavy začaly na svátek svatého Michala a trvaly osm dní.¹³⁶

Metské kroniky Jana Lucemburského opět popisují jakožto válečníka, který se aktivně sám účastní bojů. Mimo to je zde zmíněn také jako vznešený český král.

3.5 JAN LUCEMBURSKÝ OČIMA SOUDOBÝCH AUTORŮ GUILLAUMA DE MACHAUTA A EUSTACHA DESCHAMPSE

Janovi Lucemburskému nevěnovali pozornost jen kronikáři, ale také literáti a básníci. Velmi důležitý, co se týče uměleckého zpracování osobnosti Jana Lucemburského, byl Guillaume de Machaut, francouzský básník a hudebník původem ze Champagne narozený kolem roku 1300. Jeho jméno můžeme v pramenech najít také v latinské podobě „de Mascaudio“.¹³⁷ Setkáváme se s ním i v souvislosti s bulami, které mu byly adresovány avignonským dvorem. Jde o buly z let 1330, 1332, 1333 a 1335, které mu zaručovaly obročí v kostelech ve Verdunu, Arrasu a

¹³¹ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888 s. 39.

¹³² J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888 s. 41.

¹³³ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888 s. 42.

¹³⁴ *Tres noble et tres puissante prince Jehan, par la grace de Dieu, roy de Boheme.*

¹³⁵ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888 s. 68.

¹³⁶ J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888 s. 80.

¹³⁷ Dřívější francouzští badatelé ho často mylně spojovali s urozenou rodinou pánů De Machello z Gâtinais, jedná se o chybné zaměnění tohoto umělce s jinou osobou se jménem G. de Machello.

Remeši.¹³⁸ Do služeb Jana Lucemburského vstupuje mladý umělec roku 1323 a stává se jeho doprovodem na mnohých cestách a vojenských taženích. Je spojován s největšími osobnostmi své doby, které díky českému králi mohl poznat. Ve své práci byl Guillaume de Machaut nesmírně pilný a většina jeho děl nám dodnes poskytuje mnohé velmi detailní historické informace. Za povšimnutí stojí i jeho soukromá milostná korespondence, která vyšla zásluhou francouzských editorů v 19. století a je krásnou ukázkou kurtoazní lásky.¹³⁹ Životní cestu tohoto umělce ukončila smrt roku 1377. O Guillaumově životě se dozvídáme především z pera Eustacha Deschampse v jeho chvalo zpěvu.¹⁴⁰

Machaut putoval s Janem Lucemburským mnohými kraji, jezdil s ním po Francii, Německu, Čechách, Slezsku, Polsku, Litvě, Ukrajině, Korutanech, Itálii a snad i ještě jinde. Prožil s ním mnohé příhody, příjemné i nepříjemné, asistoval při mnohých jeho vojenských i diplomatických zákrocích, poznal svého krále důvěrněji, než všichni jeho dvořané dohromady. A co je nejpodstatnější - měl ho neobyčejně rád. Nejen jako svého protektora a dobrodince, který mu od papežů v Avignonu vypomohl církevní prebendy a natrvalo zajistil živobytí, ale jako člověka, v němž našel ideál panovníka, vzor rytířského krále. A je jen přirozené, že když se později, zejména po Janově smrti, rozepíše a přejde od menších básnických forem k větším a velkým skladbám, budou se v jeho dílech neustále objevovat vzpomínky na

¹³⁸ Ve středověku nebylo výjimkou, že umělci zastávali různé církevní úřady, často to spíše bylo z důvodů zajištění vlastní existence a materiálního zázemí pro nerušenou práci umělce. O udělení obročí se často zasloužili či přimluvili právě vlivní mecenáši a obdivovatelé. Stejně tak to vidíme i na případě dalšího důležitého autora, který byl jen o necelé čtyři desítky let mladší než Guillaume de Machaut. Jedná se o Jeana Froissarta, který se na přímlovu vévody Václava stal roku 1373 farářem v henegavském Estinnes-au-Mont. To už byl vysvěcen na kněze, nevíme však nic přesnějšího o tom, kdy a za jakých okolností k tomu došlo. Sám Froissard odbyl celou záležitost v jedné kratičké větě, protože své kněžství považoval za celkem zanedbatelný detail. Povinnosti duchovního pastýře ve svěřené farnosti se stejně věnovat nehodlal, dosadil si tam jen zástupce – v Čechách se tehdy říkalo „*středníka*“ - a pobíral z ní důchody. Tento nešvar byl stále častěji terčem reformě naladěných kazatelů, Froissart si však žádné morální výčitky nepřipouštěl. Podstatné pro něj bylo, že získal další hmotné prostředky i určitou nezávislost. Martin NEJEDLÝ, Froissartovy příběhy bojů a lásek. Část I. O šťastném kováři a jeho okřídlených jelenech, *Historický obzor* 5-6, 2002, S. 98 - 111, s. 102.

¹³⁹ Roku 1875 publikoval P. Paris ze Společnosti francouzských milovníků knih výbor milostné poezie z pera Guillaume de Machauta s názvem „*Le livre du voir dit*.“ Jde o výbor z milostné korespondence mezi již velmi zralým umělcem a mladou dámou. Tento autor se domnívá, že jde o Pérenne d'Armentières. Jiný francouzský badatel P. Tarbé přišel ovšem s jiným a velice zajímavým názorem. Podle něj byla onou obdivovanou a milovanou ženou Agnès z Navarry, sestra Karla II. Zlého a pozdější manželka Gastona Phébuse.

¹⁴⁰ Les sources de l'histoire de France depuis origines jusqu'en 1815. IV- Les Valais, 1328 - 1461, ed. A. MOLINIER, H. HAUSER, A. LEFRANC, M. TOURNEUX, Paris 1904, s. 111.

milovaného českého krále a na chvíle, které s ním prožil. Pozoruhodné zmínky o *šlechetném dobrém českém králi*, jak ho bude soustavně nazývat, nalezneme zejména v jeho básnických skladbách *Přátelská útěcha*, *Příběh o lvu*, *Příběh o Studánce lásky*, *Dobytí Alexandrie*, a dokonce napíše o Janovi celou básnickou skladbu s názvem *Soud českého krále*, v níž konvenční téma „milostného sporu“ a rozsudku ve věci lásky „*judicium amoris*“ je záminkou k velké oslavě krále-rytíře. Čím bude Machuat starší, tím bude nacházet vroucnější a vřelejší slova pro svého krále. A bude ho stavět přímo za vzor vladaře svým protektorům, které si najde až po Janově smrti. Na sklonku života o něm napsal: „*Nebylo muže, toť jistá věc, / jenž by byl dokonalejší / ctnostmi, slovy i skutky.*“¹⁴¹

Guillaume de Machaut ve svém díle využil své vzácné životní zkušenosti, možnosti doprovázet českého krále Jana na jeho zahraničních cestách. S jeho mecenášem ho pojily velmi dobré vztahy a ty dával ve svých dílech najevo díky idealizovanému portrétu českého krále. Machaut líčil svého milovaného pána zásadně v těch nejzářivějších barvách. Lze dokonce tvrdit, že teprve díky talentu Guillauma de Machauta i vlivu jeho mocných ochránců zakotvil v západoevropském dvorském prostředí druhé poloviny 14. století obraz Jana Lucemburského jako „dobrého českého krále“, pána bohatýrského, energického a štědrého, všeobecně respektovaného ba obávaného, který byl zároveň prototypem vzorného vládce, dokonalého rytíře i uznávaného znalce v kurtoazních soudech lásky.¹⁴²

Guillaume de Machaut však nebyl zdaleka jediným autorem, který pěl takovouto chválu na Jana Lucemburského. V této tradici pokračoval i jeho již zmíněný žák Eustach Deschamps. Eustach pocházel z malého města Vertus v Champagni, kde se kolem roku 1340 narodil do chudší rodiny jako Eustach Morel. Přes svůj nevznešený původ se mu dostalo vynikajícího vzdělání, nejprve v Remeši a později na právnické fakultě univerzity v Orléans. Toto prestižní a nákladné vzdělání mu pomohl zajistit právě Guillaume de Machaut, se kterým ho pojily po celý život dobré, podle některých informací i rodinné vztahy. Eustach zastával během svého života řadu důležitých a prestižních úřadů, byl například komorníkem a ceremoniářem francouz-

¹⁴¹ Guillaume de Marchaut. *Mé srdce pokorné*. Překl. Gustav FRANCL, Praha 1977, s. 82 - 83.

¹⁴² Martin NEJEDLÝ, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2004, s. 317.

ského královského dvora, velvyslancem a diplomatem francouzského krále a mnohé další.

Eustach Deschamps byl ovlivněn tvorbou Guillaumea de Machauta především v oblasti milostné poezie. A protože Machaut strávil dlouhá léta ve službách českého krále Jana Lucemburského a jeho dcery Jitky, bral Eustach Deschamps chrlení ód na „dobrého krále Jana“ jako svoji přirozenou povinnost: „*Udatný český král / Jenž tolik se navztyčoval své korouhve / Že jej každý pokládá za hrdinu / On vždy dokázal dovést své oddíly k vítězství / Knižata, mějte jej na paměti!*“¹⁴³ Eustach Deschamps zde přesně v duchu dobové rytířské tradice popsal českého krále jako vzor neohroženého a vynikajícího bojovníka, kterému patří nejvyšší obdiv a čest. Hůře na tom, co se týče jeho hodnocení, byli ovšem ostatní obyvatelé českých zemí, kteří mu pro své způsoby k srdci opravdu nepřirostli, stejně tak jako česká kuchyně, která se stala v jeho díle terčem kritiky.

3.6 JAN LUCEMBURSKÝ JAKO RYTÍŘ A VÝZNAM RYTÍŘSTVÍ PRO STŘEDOVĚKÉHO ČTENÁŘE

V textech především francouzské provenience, které hovoří o Janu Lucemburském, se vyskytuje často obdiv k jeho rytířským kvalitám a ctnostem. Uznání se mu dostává právě na základě vlastností dokonalého rytíře. Dnešnímu čtenáři středověkých kronik a jiných literárních děl této doby může takovýto popis připadat až patetický. Ale pro čtenáře středověku tomu tak nebylo, naopak, všimal si naprosto jiných věcí, než kterých si všímáme my.

Co tedy znamenalo rytířství pro současníky Jana Lucemburského? Jak vyjádřil francouzský vědec Pierre Bonnaissie zabývající se tímto středověkým fenoménem, v konceptu rytířství je velice těžké oddělit mýty od skutečnosti.¹⁴⁴ Středověký rytíř nebyl jen voják, ale mnohem více. Rytíř musel být bohatý, urozený, musel již od počátku vlastnit minimálně jednoho koně, což bylo velice nákladné zvíře, které pro středověkého člověka značilo luxus, neboť nejen, že jezdecký kůň byl nákladný

¹⁴³ Martin NEJEDLÝ, *Fortuny kolo vrtkavé, Lásky, moc a společnost ve středověku*, Praha, 2003, s. 236.

¹⁴⁴ Jacques Le Goff, *Héros et merveilles du Moyen Âge*, Lonrai 2008, s. 91.

a i péče o něj vyžadovala pro běžného člověka nemalé prostředky, ale na rozdíl od jiných tehdy chovaných zvířat se nedal využít jinak než k jízdě či boji.¹⁴⁵ Středověký rytíř tedy potřeboval nemalé finanční prostředky nejen na své koně a nákladnou výzbroj, ale potřeboval také čas, neboť kromě častého výcviku musel také dokazovat své kvality na častých slavnostních závodech, turnajích, cvičeních v lovu, což je jeho nejčastější exkluzivní úděl. Tedy již z vojenského pohledu byl rytíř aristokratickou elitou. Dalším důležitým krokem k ještě většímu uznání prestiže rytířstva byly křížové výpravy a tedy i definice jejich vojáků, jakožto bojovníků za Boha.¹⁴⁶ Rytířství se brzy stalo velmi populárním mezi elitami západní kultury. Důkazem toho bylo zřizování nejen náboženských rytířských bratrstev,¹⁴⁷ rytířů Kristových, ale i světských rytířských řádů. Ty byly velice populární ve 14. a 15. století, zakládali je králové a knížata. Členství v takovýchto řádech bylo velice prestižní a jeho členové se tímto vyvyšovali nad ostatní.¹⁴⁸ Tato nová oslava rytířstva a jeho ctností zakotvila ve středověké kultuře, ve dvorském prostředí byl rytíř opěvován za svou statečnost, čest, věrnost, krásu a obětováním se. Rytíř býval dobrý křesťan ze vznešeného rodu. Byl-li panovník nazýván rytířem, jako právě Jan Lucemburský, dosáhl tím ohromného uznání svého okolí. Středověká společnost také velmi příznivě vnímala štědrost, která v sobě odrážela i základní křesťanské hodnoty. Jan Lucemburský podle soudu svých současníků tuto vlastnost splňoval dokonale. Guillaume de Machaut dokonce tvrdí, že: „*Ve své štědrosti byl bez únavy / a všude jako šlechtic pravý / z bohatých zdrojů rozdával. / Kdyby se, věřte, případ stal, / že by ráno sto tisíc, / večer už nebude mít nic, / neboť vše rozdá armádě / a bez krejcaru odejde.*“¹⁴⁹

¹⁴⁵ Francouzský výraz pro rytíře toto velmi názorně odráží - *chevalier* má v sobě *cheval* - tedy kůň. Rytíř je tedy především někdo, kdo vlastní koně a bojuje na něm. Takovýto rytířský kůň je samozřejmě speciální rasy, velice zdatný a schopný rychlého běhu, který se liší od ostatních těžkých koní, kteří se používali na práci a postupně se rozšiřovali v západním středověkém světě. Jacques Le Goff, *Héros et merveilles du Moyen Âge*, Lonrai 2008, s. 92.

¹⁴⁶ Jacques Le Goff, *Héros et merveilles du Moyen Âge*, Lonrai 2008, s. 93.

¹⁴⁷ Takovýto rytířstva byla příkladem odrazu křesťanství v boji. Stalo se tak v kontextu křížových výprav. Pojem „*miles christi*“ poprvé použil papež Řehoř VII. ve druhé polovině 11. století. Učinil tak na obranu Svaté země a jejich křesťanských obyvatel a poutníků. Toto označení použily i nově vznikající řády. Roku 1113 byl založen špitální řád Sv. Jana Jeruzalémského a roku 1120 Templářský řád. Další takovéto řády vznikaly i na Iberském poloostrově v období reconquisty, mezi léty 1158 a 1175 se tu takto vyvinuly řády Calatravských rytířů, řád Santiago a v Portugalsku Bratrstvo z Evory, pozdější Řád avizských rytířů. Dalším místem, kde takovéto řády vznikaly, byla původní barbarská místa na severu Evropy, která byla obrácena na křesťanskou víru.

¹⁴⁸ První světský rytířský řád byl založen roku 1330 Alfonsem Kastilským. Z dalších řádů jmenujeme alespoň slavný Podvazkový řád roku 1348 založený anglickým králem Eduardem III. a Řád Hvězdy založený roku 1351 francouzským králem Janem Dobrým.

¹⁴⁹ Guillaume de Machaut. *Mé srdce pokorné*. Překl. Gustav FRANCL, Praha 1977, s. 9 - 10.

V těchto verších se odráží i další vlastnost, které si středověká společnost u svých rytířů velmi cenila. Jan byl dobrým vojevůdcem, který se dokázal dobře postarat o svou armádu i na úkor vlastního blaha.

3.7 JAN LUCEMBURSKÝ JAKO MÍSTODRŽÍCÍ LANGUEDOCU

Kromě působení Jana Lucemburského ve stoleté válce, pro vývoj francouzských dějin stěžejním válečným konfliktem, je ve francouzských textech zachycen také z jiného úhlu, než jen jako český vladař a opora francouzského krále na bojišti. Důležité je také jeho působení coby místodržícího¹⁵⁰ Languedocu.

Languedoc je historické teritorium na jihu Francie, které koresponduje s územím, kde se mluvilo jazykem Oc - dodnes známou Ocitánštinou (ve francouzštině langue d'oc). Do dnešních dnů se spojení s tímto románským jazykem odráží nejen ve jménu této provincie, ale i jejím znaku - žlutém ocitánském kříži v červeném poli. Toto území bylo dějištěm náboženských válek ve 13. století, zvláště velkou sílu zde měli albigenští a dodnes zde můžeme spatřit zbytky katarských hradů. Území staré provincie Languedoc koresponduje s dnešními francouzskými regiony Midi - Pyrénées a Languedoc - Roussillon, ke kterým je nutné ještě přidat části regionů Rhône - Alpes (departement l'Ardèche) a Auvergne (departement Haute - Loire).

Přenesme se ale nyní zpět do první poloviny 14. století, do doby, kdy je na počátku obrovský konflikt mezi dvěma velmocemi pozdně středověké Evropy, který bude sužovat západní Evropu více než sto let. Stoletá válka vypukla rokem 1337, kdy anglický král Eduard III. vznesl nárok na francouzský trůn, jelikož vlastnil značné pozemky na území Francie. Území francouzského krále v jeho zemi nebylo v poměru k velikosti země takové, jak by suverénní stát zasluhoval. Přesto však nebylo

¹⁵⁰ Ve francouzských textech se setkáváme s dvěma pojmy v souvislosti s hodností Jana Lucemburského v Languedocu. Jednak jde o slovo „*capitaine*“ což přeloženo do češtiny znamená hejtman, kapitán, vojevůdce. Osobně se ve spojení s jeho působením se zde nejvíce kloním k českému ekvivalentu hejtman, který nejvýstižněji vystihuje jeho funkci. Druhý výraz, který se v textech v této souvislosti objevuje, je „*lieutenant*“ - čemuž nejlépe odpovídá český ekvivalent místodržící, poručík, náměstek či zástupce. Vzhledem k charakteru jeho funkce se přikláním k překladu místodržící. Oba francouzské termíny v sobě obsahují jednu velmi důležitou vlastnost tohoto označení, ta se v českém překladu může ztrácet, neboť ten, kdož byl titulován ať už „*capitaine*“ nebo „*lieutenant*“ měl na starost plnit v jistém ohledu i vojenskou funkci na spravovaném území.

jednoduché spravovat tak různorodé území - například jen po stránce jazykové zde existovaly ohromné rozdíly, které se podařilo překonat až po Velké francouzské revoluci, kdy byl pro celou zem stanoven jediný úřední jazyk, který vycházel z francouzštiny správy země, tedy Île de France.

Správa takové země, jako je Francie, nemohla být v rukou jen jediného člověka, byť krále. Proto i zde, tak jako v jiných zemích, existovala funkce místodržícího - člověka, který vykonává vůli a povinnosti krále v místech odlehlých od jeho sídla. Vždy se jednalo o funkci velice váženou, která přinášela nejen společenskou prestiž, ale samozřejmě i mnohé výhody a nemalé finanční prostředky. O zájemce o takovou službu nebyla nouze v žádné zemi, natož v takové, která byla po staletí uznávaná jako kulturní centrum Evropy. Rozhodující slovo při výběru měl však král.

Ten si do takové funkce volil ve vlastním zájmu člověka, o jehož výjimečných schopnostech byl přesvědčen, člověka, na kterého se mohl vždy spolehnout. Vždyť mu dává do správy to, co je výsledkem práce jeho předků a stejně jako oni z celého srdce doufá a snaží se dělat vše proto, aby pro svého nástupce zanechal zemi ještě v lepším stavu, než ji získal. Proto, když francouzský král Filip IV. rozhodl vybrat na tento post právě českého krále Jana, bylo to velké mezinárodní uznání jeho schopností. Jan Lucemburský měl vždy silné vazby na francouzský dvůr a byl i tchánem budoucího francouzského krále Jana II.¹⁵¹

O samotném aktu jmenování právě Jana Lucemburského do funkce místodržitele Languedocu nás informuje zápis ve Všeobecné historii Languedocu,¹⁵² který čerpá z listiny dochované v Tresoru listin. Nechme tedy promluvit tento pramen a to přímo jeden ze zápisů vztahující se k roku 1338: „*Posledního dne měsíce listopadu tohoto roku ustanovuje svého předraženého bratrance a leníka,*¹⁵³ *krále českého, hlavním*

¹⁵¹ Dcera Jana Lucemburského Jitka, která je ve francouzském prostředí známá spíše jako Bonne de Luxembourg, se provdala 28. července 1332 ve městě Melun ve střední části Francie za syna francouzského krále Filipa IV., budoucího krále Jana II.

¹⁵² *Histoire Générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, Dom C. DEVIC, Dom J. VAISSET, t. IX, Toulouse 1885, s. 508.

¹⁵³ V textu se objevuje výraz „féal“, což vychází z latinského „fidelis“ neboli věrný. Výraz je z pohledu dnešní francouzštiny zastaralý, používal se v královských dopisech a značí leníka. Zdroj definice tohoto slova do současné francouzštiny: Dictionnaire de français „Littré - définitions, citations, synonymes, usages d'après l'ouvrage d'Émile Littré (1863-1877) přístupný online na stránkách http://littrereverso.net/dictionnaire-francais/definition/PACS%A9a1_a1e/31035

hejtmanem a svým místodržitelem ve všech ohledech a v celém Languedocu¹⁵⁴ s pravomocí získávat,¹⁵⁵ přijímat, ponechat si, vyzdobit a zařídit si hrady a města s tím, co k nim náleží na území patřící pod Penne v Agenois.¹⁵⁶ Je mu udělena pravomoc dělat takto v tomto místě a ve všech místech, která na něm závisí a ve všech, které se ho dotýkají a také v celém zmíněném Languedocu. A to jak v případě války, tak míru, ať zde dělá vše, co jen bude moci, tak jak by dělal samotný král, byli by zde přítomni.“¹⁵⁷ Z této listiny je zřejmá širší a rozsah autority českého krále v provincii.¹⁵⁸ Jan Lucemburský byl místodržícím francouzského krále od 30. listopadu 1338 a v této významné funkci zůstal do listopadu 1341. O tom, za se v této funkci osvědčil či ne a jaký význam této funkci přikládal, se dozvídáme opět z francouzských textů. Jaký tedy byl Jan Lucemburský coby místodržitele tohoto jihofrancouzského území podle písemných dokladů, které se nám dochovaly? Český král potřeboval finance, aby zaplatil vojáky v Agenais. Snažil se tedy shromáždit co nejvíce peněz, a to všemi možnými prostředky: získáním podpory, prodejem milosti a úlev, udělováním šlechtických titulů, zakládáním kanceláří, zkoumáním královských práv a podobně.¹⁵⁹ V jedné z nejvýznamnějších francouzských edic *Registres du Trésor des Chartes*¹⁶⁰ nacházíme dopisy odeslané královskou kanceláří, které potvrzují takováto přilepšení, a další Janova rozhodnutí, především ve třetím svazku této edice.

¹⁵⁴ Z jazykového hlediska je jistě zajímavé, že tato edice z druhé poloviny 19. století uvádí v citaci listin název území jako „Langue d'Oc“, přestože v názvu edice se setkáme s dnešní formou jména Languedoc.

¹⁵⁵ Můžeme se přiklonit i k českému ekvivalentu slova „prendre“ jako dobýt.

¹⁵⁶ Obec Penne leží v dnešním regionu Midi-Pyrénées na jihovýchodě Francie, mezi Toulouse a Bordeaux.

¹⁵⁷ Citovaná listina z *Histoire générale de Languedoc* je převzatá z *Trésor des Chartes*, registre 73.

¹⁵⁸ *Histoire Générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, Dom C. DEVIC, Dom J. VAISSET, t. IX, Toulouse 1885, s. 508.

¹⁵⁹ *Histoire Générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives*, Dom C. DEVIC, Dom J. VAISSET, t. IX, Toulouse 1885, s. 508.

¹⁶⁰ *Trésor des chartes*, francouzský korunní archiv, byl nejstarším a nejvýznamnějším francouzským archivem, který kolem roku 1200 založil král Filip August. Základem tohoto nově ustaveného archivu byla „Pokladnice listin“ - *Thesaurus chartarum*. Ukládaly se v něm královské výnosy, do roku 1568 písemnosti královské kanceláře, písemnosti domácí královské politiky i písemnosti nově získaných území. Korunní archiv byl dlouho spjat s královskou kanceláří, posléze byl přičleněn k pařížskému parlamentu, ukládalo se do něj již jen výjimečně a stal se historickým archivem. Jiřina ŠTOURAČOVÁ, Úvod do archivnictví, Brno 1999, s. 31.

3.8 JAN LUCEMBURSKÝ JAKO PACIENT VYHLÁŠENÝCH FRANCOUZSKÝCH LÉKAŘŮ

Působení a pobyt Jana Lucemburského v Languedocu není spojen jen s jeho funkcí místodržícího, ale odráží se i v rovině jeho osobního života a zdraví. Jan Lucemburský byl vynikající bojovník, za jeho zásluhy v boji si ho ostatně velice vážil i francouzský král. Jeho válečné umění mělo ale i svou odvrácenou tvář, tou byla nejruznější zranění a úrazy. Přesto paradoxně Janův největší handicap nebyl způsoben žádnou bodnou zbraní na válečném poli, nýbrž mu byl dán osudem, přesněji řečeno genetikou. Svoji vadu zraku, která ho velice sužovala, zdědil již po svých předcích. Jeho otec císař Jindřich VII. byl silně krátkozraký a je možné, že i šilhal. Na dědičnou rodovou krátkozrakost upozorňují i kroniky. Oba bratři Jindřicha VII. (Walram a Balduin Trevířský) byli také silně krátkozrací.¹⁶¹

Jan Lucemburský se svěřil do rukou lékařů z Montpellier a věřil, že mu pomohou. Měl k tomu oprávněný důvod, neboť právě lékařskou fakultu v tomto městě založil papež Mikuláš IV. již roku 1289, je tedy nejstarší dodnes fungující fakultou svého druhu a od počátků až do dnešních dnů má celosvětový ohlas. Mnoho lékařů z Montpellier bylo ve službách papežů a králů jiných zemí. Pro svůj věhlas byli vyhledáváni v celé Evropě. Guy de Chauliac a Jean Hake také léčili krále Jana Lucemburského.¹⁶² Bohužel však ani věhlasní lékaři neuspěli a nedostáli tak svému slibu, že českému králi pomohou. O Janovi jakožto pacientovi se dočítáme z pera jednoho z lékařů, Guye de Chaulica,¹⁶³ který se ve svém spisu o šedém zákalu věnuje i osobě Jana Lucemburského. Našeho krále neoznačuje za příliš shovívavého pacienta, neboť nechal jednoho francouzského lékaře, který ho tak neúspěšně léčil,

¹⁶¹ Milada ŘÍHOVÁ, Dana STEHLÍKOVÁ, David TOMÍČEK, *Lékaři na dvoře Karla IV. a Jana Lucemburského*, Praha 2010, s. 32.

¹⁶² Luis DULIEU, *La Médecine à Montpellier, Tome 1- Le Moyen-âge*, Avignon 1975.

¹⁶³ Guy de Chauliac (1290?-1368) byl velmi významným lékařem působícím na lékařské fakultě v Montpellier a také jako lékař avignonských papežů. Věnoval se nejen lékařství v praktické rovině, ale byl také autorem mnoha spisů a pojednání o nejruznějších nemocech. Jeho nejdůležitějším dílem je *Velká chirurgie (Chirurgica Magna)*, která byla rozšířena po celé Evropě a později i překládána do národních jazyků. Stala se jednou ze základních literatur středověkého lékařství. Zpracováno na základě překladu informací ze Stránek CHRU - Regionálního nemocenského centra v Montpellier http://www.chu-montpellier.fr/presentation_chauliac.jsp

zašit do pytle a vhodit do řeky Odry.¹⁶⁴ Podobně nás o této události informuje i zápis ve Zbraslavské kronice.¹⁶⁵

3.9 OBRAZ JANA LUCEMBURSKÉHO V ZRCADLE ČESKÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

„K Rýnu se vrací král, vak plný nyní si veze stříbra. Ta událost byla však velikým znepokojením pro český lid. I praví: Tak veliké úděly peněz pročpak musíme dávat a pročpak nedbáme na to, od nás že vozí se ven? Dnes všichni, hle, musíme sloužit hrabství Lucemburskému. My toho již nechceme snášet, také nebudeme již ochotně peníze rozdávat. Kdožpak by nevěděl to, že my moc nejvyšší máme, že jsme o mnoho větší a oni že o mnoho menší? Není to správná cesta, že toto hrabství by mělo přednost mít před královstvím. My raději chceme, hle, zemřít pod ostrím meče než takto svou důstojnost odhodit stranou. Takto pronesou všichni a hrozí silnými slovy. Když však vysloví král bud, lichotivé slovo neb trpké, všichni oněmí náhle, jak blesk by je zasál, a králi dávají, cokoli velí. Ten způsob doposud trvá.“¹⁶⁶

Pokud se podíváme na obraz Jana Lucemburského v české literatuře, zůstává často ve stínu svého syna Karla IV. Období jeho vlády je hodnoceno současníky rozpačitě, na rozdíl od svého syna „Otce vlasti“ je nazýván „králem cizincem“ a někdy se může až zdát, že jeho přínosem pro další vývoj byl pouze jeho syn Karel IV. Dlouhou dobu mu v české historiografii nebyl dán prostor, jaký by si tento vynikající diplomat zasloužil. Stále přežívá jistá nedůvěra k panovníkovi, který nebyl domácího původu a který se svého západního příklonu nemínil vzdát. Ne vždy si ale

¹⁶⁴ Alexandre AIMES: Un illustre maître montpellierain Guy de Chauliac le père de la chirurgie moderne, in: *Nunc Monspeliensis Hippocrates : Revue de la Société montpelliéraine histoire de la médecine* 18, 1962, s. 5 - 18, s. 14.

¹⁶⁵ „Během té doby cítil český král Jan, že namnoze slábne na oči, které neměl nikdy bystré, a začal povolávat na zbystření zraku v očích pomoc lékařů; jeden z nich, Francouz, který v onom léčení selhal, byl na rozkaz českého krále Jana vhozen v pytlí do řeky Odry. Po jeho záhubě přišel jiný, povoláný do Prahy od samotného krále, a ten způsobiv králi mnoho muk, se slovy utěšujícími, zcela oslepil krále Jana na pravém oku. Ten pohan, protože svým ranhojičstvím oklamal nejen krále, nýbrž i mnohé jiné, byl by zajisté usmrcen, kdyby mu nebyla spolehlivě od krále slíbena bezpečnost příchodu a návratu.“ *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, sv. III, Praha 1976, s. 415. Latinsky: *Chronicon Aulae regiae*, in: *Fonles rerum Bohemicarum*, ed. Josef EMLER, sv. IV, Praha 1884, s. 334.

¹⁶⁶ Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, SV. II, Praha 1976, s. 334.

plně uvědomujeme, že takový portrét krále Jana nám zanechal Petr Žitavský.¹⁶⁷ O jeho literárních kvalitách svědčí přesvědčivost a věrohodnost, s níž psal. Kritický pohled Petra Žitavského na Jana Lucemburského z jisté části ovlivnily také jeho sympatie k Elišce Přemyslovně. A ve snaze co nejvíce vyzvednout Karla IV. se k hodnocení vlády jeho otce chovali podobně i další doboví letopisci. Ovšem v západoevropské historické produkci, zvláště francouzské, ale také říšské, najdeme více obdivných slov pro krále ceněného jako prototyp rytířského panovníka. Opatrnější soudy, bližší českým, přinášejí italští kronikáři, kteří měli s českým králem poněkud odlišné zkušenosti z dob jeho italské signorie. Často po počátečním

¹⁶⁷ Petr Žitavský byl druhým autorem jednoho z nejvýznamnějších narativních děl českého středověku, *Zbraslavské kroniky*. Tato kronika obsahuje tři knihy a je řazena na kapitoly, nechybí jí ani úvod. Začal ji psát Ota Durinský, jež byl jedním z nejmladších mnichů, kteří na Zbraslav přišli ze Sedlce. Ota byl roku 1297 zvolen zbraslavským opatem, ale po půldruhém roce se úřadu vzdal. Po smrti Václava II. přistoupil k sepisování klášterní kroniky, či přesněji legendárního vyprávění o Václavu II. a o založení Zbraslavského kláštera, a pokračoval ve svém díle až do své smrti v březnu 1314. Během devíti let napsal 51 kapitol první knihy. Vše, co se o Otovi ví, je obsaženo v samotné kronice (včetně určení části, kterou sám sepsal) a odjinud o něm není nic známo. Po Otově smrti se pokračování v nedokončeném díle ujal zbraslavský mnich a pozdější opat Petr, který ostatně svého předchůdce ve všech směrech vysoce převyšoval. Petr pocházel ze Žitavy a zdá se, že o jeho německém původu nemůže být pochyb, zvláště když se uváží, že i ostatní první členové zbraslavského konventu byli zcela nepochybně Němci. Přesné datum jeho narození není známo, ze záznamů v kronice však vyplývá, že světlo světa spatřil někdy mezi lety 1260 - 1270. O jeho životních osudech v mládí se neví nic a rovněž není známo, kde a jak nabyl svého vzdělání, které bylo na jeho dobu vynikající a o němž platné svědectví podává právě jeho dílo. Petr byl velmi dobře zasvěcen do událostí domácí politiky. Pro svou kroniku si vyžádal zprávy z cest biskupů, zprávy o volbě papeže, o nejrůznějších proroctvích a podobně. Pro svou práci měl díky přístupu ke dvoru mnoho dobových pramenů a mohl využít i panovnickou korespondenci. Roku 1316 byl Petr Žitavský zvolen třetím opatem Zbraslavského kláštera. Přesné datum jeho smrti také bohužel chybí, ale je velmi pravděpodobné, že zemřel roku 1339 v dosti pokročilém věku. Poslední zpráva kroniky pochází z roku 1338. Po jeho smrti nikdo v této kronice nepokračoval. Petr se ujal práce na nedokončeném díle svého předchůdce po březnu 1314, kdy Ota zemřel. Ve své předmluvě k celému dílu první knize kroniky výslovně praví, že dosavadní náplň Otova sepsání rozšíří a že se nebude omezovat jen na věci zbraslavské a české, nýbrž že se bude zabývat i záležitostmi jiných království a rozličnými zajímavými příhodami vůbec. Teprve jeho činností se stala Zbraslavská kronika tím, čím je, nejdůležitějším historickým vyprávěcím pramenem pro naše české dějiny v první polovině 14. století a v mnoha oblastech i pro dějiny střední Evropy.

Zdeněk FIALA in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 8 - 11.

Zbraslavské kronice se věnoval Josef Emler, který vydal její latinský text v rámci 4. svazku Pramenů k dějinám českým společně s Kronikou Františka Pražského a Kronikou Beneše z Weitmile.

Josef EMLER, *Fontes rerum bohemicarum* IV., Praha 1884.

Český překlad Jana V. Nováka vyšel na počátku 20. století s přispěním Václava Novotného, který text opatřil poznámkami a úvodním slovem. Kronika vyšla v rámci projektu Nadání Františka Palackého ve Sbírce kronik a letopisů českých v překladech.

Petr ŽITAVSKÝ, *Kronika Zbraslavská*, Překl. Jan V. NOVÁK, Praha 1905.

V současné době vzniká na Masarykově univerzitě v Brně projekt pod vedením profesora Libora Jana, který by měl být dokončen roku 2014. Cílem badatelského týmu je vytvoření nové komentované kritické edice Zbraslavské kroniky.

okouzlení rychle vystřízlivěli a přešli ke kritice cizího panovníka, který v jejich městech hledal jen peníze.¹⁶⁸

Máme-li plně a co nejpřesněji popsat Jana Lucemburského, musíme se na něj dívat jako na evropského politika, nejen jako na českého krále. Jan Lucemburský byl především vynikající diplomat evropského formátu, který svým celoživotním dílem postavil prostřednictvím svých osobních politických kvalit český stát do popředí evropské pozornosti. Jeho stát na evropském severovýchodě a zasahoval krátký čas až do Litvy. Na jihu Evropy uplatnil Jan Lucemburský svou moc od horní až po střední Itálii. Byl znám i osobně na mnoha panovnických dvorech Evropy, podle jména takřka všude.¹⁶⁹ Právě díky svým schopnostem a velkému mezinárodnímu rozhledu se Jan Lucemburský stal součástí nejvyšší evropské politiky, kterou také aktivně tvořil.

3.9.1 Předpoklady a cesta Jana Lucemburského na český trůn

Dynastie Lucemburků, jak bylo popsáno v minulé kapitole, vstupuje tedy do vrcholné evropské politiky osobností Jindřicha VII. Vhodné podmínky, které nastaly v této době v Evropě, umožnily, že schopný politik, do té doby francouzské koruně oddaný Jindřich VII., zaujal místo římského krále, na které se ovšem již připravoval Karel z Valois, bratr francouzského krále. Tato skutečnost z pochopitelných důvodů na nějaký čas ochladila vzájemné francouzsko-lucemburské vztahy. Lucemburkové se osobností Jindřicha VII. dostali na vrchol světské moci, avšak bylo na jeho potomcích, aby svými kvalitami, vladařským uměním a diplomacií dokázali, že své postavení v centru evropské politiky dokáží nejen udržet, ale také co nejlépe spravovat a rozvíjet. Jan Lucemburský měl od dětství nejlepší předpoklady pro svou budoucí vladařskou dráhu. V duchu rodové tradice byl veden k rytířskému vystupování.¹⁷⁰ Stejně jako jeho otci Jindřichu VII. se mu dostalo vzdělání a výchovy u francouzské královské rodiny, se kterou byl díky původu své matky i příbuzensky spjat. V tomto kultivovaném prostředí si Jan osvojil nejen vybrané chování a dvorské

¹⁶⁸ Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. IV. a 1310-1402*, Praha - Litomyšl 2003, s. 210.

¹⁶⁹ Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296- 1346*, Praha 1982, s. 8.

¹⁷⁰ Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296- 1346*, Praha 1982, s. 22.

způsoby, seznámil se s tím, jak funguje velkolepý a okázalý vladařský dvůr, který mu učaroval svou krásou, elegancí a jedinečným stylem. Na francouzském královském dvoře byl Jan vychováván až do svých dvanácti let, kdy musel odjet vzhledem k vypjatým vztahům po kandidatuře svého otce Jindřicha na římského krále. V této době se také sblížil se svým strýcem Balduinem.¹⁷¹ Během svého pobytu u francouzského krále se Jan účastnil i dvorského života, zvláště rytířských turnajů a her, jež vtiskly jeho vrozené dobrodružné povaze rys, který si udržel po celý další život.¹⁷² Příchod na český trůn však nebyl pro Jana Lucemburského nijak jednoduchý. Mladý Jan byl vychováván v prostředí francouzské rytířské kultury, pro níž byly typické přepych a jemné mravy. Janovi se musely zdát české poměry příliš drsné, nezvyklé. Navíc byl velmi mladý a postrádal vladařské zkušenosti. Tvrdá musela být jeho konfrontace se sebevědomým českým panstvem, které neznalo patřičnou úctu k majestátu panovníka, jež byla prokazována například francouzským králům. Z pařížských zkušeností pocházely jeho mladické a nadnesené představy o úloze panovníka, odrážející výchovu v prostředí francouzských legistů.¹⁷³

Český stát byl velkou výzvou pro mladého panovníka, neboť se stal za vlády posledních Přemyslovců nejsilnějším ze všech středoevropských států. Není tedy divu, že po vymření mužské linie Přemyslovců se český trůn stal objektem zájmu. Nejprve se o získání moci v českém království pokusil Albrecht Habsburský, jež si nárokoval území pro svého syna Rudolfa III. na základě prohlášení, že se české království stalo říšským lénem. To ovšem bylo v rozporu se zněním zásadního dokumentu českého království Zlatou bulou sicilskou.¹⁷⁴ Čeští šlechtici nesouhlasili s

¹⁷¹ Balduin Lucemburský byl mladším bratrem Jindřicha VII. a jakožto mladší syn byl rodinou předurčen k církevní dráze. Byl vychováván na francouzském dvoře a na přelomu 13. a 14. století studoval na pařížské univerzitě, dále také na prestižních školách v Bologni a Padově. Byl vynikajícím právníkem a těšil se přízni významných činitelů své doby. Oblíbil si ho jak francouzský král Filip VI., tak i Francii nakloněný papež Kliment V. Velmi dobré vztahy ho pojily i k mohutnému arcibiskupovi Petru z Aspelu. Není proto divu, že se tento výtečný teolog a znalec kanonického práva stal brzy arcibiskupem trevírským s velmi důležitým hlasem. Ze své vysoké funkce podporoval jak volbu svého bratra Jana, tak i prasnynovce Karla. Byl milovníkem umění, o čemž svědčí i nádherný iluminovaný kodex Balduineum, jehož byl objednavatelem. Codex Balduini Trevirensis, jak zní jeho oficiální název, popisuje římskou cestu jeho otce Jindřicha VII. a události, jí předcházely. Zpracováno na základě informací z knih Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296 - 1346*, Praha 1982 a Jörg K. HOENSCH: *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308 - 1437*, Praha 2003.

¹⁷² Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296- 1346*, Praha 1982, s. 22.

¹⁷³ Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999, s. 30.

¹⁷⁴ Císař Albrecht Habsburský prohlásil Čechy za říšské léno, jež se smrtí Václava III. uvolnilo. Podle platného práva tak mohl s takovým lénem volně nakládat a udělit jej libovolnému šlechtici. Tímto

takovouto formulací, nebyli však ve svém stanovisku jednotní. Chtěli si sami zvolit krále, který bude nejlépe odpovídat jejich představám panovníka, ale jejich pozornost se obracela nejprve ke dvěma možným kandidátům, Jindřichu Korutanskému, manželovi dcery Václava II. Anny, a Rudolfu Habsburskému. Smrt mladého Habsburka rozhodla o vítězství tábora podporujícího Jindřicha, jeho vláda však nenaplnila vkládané naděje a tento slabý panovník si během své velmi krátké, jen tři léta dlouhé vlády vytvořil silný blok nepřátel.¹⁷⁵ Narůstající odpor Čechů k novému králi vyústil jednáními s Jindřichem VII. Byl domluven sňatek jeho jediného, v té době čtrnáctiletého syna s o čtyři léta starší českou princeznou Eliškou. Svatba měla dodat novému českému králi legitimitu a zajistit plynulý přechod k nové panovnické dynastii, jež bude díky sňatku spojena se slavnými a vážnými Přemyslovci. Janovi netrvalo příliš dlouho, než se svými vojsky Prahu dobyl a díky uprchnutí Jindřicha Korutanského mu v cestě na český trůn nikdo nebránil.

3.9.2 Vývoj a důvody negativního vnímání Jana Lucemburského v českém prostředí

3.9.2.1 Jan Lucemburský očima dvou nejvýznamnějších kronikářů jeho doby - tak řečeného Dalimila a Petra Žitavského

Máme-li co neobjektivně pochopit rozporuplný a nesourodý náhled na Jana Lucemburského v evropské literatuře, musíme objasnit i příčiny, které k takovýmto popisům vedly a co bylo motivací autorů k tomu, že někdy přilepšili a jindy zase pošramotili obraz historických postav.

O období vlády Jana Lucemburského pojednávají především dvě významné kroniky z českého prostředí. Ve Zbraslavské kronice bylo tomuto panovníkovi

rozhodnutím však porušil ustanovení Zlaté buly sicilské z roku 1212. Její text zaručoval, že v případě neexistence právoplatného dědice z dosud vládnoucího rodu mají právo volby nového českého krále domácí velmoži. Zdeněk BENEŠ, Josef PETRÁŇ: *České dějiny I*, Praha 2002, s. 110.

¹⁷⁵ V době vlády Jindřicha Korutanského v letech 1307 - 1310 narůstaly v zemi vnitřní rozbroje a slabý král je nedokázal řešit. Soupeřily mezi sebou nejen různé skupiny šlechty, ale o podíl na politické moci se přihlásili i nejbohatší představitelé měšťanstva, především pražský a kutnohorský patriciát. S Jindřichovou vládou nebyli spokojeni ani církevní představitelé. Zdeněk BENEŠ, Josef PETRÁŇ: *České dějiny I*, Praha 2002, s. 110.

věnováno mnoho prostoru a v Kronice tak řečeného Dalimila¹⁷⁶ je Janův nástup na trůn hlavním tématem celé kapitoly. V obou kronikách lze sledovat náhled na nového krále z cizí dynastie, který se díky sňatku s Eliškou Přemyslovnou ujímá osiřelého českého trůnu.

Kroniky jakožto pramen poznání středověku jsou nesmírně cenný materiál, ke kterému se musí přistupovat obzvlášť důkladně. Vnitřní náplň každé středověké kroniky, její obsah a „vnitřní linie“ byly jasně určeny jednak třídní příslušností autora samotného, jednak těch, v jejichž zájmu psal.¹⁷⁷ Porovnáme-li takto kroniky *Zbraslavskou* a *tak řečeného Dalimila*, je důležité připomenout, že autoři obou těchto kronik byli pravděpodobně příslušníci duchovního stavu, avšak psali v zájmu odlišných společenských skupin. Ota a Petr, autoři latinské *Kroniky Zbraslavské*, byli oba opaty významného kláštera založeného králem Václavem II. a reprezentovali tedy klášterní duchovenstvo (feudály duchovní), jehož zájmy zároveň ve svém díle hájili. Kdežto Dalimil, sám velmi pravděpodobně rovněž duchovní nebo alespoň člověk se vzděláním klerika, byl ve svém českém díle mluvčím názorů a zájmů šlechty (feudálů světských).¹⁷⁸

Pokud vezmeme nejprve *Zbraslavskou kroniku*, vidíme v ní krásně vývoj nahlížení na krále Jana a můžeme najít i motivace, které jejího autora k takovému

¹⁷⁶ Někdy na rozhraní prvního a druhého desetiletí 14. století vzniklo zajímavé literární a historické dílo, česká rýmovaná kronika. Nedorozuměním či omylem pozdější historiografie byla po několika staletích přiřčena Dalimilovi Mezeříčskému, kterého Václav Hájek z Libočan jmenuje jako kanovníka boleslavského. Od té doby je nazývána kronikou Dalimilovou. Ačkoli není pochyb o tom, že toto označení je zcela neoprávněné, udržuje se již proto, že se název vžil a kronika je pod tímto jménem obecně známá. Autor rýmované kroniky není znám. Víme o něm jen to, co sám o sobě v kronice uvádí, a toho je velmi málo. Při líčení nepokojů za vlády Oty Braniborského (1276 - 1283) vypráví, jak šlechtici přicházeli ve městech o život, a dodává: „mé oko to často vídalo“. To je tedy nejstarší událost, již byl kronikář zcela jistě svědkem. Kronika končí v některých rukopisech kolem roku 1314 a neobsahuje narážky na pozdější dobu. Tehdy asi autor kroniku dokončil. Je i velmi pravděpodobné, že tento rok dlouho nepřežil. Skutečnost, že už zřejmě jako dospělý prožil období braniborské vlády, i jeho poměrně konzervativní názory, především ostře kritické stanovisko ke všem novotám, které přišly do Čech s rytířskou kulturou, svědčí o autorově spíše již pokročilejším věku v době, kdy psal kroniku. Kronikář byl člověk zjevně učený. Nesporné jsou i jeho znalosti jazykové. Kromě češtiny uměl latinsky a německy. Text kroniky svědčí o tom, že autor znal antické děje, středověké pověsti, Ezopovy bajky, české a německé kroniky i staré legendy. Bezpečně se orientoval ve šlechtickém prostředí, znal dějiny panských rodů, měl zjevnou zálibu v erbovních pověstech (které si často sám vymýšlel), panské rody jmenoval nezdědka jen podle erbů. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překl. Marie Krčmová, Praha 1977, s. 5. a 190-191.

¹⁷⁷ Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22, s. 6.

¹⁷⁸ Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22, s. 6.

změně vedly. Petr Žitavský s neskryvaným nadšením přijal Jana Lucemburského jako českého krále. Ze Zbraslavské kroniky, jež její první autor Ota Durynský koncipoval jako legendu o zakladateli kláštera Václavovi II., učinil jeho pokračovatel dějiny českého státu v evropském kontextu a vysledoval historii Jana Lucemburského od prvních jednání o jeho kandidatuře na český trůn až do konce třicátých let 14. století, kdy Petr zemřel. Původní nadšení pro krále však ze stránek kroniky brzy vyprchalo a nahradila je značná zdrženlivost.¹⁷⁹

Na české pány a českou šlechtu nehleděl Petr Žitavský v tom nejlepším světle, tedy s výjimkou těch, kteří sloužili Elišce¹⁸⁰ a zájmům panovnické dynastie. Petrovo stanovisko vyplývalo z toho, že hospodářský zájem jeho kláštera vyžadoval silnou pozici panovníka a slabší šlechtu, protože při opačném stavu věcí, tj. při slabém králi a silné šlechtě, trpělo klášterní hospodářství škodami, které vznikaly z hrabivých nájezdů, krádeží a loupeží pánů a jejich neurvalých ozbrojených družin.¹⁸¹ Z toho jasně vyplývá, že Jindřich Korutanský jako český král Petru Žitavskému silně nevyhovoval. Ovšem po prvotním nadšení z Jana Lucemburského na českém trůně Petr Žitavský postupně vystřízlivěl. Namísto podpory církve ze strany silného panovníka to měla být právě církev, která musela platit desátek ze svých zisků králi Janovi. Český král měl podporu papeže, jenž vydal listinu,¹⁸² která nařizovala, aby po tři roky platili duchovní čeští a lucemburští desátek králi Janovi.¹⁸³ Pod vlivem událostí se tedy vyvinul postoj Petra Žitavského k Janu Lucemburskému od původního nadějného očekávání přes nadšené přijetí až ke kritice náladového a

¹⁷⁹ Marie BLÁHOVÁ, *Pisemná kultura* in: František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ, *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 559 – 669, s. 563-564.

¹⁸⁰ K Elišce má Petr Žitavský velmi kladný vztah a to jednak jako autor, tak také jako člověk. V jeho kronice je vždy líčena velmi hezky a není to rozhodně dáno jen tím, že byla dcerou jím milovaného zakladatele kláštera Václava II., neboť na adresu jeho druhé dcery, Eliščiny sestry Anny se už tak lichotivě nevyjadřuje a nezdráhá se ani kritiky její osoby. Petr Žitavský obdivuje Elišku i z důvodu sympatií k její osobě a vlastnostem. I v době její roztržky s králem, kdy se odstěhovala do Bavor, ji Petr při svých cestách spojených s úřadem často navštěvoval. Na straně Elišky byl Petr Žitavský i v době, kdy se zklamán vývojem odvrátil od chvály jejího manžela Jana Lucemburského.

¹⁸¹ Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22, s. 7.

¹⁸² 18 Listina pochází z avignonského dvora a jejím autorem je papež Jan XXII., je datována ke dni 1. června 1325.

¹⁸³ „Neboť uvyklí byli, kdož předtím bývalí králi, dávati kněžstvu víc a ze svého majetku dávat desátek, zakládat chrámy, je světit a obdarovávat. Hle teď opačný řád, tak ničemný, všude lze vidět, králům se dává víc, však rádům se ubírá. Hle, jest okleštěn nejlepší řád a nejhorší vychází na svět. Ten, kdo darovat měl, své věci dáváje, ten si špinavost osvojuje a bere a zločiny kupí, peníze od kněžstva chce, ač upřímným, soustrastným srdcem král by mu dávat měl spíš, ať cokoliv v majetku chová. Takto as jednal David, však Melchisedech bral daně.“

Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Sv. II, Praha 1976, s. 351.

neklidného krále, jak se v kronice postupně ukazuje. Petrovi chyběl především stálý a honosný panovnický dvůr jako středisko veškerého dění v zemi, jak tomu bývalo za posledních přemyslovských králů.¹⁸⁴ Právě jeho cestování a četné válečné výpravy, pro něž je opěvován jako nositel mnoha rytířských ctností ve francouzském prostředí, bylo v českých zemích reflektováno spíše jako přítěž.¹⁸⁵

Podívejme se nyní na to, jak se o novém českém králi zmiňuje tak řečený Dalimil ve své kronice. Jeho kronika sice končí právě nástupem Jana Lucemburského, ale je zde zachycena rada pro nového krále a v dodatku se opět dočítáme ne příliš kladné hodnocení panovníka. U tak řečeného Dalimila nemůžeme hledat přehnanou lásku ke králi, neboť v jeho koncepci dějin není základní a rozhodující společenskou silou země ani král, ani dynastie, nýbrž čeští páni.¹⁸⁶ Česká šlechta, která nabyla v panovnické nestabilní době po vymření Přemyslovců silného postavení, se nechtěla po nástupu Jana Lucemburského na český trůn vzdát získaných pozic. Vedle ní a proti ní se prosazoval bohatý pražský a kutnohorský patriciát. Postavení „krále cizince“ v Čechách nebylo záviděníhodné. Přítomnost Janových cizích rádců a bojovníků vyvolávala odpor domácích feudálů. Ti prosadili propuštění všech cizinců, kteří přišli s Janem do Čech, včetně jím ustanovených správců, a přinutili Jana, aby správu země svěřil českému panstvu.¹⁸⁷ Právě v této době vzniká tato kronika, mohli bychom ji přirovnat k manifestu síly české šlechty v době nástupu Lucemburků na český trůn. Tato kronika nemá vysoké kvality, pokud se na ní budeme dívat jen jako na zdroj přesných informací. Uvážíme-li ji ale jako jedinečný zdroj k pochopení vnímání sama sebe české šlechty, pak je hodnota tohoto historického pramene obrovská.

¹⁸⁴ Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22, s. 13 - 14.

¹⁸⁵ Jako dokreslení připomeňme úryvek kroniky, kde je král Jan popsán jako nepřítel státu a všech Čechů. „*Léta Páně 1327 v oktávu svatého Jana Evangelisty vrátil se opět český král Jan z rýnských krajín a přijel do města Pražského a při jeho příchodu je všecken lid s duchovenstvem zachvácen strachem a rozrušen nesmírnou hrůzou; poznal totiž všecken lid dlouhou zkušeností, že příchod tohoto krále není mírumilovný, nýbrž obtížný. A tak přišel tento král jako dříve, aby vynucoval násilnou mocí ode všech obyvatel Českého království peníze, odvezl je s sebou a nicotně je utratil v cizích zemích.*“ Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, sv. II, Praha 1976, s. 358.

¹⁸⁶ Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HEŘMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22, s. 7.

¹⁸⁷ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překl. Marie KRČMOVÁ, Praha 1977, s. 190.

Jak již bylo zmíněno, tato kronika se věnuje osobnosti Jana Lucemburského jen v závěru, přesto i zde můžeme sledovat určitý vývoj a stejně jako v případě Petra Žitavského určité zklamání z krále, který není takový, jak si představovali – v tomto případě Jan jako většina schopných a silných panovníků své doby si nepřál silnou opozici v panstvu. V závěru kroniky nalezneme doporučení českému králi, jak má vládnout – tedy opírat se o panstvo. Je mu zde také naznačeno, že pokud by tak nečinil, měl by se raději českého trůnu vzdát.¹⁸⁸ V pozdějších dodatcích, kde je zachyceno období vlády Jana Lucemburského, už se setkáváme s kritikou „krále cizince“, i když v menší míře než u Petra Žitavského.¹⁸⁹ Petr Žitavský nejprve v Jana, jak již bylo řečeno, vkládal velké naděje, což dokazuje i oslavná báseň¹⁹⁰ na nového panovníka, ale později jeho nadšení ochladlo.

¹⁸⁸ „Tomu králi, bože, zachovat rač zdraví, / až ho starost o lid nikdy neunaví, / ať do svého sněmu české pány volá, / aby rozkvetl zas kraj zničený zpola, / aby mír v něm nastal a on dobyl slávy. / Zemané jsou pevnou hrází panovníka, / kdo je opomíjí, sám se trůnu zříká / a ze země měl by se ctí odejít.“ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překl. Marie KRČMOVÁ, Praha 1977, s. 176.

¹⁸⁹ „Rok tisící tři stý šestnáctý byl právě, / když král zemanům svým ponechal ve správě / a cizinou bloudil na půdruha roku. / Jen houf pěti věrných jel po jeho boku. / Často zavítal na knížecí dvory. / Doma však tou dobou vznikaly nové spory, / a tak na zpáteční cestě králi Janu / zachtělo se plnit léna českých pánů.“ *Kronika tak řečeného Dalimila*. Překl. Marie KRČMOVÁ, Praha 1977, s. 181.

¹⁹⁰ Oslavná slova na nového panovníka vložil Petr Žitavský do 96. kapitoly Zbraslavské kroniky, když popisoval zasnoubení Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou. „Poněvadž tě kdokoli miluje dobrý králi, a chvála tvá se ožívá. Po celém světě, činíc tvé jméno známé: Že přeješ spravedlivým, dobrým si strážcem spravedlivosti. A ve cti nosíš a činíš mír, Jsi těшителем spravedlivých, milovníkem práva, A protože my víme tolik dobrého, nyní, hle! přicházíme, K tobě, hledající útěchy a podpory; Shlédni, králi, jaké války trpíme, naše dívka, Osirelá, mladistvá ti bud' poručena čeká ona Na tvé rozkazy, co chceš, vyplniti jsouc uchystána.

Petr ŽITAVSKÝ, *Kronika Zbraslavská*, překlad Jan V. Novák, Praha 1905, s. 242. nascanovaná kniha je volně přístupná na adrese: <http://archive.org/stream/kronikazbraslavs00otto#page/n7/mode/2up>

3.9.2.2 Král cizinec a král diplomat - rozdílný pohled českých historiků na Jana Lucemburského

V české historiografii převládal dlouhou dobu pohled na Jana Lucemburského jako na krále, který v českých zemích nikdy nezakořenil a který pro naši zem nevykonával jako král příliš dobrého. Jiří Spěváček nastolit jiný pohled na tohoto panovníka, namísto tradičního vnímání krále cizince přišel s oceněním Janových zásluh na poli mezinárodních vztahů ve své knize „*Král diplomat*.“ Tato monografie o Janu Lucemburském se velmi liší od důležité práce Josefa Šusty „*Král cizinec*.“

Pro historika Gollovy školy Josefa Šusty¹⁹¹ zůstal Jan Lucemburský králem cizincem. Jeden ze svazků *Českých dějin*, které vycházely v rámci prestižního *Laichterova Výboru* a jehož autorem je právě Josef Šusta, nese název *Král cizinec*. Ve své době se jednalo o ojedinělé dílo, neboť se doposud nevěnovala velká pozor-

¹⁹¹ Josef Šusta byl synem Josefa Šusty, ředitele schwarzenberských panství v Třeboni a významného odborníka v oblasti rybníkářství. Po absolvování Císařské královské české reálky v Třeboni studoval historii na Karlo-Ferdinandově universitě v Praze a na Institutu pro rakouský dějepyt ve Vídni. V letech 1896 až 1899 působil jako stipendista Rakouského historického ústavu v Římě a od září 1900 působil jako profesor historie na Československé obchodní akademii v Praze, přičemž se téměř zároveň habilitoval na universitě pro obor všeobecné dějiny. Zabýval se jednak českými dějinami 13. a 14. století, jednak dějinami protireformace v 16. století a dějinami mezinárodních vztahů v novověku. Své praxe středoškolského učitele využil při zpracování středoškolské učebnice dějepisu, několikrát doplněné a užívané fakticky až do konce čtyřicátých let a prosazení komunistického pohledu na dějinný vývoj. Na podzim 1905 se stal mimořádným a o pět let později řádným profesorem všeobecných dějin Karlo-Ferdinandovy university, členem České akademie věd a umění a Královské České Společnosti nauk. Po vzniku republiky patřil mezi nejrespektovanější české historiky, u něhož bylo oceňováno jak vědecké, tak i pedagogické působení, a to v rámci vysokého i středního školství. Právě z tohoto důvodu byl v září 1920 v rámci tzv. první úřednické vlády jmenován ministrem školství a národní osvěty. Jednalo se o jeho jediný přímý vstup na politické kolbiště, i když politický život ovlivňoval také v následujících letech, např. jako člen tzv. Pátečníků. Ve své vědecké práci se snažil prosazovat moderní pojetí historiografie, akceptující také výzkum ekonomických, sociálních a kulturních aspektů, stal se průkopníkem zpracování dějin české a světové historiografie, byl však činný i na poli publicistickém. Veškeré jeho odborné práce se vyznačovaly vysokou stylistickou úrovní a v této oblasti se stal pro mnohé kolegy nedostižným vzorem. Od počátku třicátých let redigoval a z valné části autorsky zabezpečoval první (a fakticky dodnes jedinou) syntézu světových dějin, navíc zpracoval jak dějiny mezinárodních vztahů od vídeňského kongresu až po vypuknutí první světové války, tak pokračování tzv. Laichtrovy syntézy českých dějin, zaměřené na období od konce 13. do poloviny 14. století. Po okupaci českých zemí byl zvolen presidentem České akademie věd a umění, kde si jako cíl předsevzal udržení kontinuity a vysoké úrovně českého vědeckého a kulturního života. Ve spolupráci s politickou reprezentací se mu do značné míry dařilo tato předsevzetí naplňovat. Jeho obtížná práce však nebyla po osvobození uznána, naopak byl obviněn z kolaborace, přičemž za vinu mu bylo kladeno i pozitivní hodnocení německé kolonizace českého a moravského pohraničí, tedy zásada vědecké nestrannosti, kterou celý život prosazoval. V atmosféře psychologického teroru a justiční zvržlosti odmítl obhajobu v rámci předem zmanipulovaného soudního procesu a rozhodl se pro demonstrativní sebevraždu. <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prof--phdr--josef-susta-43017/>

nost Janu Lucemburskému a monografie o něm do té doby české historiografii chyběla. Bohužel je ale toto dílo zatíženo předpojatostí k tomuto panovníkovi.¹⁹² V kontrastu s cizáckým králem pak historik naopak vyzdvihoval roli a zásluhy jeho syna Karla IV.,¹⁹³ syna Přemyslovny, jak autor zdůrazňuje. Šusta jako v dramatickém konfliktu staví proti sobě obvykle dvojici protichůdných osobností – Jana a Elišku, Jana a Karla, Jana a Jindřicha z Lipé ap., které jsou strůjcem dynamiky historického dění a jejichž střetnutí po krizi směřuje ke katastrofě nebo vyrovnání.¹⁹⁴ Podle Šusty Jan nedokázal pochopit a dostatečně ocenit kvality a důležitost českého království, které mu po celou dobu zůstává cizí a se kterým se podle historikovy kritiky nemá vůbec touhu sžít.

Jiný a mnohem širší pohled na Jana Lucemburského najdeme u Jiřího Spěváčka.¹⁹⁵ V jeho díle *Král diplomat* nahlíží na tohoto panovníka nejen jako na českého krále, ale především jako na vynikajícího taktika a znalce evropské politiky, ve které se dovede velmi obratně pohybovat. Právě ve Spěváčkových dílech nacházíme souvislosti s lucemburskou politikou a evropským děním. Jan už není jen manželem Elišky Přemyslovny a otcem Karla IV., nýbrž obratný politik, který šíří slávu daleko za hranice svých zemí. Spěváček přisuzuje Janovi jeho důležitou a do té doby bohužel i velice opomíjenou úlohu, jeho nasazení a odhodlání, díky kterému se pozdější vláda jeho syna mohla opírat o celoevropskou prestiž. Spěváček ve své monografii *Král diplomat* velmi důkladně popisuje evropské souvislosti nástupu a vlády do té doby ne příliš významného rodu Lucemburků.

¹⁹² Jiří SPĚVÁČEK: *Král diplomat. Jan Lucemburský 1296- 1346*, Praha 1982, s. 7

¹⁹³ V knihách ze stejné řady Karel IV. Otec a syn 1333-1346, Praha 1946, Karel IV. Za císařskou korunou 1346-1355, Praha 1948.

¹⁹⁴ František KUTNAR, Jaroslav MAREK: *Přehledné dějiny českého a slovenského státu od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 1997, s. 507.

¹⁹⁵ Jiří Spěváček, přední český historik, se narodil v Rakovníku 14. 3. 1923. Vystudoval historii a klasickou filologii na FF UK. Mezi léty 1947 - 1952 pracoval na pozici asistenta Státního historického ústavu, poté nastoupil jako vědecký pracovník do Historického ústavu ČSAV v Praze, kde působil až do roku 1990. Zabýval se českými středověkými dějinami, především obdobím vlády Lucemburků na českém trůně, jemuž věnoval několik rozsáhlých syntetických monografií, založených na původním pramenném výzkumu. Věnoval se též diplomacie a ediční práci. Mezi jeho hlavní díla se řadí edice *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V/1-2* (1958 - 1960), monografie *Karel IV. - Život a dílo. 1316 - 1378* z roku 1979, která vyšla také německy. Další monografie jsou *Král diplomat - Jan Lucemburský 1296 - 1346* (1982), *Václav IV. 1361 - 1419* (1986), *Rozmach české státnosti za vlády Lucemburků v souvislostech evropské politiky* (1987), *Jan Lucemburský a jeho doba* (1991). Jiří Spěváček zemřel roku 1996 v Praze. Josef TOMEŠ a kol.: *Český biografický slovník XX. století. III. díl Q* Praha 1999, s. 177.

Jiří Spěváček má v lucemburské historiografii zásadní postavení a mnohá jeho zjištění, na než ve svých dílech upozorňuje, jsou zásadní a přesto do té doby v české odborné literatuře nezmiňovaná. Zásadní je jeho správná klasifikace tohoto rodu jako lucemburských Francouzů, nikoli Němců. Dále také Jiří Spěváček věnuje pozornost mládí Jana Lucemburského před nástupem na český trůn, kapitole, která byla do té doby stranou zájmu českých historiků a která měla důležitý význam pro další Janovo směřování a vývoj jeho osobnosti a specifických rysů.

Spěváček, jakožto svědomitý editor *Regest*, byl velmi dobře obeznámen s diplomatickými dokumenty pro lucemburské období a poctivě svých poznatků využíval i ve svých dílech. Jeho odborné znalosti celé problematiky daly základ novému a průlomovému nahlížení na Jana Lucemburského.

Lenka Bobková, přední česká historička lucemburského období hodnotí úspěchy Jana spíše na mezinárodním poli a zastává názor, že se tento král s českým prostředím nikdy příliš nesžil, přestože uznává jeho zásluhy.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Profesorka Bobková shrnuje svůj názor na postavu Jana Lucemburského takto:

„První desetiletí panování v Čechách představovalo pro Jana tvrdou životní školu. Přes všechny těžkosti ale České království ve svých rukou udržel a zároveň mu otevřel ona pomyslná okna do Evropy, a to včetně kontaktů kulturních. Na druhou stranu nebylo divu, že neklidné Čechy s jejich sebevědomými a sobeckými pány opouštěl stále častěji s pocitem jisté úlevy. Doma se více cítil v Lucembursku a svůj šarm i schopnosti s úspěchem rozvíjel ve Francii i v říši. Stal se známým udatností v boji, býval ozdobou velkolepých turnajů a slavností. V takovém světle ho viděl i jeho současník a obdivovatel, básník Guillaume de Machaut, když napsal, že kolem krále Jana bylo: Bohatství, Láska, Krása, Čestnost a Veselost, Touha, Myšlenka, Vůle i Urozenost, Přimost a Čest, Dvornost a Mládí.“

Lenka BOBKOVÁ, Líbezný a urostlý král. Lucemburský hrabě Jan českým králem. in: *Dějiny a současnost* 32, 2010, č. 1, s. 28-31, s. 31.

4 KAREL IV.

4.1 KAREL IV. Z PERSPEKTIVY ČECH A STŘEDNÍ EVROPY

Karel IV.¹⁹⁷ je pro náš kulturní okruh jedním z nejvýznamnějších panovníků a osobností vůbec v našich dějinách. Pod jeho vládou zaznamenala naše vlast velký

¹⁹⁷ z četných prací o Karlu IV. zmíníme z naší a zahraniční literatury alespoň ty nejzásadnější, týkající se jeho osoby, vlády u nás a jeho vztahu k Říši.

Lenka BOBKOVÁ, 7. 4. 1348 - ustavení Koruny království českého : český stát Karla IV. Praha 2006.

Lenka BOBKOVÁ, Karel IV. In Marie RYANTOVÁ, VOREL Petr, Čeští králové, Praha - Litomyšl 2008, s. 189-207.

Lenka BOBKOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV.a 1310–1402. Praha 2003.

Lenka BOBKOVÁ, Milena BARTLOVÁ, Velké dějiny zemí Koruny české IV.b 1310–1402, Praha 2003.

Lenka BOBKOVÁ, František ŠMAHEL, a kol., Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy, Praha 2012.

Jaroslav ČECHURA, České země v letech 1310–1378. Lucemburkové na českém trůně I, Praha 1999.

Jaroslav ČECHURA, Václav ŽŮREK, Lucemburkové: životopisná encyklopedie, České Budějovice 2012.

Jiří FAJT a kol., Karel IV., císař z Boží milosti : kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437. Praha 2006.

Jörg Konrad HOENSCH, Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437, Praha 2003.

Zdeněk KALISTA, Karel IV.: Jeho duchovní tvář, Praha 2007.

Zdeněk KALISTA, Karel IV. a Itálie. Praha 2004.

František KAVKA, Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378) I. díl (1355–1364). Praha 1993.

František KAVKA, Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378) II. díl (1364–1378), Praha 1993.

František KAVKA, Karel IV.: Historie života velkého vladaře, Praha 1998.

František KAVKA, Čtyři ženy Karla IV.: Královské sňatky, Praha - Litomyšl 2002.

František KAVKA, 5. 4. 1355. Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské, Praha 2002.

Martin KINTZINGER, Karl IV. In: Bernd SCHNEIDMÜLLER, Stefan WEINFURTER, Die deutschen Herrscher des Mittelalters, Historische Porträts von Heinrich I. bis Maximilian I., München 2003, s. 408–432.

Martin NODL, Tři studie o době Karla IV, Praha 2006.

Hans PATZE: Kaiser Karl IV. 1316–1378. Forschungen über Kaiser und Reich, Göttingen 1978.

Ferdinand SEIBT, Karel IV.: císař v Evropě (1346–1378), Praha 1999.

Jiří SPĚVÁČEK, Karel IV. Život a dílo (1316–1378), Praha 1980.

Heinz STOOB, Kaiser Karl IV. und seine Zeit, Graz 1990.

rozkvět ve všech směrech. Karel jako výborný panovník dovedl být současně dobrým hospodářem, obratným diplomatem, který důkladně promyšleně prosazuje své zájmy, moudrým vladařem i velmi vzdělaným iniciátorem kulturního dění. Byl to právě on a vzdělaní lidé, kterými se dokázal celý život obklopovat, kdo z českých zemí učinil kulturní a umělecký kraj a Prahu nejen díky založení univerzity¹⁹⁸ připojil k intelektuálním centrům tehdejší Evropy. Jistě ho k tomu vedly nejen mocenské plány, ale i velmi blízký a vřelý vztah ke vzdělanosti, kterému se mu dostalo právě na francouzském královském dvoře, ale tomu se budeme blížeji věnovat v další části této práce.

Karel IV. je v naší zemi až do dnešních dnů vnímán všeobecně hlavně jako Otec vlasti,¹⁹⁹ který miloval svůj lid a který se zasloužil o celkový rozkvět Čech. O tom

František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*, Praha 2006.

Josef ŠUSTA, *České dějiny II/3. Karel IV. Otec a syn 1333–1346*, Praha 1946.

Josef ŠUSTA, *České dějiny II/4. Karel IV. Za císařskou korunou 1346–1355*, Praha 1948.

Z francouzské historiografické literatury, která se vztahuje k období vlády Karla IV. je na místě připomenout tyto tituly:

Michel BALARD, Jean-Philippe GENET, Michel ROUCHE, *Le Moyen Âge en Occident*, Hachette, 2003.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Jean le Bon*, Paris 2000.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles V le Sage*, Paris 1985

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles VI le roi fol et bien-aimé*, Paris 2006.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles VII le Victorieux*, Paris 1985.

Jean FAVIER, *La guerre de Cent Ans*, Paris 1980.

Michel KAPLAN, Patrick BOUCHERON, *Le Moyen Âge, XIe -XVe siècle*, Bréal 1994.

Laurent THEIS, *Histoire du Moyen Âge français*, Paris 1992.

Georges DUBY, *Histoire de la France des origines à nos jours*, Paris 2007.

Jean DEVIOSSE, *Jean le Bon*, Paris 1985.

Jeannine QUILLET, *Charles V, le roi Lettré*, Paris 2002.

Thierry PÉCOUT, *Charles V et les premiers Valois, 1328-1392*, Paris 2001.

¹⁹⁸ Karlova univerzita, jejíž vznik datujeme k 7. dubnu 1348, kdy byla Karlem IV. vydána zakládací listina, se stala první univerzitou ve střední Evropě. Do vzniku univerzity v Krakově roku 1364 tak byla také jedinou univerzitou mimo románsko-anglické jazykové prostředí. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 26. díl, Praha 1907, s. 188-190.

¹⁹⁹ Takto jej ve slavnostním pohřebním projevu označil ve svém projevu jeden z učenců a velkých řečníků své doby kněz Václav Raňkův z Ježova. Latinský výraz „pater patriae“ nebyl však v této

svědčí i to, že byl zvolen za „Největšího Čecha“ v anketě, která u nás probíhala roku 2005.²⁰⁰ Podobně je ovšem vnímán i u našich západních sousedů, kde se těší stále velké oblibě. Proto byl právě on zařazen do nové dokumentární série²⁰¹ německé televizní stanice ZDF, vysílané prvně z listopadu roku 2010, jako jedna z nejdůležitějších osobností německých dějin.²⁰² Karel IV. se však nikdy osobně necítil být ani Němcem, ani Čechem, ale především příslušníkem svého rodu, což v této době nebylo ničím neobvyklým.

Na Karla IV. bylo ovšem nahlíženo i v jiném světle. V literatuře i soudobých pramenech, a to od samotného Karlova vstupu do politického života, byla o tomto českém králi, který se jako první panovník malé středoevropské země stal římským králem a císařem, vyslovena celá škála úsudků a názorů naprosto protichůdných, od přehnané, často až bigotní idealizace až po zcela negativní posudky.²⁰³ Setkáváme se u něj s přídomky nejen „otec vlasti“ (pater patriae) ale také otčím říše (vitricus imperii),²⁰⁴ ale také „popský král“ (Pfaffenkönig) nebo „král kleriků“ (rex clericorum).²⁰⁵

době ničím neobvyklým, šlo o nadnesený, pochvalný přívlastek, který se však později - především pod vlivem barokního a nacionálně orientovaného romantického dějepisce - začal chápat doslova. Čerpáno z online portálu nakladatelství Libri – Kdo byl kdo v českých dějinách do roku 1918. <http://www.libri.cz/database/kdo18/search.php?zp=8&name=VOJT%CCCH+RA%D2K%D9V+Z+JE%AEOVA>

²⁰⁰ Tato anketa byla pořádána Českou televizí, šlo v ní o to zvolit osobnost, definovanou jako „kdokoliv, kdo se narodil, žil nebo působil na území Čech, Moravy a Slezska, a kdo se zasloužil o společenství žijící na tomto území a významně ovlivnil jeho život“. Formát je převzatý od anglické stanice BBC, která v roce 2002 uspořádala volbu největších Britů - Greatest Britons. Po tomto vzoru proběhly ankety i v dalších státech. Karel IV. se stal vítězem s počtem 68 713 hlasů, za ním pak v pořadí následovali Tomáš Garrigue Masaryk (55 040 hlasů), Václav Havel (52 233 hlasů), Jan Ámos Komenský (23 583 hlasů) a na pátém místě Jan Žižka (13 815 hlasů). Jistě stojí za zmínku, že Jan Lucemburský ve stejné soutěži obsadil 74. místo, mezi dvěma sportovci – Dominikem Haškem a Milanem Barošem. Zpracováno na základě online stránek projektu České televize <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/oprojektu>

²⁰¹ Díl věnovaný právě Karlovi IV. je možné volně shlédnout na adrese: <http://www.zdf.de/ZDFmediathek/beitrag/video/1191708/Karl-IV-und-der-Schwarze-Tod#/beitrag/video/1191708/Karl-IV-und-der-Schwarze-Tod>

²⁰² Sám autor projektu Georg Graffe ovšem neoznačuje Karla IV. nikdy přímo jako Němce, ale jako významnou postavu německých dějin. V rozhovoru o Karlu IV. Georg Graffe doslova řekl: „*Pro německé dějiny je významný především proto, že Svaté říši římské dal první ústavu. A ze Svaté říše římské pak vyrostlo Německo. Tou takzvanou ústavou byla Zlatá bula. Podle ní se řídila volba německého krále. Volilo ho sedm volitelů, takzvaných kurfiřtů, „... Čerpáno ze stránek Českého rozhlasu <http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/zprava/karel-iv-se-mozna-zaradi-mez-nejvetsi-osobnosti-nemeckych-dejin-813985>*“

²⁰³ Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo 1316 – 1378*, Praha 1980, s. 534.

²⁰⁴ Beat FREY, *Pater Bohemiae, vitricus imperii = Böhmens Vater, Stiefvater des Reichs : Kaiser Karl IV. in der Geschichtschreibung*, Bern 1978.

²⁰⁵ Toto označení bylo vysloveno paradoxní shodou okolností nikoli moderním badatelem, ale soudobým, tedy středověkým učencem, minoritským mnichem Williamem Ockahamem v jeho

4.2 MLÁDÍ KARLA IV. A JEHO OVLIVNĚNÍ FRANCOUZSKÝM DVOREM

V dětství příštího římského císaře nemohlo snad navenek být větší změny než jeho únos z Křivokláta do Paříže.²⁰⁶ Stalo se tak v jeho sedmi letech a tato událost mu velice ovlivnila celý další život. Jeho rané dětství však nebylo příliš radostné, naopak. Navzdory tomu, že v pátek 14. května 1316 spatřil světlo světa jako prvorozený syn českého krále Jana Lucemburského a jeho ženy Elišky Přemyslovny, nebylo jeho rané dětství záviděníhodné. Hned po slavnostních křtinách, kdy nástupce trůnu dostal jméno Václav, se rodinná pohoda začala kalit. Když v druhé polovině srpna dvacetiletý král vytáhl do Němec na válečné tažení, vlády se za něho ujala o čtyři roky starší Eliška, která čtyřměsíčního kojence svěřila do ochrany svého přívržence pana Viléma Zajíce z Valdeka seděním na Křivoklátě.²⁰⁷ Jak se situace postupně vyvíjela, bylo nutné přemístit v té době ještě malého Václava. Putoval

politickém traktátu o Korunovaci Karla IV římským králem, o jeho přísaze papeži. Traktát se nedochoval, ale jeho obsah známe od obhájce Karla IV., Konráda z Megenbergu (1309 – 1374), z jeho spisu *Tractatus contra Wilhelmum Occam (De coronatione Caroli IV)*. V textu, v němž Ockham odsoudil Karlovu povolnost k požadavkům papeže Klimenta VI., bylo pro mladého římského krále použito označení „rex clericorum“, král kleriků, jako epiteton constans proto, že se Karel stal římským králem přispěním představitelů církve. Sam tento termín však ještě nebyl pejorativní a navíc byl jen předběžným konstatováním, poněvadž Ockhamův výrok byl bezprostřední reakcí na okolnosti Karlova zvolení, nemohl však přihlížet k výslednému vztahu Karla IV. k papeži Klimentu VI., a zvláště ke Zlaté bule Karlově z roku 1356. Němečtí nacionalisté všech dob se však tohoto označení chopili jako vhodného prostředku, zakrývajícího pro ně nepříjemnou skutečnost, že římským císařem se stal český král.

Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo 1316 – 1378*, Praha 1980, s. 535.

²⁰⁶ Účetní doklady k pobytu Karla IV. na francouzském dvoře vydal J. VIARD, *Les journaux du Trésor*, povšechně je vyhodnotil Jaroslav MEZNÍK, *Berichte der französischen königlichen Rechnungen über den Aufenthalt des jungen Karl IV.*, od něhož údaje převzal Jiří Speváček ve své monografii o Janu Lucemburském. Zevrubně k tomu Karel OTAVSKÝ, *Die Sankt Wenzelskrone*, jehož poznatky shrnula Danielle GABORIT-CHOPIN, *Les arts précieux à Paris*. Další studii k tomuto tématu uveřejnil František ŠMAHEL, *Výdaje francouzské komory na zaopatření českého prince Karla v roce 1327*.

Jules VIARD (ed.), *Les journaux du Trésor de Charles IV. Le Bel*, Paris 1917.

Jaroslav MEZNÍK, *Berichte der französischen königlichen Rechnungen über den Aufenthalt des jungen Karl IV.*, *Mediaevalia Bohemica* I, 1969, 291-295.

Karel OTAVSKÝ, *Die Sankt Wenzelskrone im Prager Domschatz und die Frage der Kunstauffassung am Hofe Kaiser Karls IV.*, Bern 1992.

Danielle GABORIT-CHOPIN, *Les arts précieux à Paris (ivoires et orfèvrerie) au temps de Jean de Luxembourg* in: *King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era*, Praha 1998, s. 53-61.

František ŠMAHEL, *Výdaje francouzské komory na zaopatření českého prince Karla v roce 1327*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana*, Praha 2005, s. 65-76.

²⁰⁷ František ŠMAHEL, *Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii*, *Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 34.

nejprve na Loket, kde později setkal i se svojí matkou Eliškou. Když se Jan vrátil do Čech, rozhořely se silné neshody mezi královským párem a jejich přívrženci. Hlavní obětí sporu mezi manželi byl tříletý králevic, o něhož obě svářící se mocenské skupiny panstva usilovaly. Václav byl násilím odebrán matce a po dva měsíce uzavřen ve sklepní místnosti, kam světlo proniklo jen štěrbinou v okně. Podle kronikáře Beneše Krabice z Weitmile se tu Václav i později cítil jako v zajetí a navíc zde prý byl zcela vydán na pospas mladickým "marnostem". Co tím tento bohabojný pražský kanovník míní, lze se jen dohadovat. Nejspíše jen zlobil hradní služebnictvo, aby si krátil dlouhou chvíli. Václav byl ponechán na hradu v Lokti více než rok a pak znovu převezen na Křivoklát. Ve zdech této hradní rezidence zůstal až do dubna 1323, aniž by se za celou tuto dobu mohl vidět s matkou.²⁰⁸

4.2.1 Karel IV. a jeho výchova na dvoře francouzského krále

Po všech těchto útrapách a neradostném dětství se nakonec na mladého králevice přeci jen usmálo štěstí. Přestože to pro takto malého chlapce jistě nebylo nic příjemného, jako každé dítě potřeboval nejvíce mateřskou lásku a péči milované osoby, pro jeho celý další život byl určující pobyt na francouzském královském dvoře, nejprestižnějším místě, jaké si tehdejší latinský svět dovedl představit. Výchova, setkání se s inspirujícím prostředím, které se lišilo od toho českého, možnost být neustále v kontaktu s elitou, která určovala dění celého tehdy známého světa, se na mladém chlapci silně podepsala, právě tento pobyt byl stěžejním v utváření jeho osobnosti silného, moudrého a vzdělaného budoucího nejmocnějšího vladaře.

4.2.2 Složitá cesta na francouzský dvůr a diplomatické umění otce Jana

²⁰⁸ František ŠMAHEL, Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, *Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 34.

Jak se ale syn českého krále dostal na výchovu až k francouzskému králi? V minulé kapitole jsme zmínili zásluhy a neobyčejný talent jeho otce Jana, který měl na francouzské prostředí velmi úzké vazby. Jan, který jakožto leník francouzského krále a statečný a vážený bojovník býval častým hostem na francouzském dvoře, s jehož členy ho pojily i vzájemné dobré vztahy. Byl to právě Jan, kdo zprostředkoval sňatek jedné z jeho sester Marie s novým francouzským králem Karlem, řečeným Sličným, který se po smrti svého bratra Filipa posadil na královský trůn Francie.²⁰⁹ Tento sňatek nebyl bez komplikací,²¹⁰ neboť král byl v té době ženatý s Blankou Burgundskou,²¹¹ ale díky vynikající lucemburské diplomacii se již brzy slavila velkolepá svatba a Jan si tak zajistil podporu na nejdůležitějším panovnickém dvoře.

Jan neváhal a využil nové příbuzenské vazby v konfliktu se svou ženou s českou šlechtou. Nechal tedy záhy pozvat na francouzský dvůr i svého syna Václava a tím mu zajistil dokonalou výchovu a prestižní vzdělání. Jan se rozhodl zde také vybrat pro budoucího českého krále manželku. Podle jeho volby se jí měla stát Markéta, zvaná Blanka, dcera Karla z rodu Valois, nejbližší vedlejší větve vládnoucích Kapetovců. Jednání nebylo jednoduché, ale skončilo úspěšně. Blanka byla stejně

²⁰⁹ Filip V. Dlouhý zemřel roku 1322 bez mužských potomků a tak zcela v duchu tradic se stal jeho jediným legitimním nástupcem mladší, do té doby spíše odstrkovaný a zamlklý bratr Karel IV. Sličný, poslední mužský potomek přímé linie Kapetovců.

²¹⁰ Bylo třeba totiž nejprve dosáhnout legitimního rozchodu Karla s jeho záletnou chotí Blankou Burgundskou, kterou věznil na zámku Gaillard. Když dostala nabídku přiměřeně pohodlného pobytu ve zvoleném klášteře, Blanka souhlasila s rozchodem a ostatní pak vyřídili královi právníci na papežském dvoře v Avignonu. Vše proběhlo neuvěřitelně rychle, již 19. května 1322 papež prohlásil první sňatek za nulitní a král Francie se mohl právoplatně znovu oženit. Ani tentokrát to nebylo bez překážek, neboť Marie musela čelit pomluvám ze strany hraběte Karla z Valois, otce hned několika neprovdaných dcer. Marie prý vyrostla v Čechách, zemi pochybných mravů, sama navíc šilhá a na krále je již stará. To vše se královi vyjevilo v jiném světle, když vyspělou a elegantní osmnáctiletou nevěstu poprvé spatřil. Stalo se tak v pozdním létě na hostině, kterou při příležitosti honu na francouzsko-lucemburském pomezí uspořádal trevírský arcibiskup Balduin. Záhy byla ruka v rukávě a v září se slavila svatba v champánském městě Provins. František ŠMAHEL, Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, *Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 34

²¹¹ Blanka Burgundská byla ve svých 11 letech roku 1308 provdána za člena francouzského vládnoucího rodu prince Karla, který byl v podobném věku. O šest let později byla ovšem za přispění své švagrové Isabely, manželky anglického krále Eduarda II., obviněna z cizoložství a zatčena. Spolu s ní byla zatčena za stejný čin i další její švagrová Markéta. Král Filip IV. nechal zatknout také oba mladíky, kteří se měli oddávat necudným hrátkám s manželkami francouzských princů. Byli zaživa vykucháni, vykastrováni, sťati a pověšeni na šibenici. Pohlavní orgány popravených byly hozeny psům. Obě cizoložnice pak byly zavřeny na hradě Gaillard. Blance se pak dostala možnosti dožít v klášteře Maubuisson výměnou za přistoupení k anulaci manželství, protože rozvod byl v přísně katolickém světě středověku něco naprosto nemyslitelného. V tomto klášteře nedaleko Paříže Blanka zemřela ve věku pouhých 30 let. Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006.

stará jako Václav, měla drobnou postavu, světlé vlasy i plet', jemné vychování, jaké bylo v té době žádáno.²¹²

Vraťme se ale zpátky k mladému králevici, zatím stále ještě nesoucím přemyslovské jméno Václav. Sedmiletý Václav byl během dubna 1323 urychleně vypraven do Francie, aby se v neděli 15. května mohl v Remeši zúčastnit korunovace své tety Marie. A protože se o letnicích, které připadly na stejnou květnovou neděli, tradičně udělovala dorůstajícím dětem svátost biřmování, Václav při této příležitosti dostal od svého královského kmotra nové jméno Karel. Český princ si nového jména, jež připomínalo jednu z největších postav domácí i evropské historie, později považoval, a jelikož se rychle vžilo, nečinilo mu potíže přijmout ho za své. Tím však nebylo slavnostnímu dění v této pamětihodné neděli konec. V souladu s předchozím papežovým svolením byl prvorozený syn českého krále spojen církevní svátostí manželství se stejně starou princeznou Blankou z Valois. Podle soudobých zpráv se oba Lucemburkové, král Jan i arcibiskup Balduin, při obřadu zaskvěli okázalými rouchy. Pozadu za českými svatebčany nezůstala ani princezna Blanka, jejíž svatební šaty i šperky včetně koruny naopak uhradila francouzská královská pokladna. Pozornost vzbuzoval zvláště zlatý pás s drahými kameny, jehož části byly snad později použity pro tzv. kamary²¹³ svatováclavské koruny.²¹⁴

4.2.3 Vzdělávání mladého následníka trůnu ve francouzském duchu

Hned po svatbě Blanku odvezli a Karel se měl věnovat činností spojeným s povinnostmi příštího vládce. Zprvu byl tichý a zamlklý, a snad proto k němu bez-

²¹² Helena MANDELOVÁ, *České země za vlády Lucemburků*, s. 12, Praha 1993.

²¹³ Kamary jsou zajímavou součástí koruny, dříve poněkud podceňované pravděpodobně proto, že jsou posázeny relativně menšími kameny. Profesor J. Kašpar kameny na kamarách určil jako 19 spinelů, 25 smaragdů a 16 perel. <http://www.kamenet.cz/kz/koruna.htm> Dlouho si badatelé nebyli jistí, odkud se na Svatováclavské koruně vzaly právě tyto kamary, které mají nižší ryzost zlata a i jiné provedení než zbytek koruny. Josef Cibulka se v první polovině 20. století domníval, že jde o články z čelenky Anny Falcké, druhé manželky Karla IV. Karel Guth však tuto domněnku vyvrátil. Emanuel Poche potom uvažoval o čelence císařovy matky Elišky Přemyslovny, ale bez bližšího zdůvodnění. Otázkou se naposledy zabýval Karel Otavský. Po zevrubné analýze v těchto aplikacích zde identifikoval neúplně dochovaný opasek Blanky z Valois. Tento klenot, zakoupený u pařížského obchodníka Jacquemina d'Amiens, Blance věnoval její bratranec, francouzský král Karel IV. Sličený jako dar k jejímu sňatku s mladičkým Karlem v roce 1324. Stal se pak součástí výbavy, kterou si Blanka z Valois přivezla z rodné Francie do Prahy. Ljuba HORÁKOVÁ a kol., *České korunovační klenoty*, s. 45-46, Praha 1998.

²¹⁴ František ŠMAHEL, Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, *Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 35.

dětný král Karel IV., který měl podobnou povahu, velmi přilnul. Jeho kmotřenec postupně nabýval sebevědomí a seznamoval se s novým prostředím.

První rok pobýval na hradě Saint Germaine en Lay u Paříže, venkovském sídle královské rodiny. Na králův pokyn mu byli vybráni nejlepší učitelé – kněží s vysokým vzděláním, kteří Karla učili číst a psát, prohlubovali postupně jeho znalosti a vedli jeho všeobecné vzdělání. Zasvěcovali ho i do tajů diplomacie a vladařských povinností.²¹⁵

Prvním Karlovým pověřeným prostředníkem a současně vychovatelem ve Francii byl klerik Jan z Viviers, o němž jinak mnoho nevíme. Na podzim roku 1325, přesněji od 26. října, se místa Karlova vychovatele ujal další klerik jménem Huetus, původem rovněž z Viviers.²¹⁶ Důležitou oporou jsou pro nás nyní pečlivě vedené účetní materiály francouzské královské pokladnice – konkrétně takzvané *argenterie*,²¹⁷ neboli úřadu, který měl na starost všechny oblasti privátního života královské rodiny, tedy i výchovu a výdaje mladého Karla z Čech. Předně se z nich dovídáme, že oba vychovatelé z let 1323 až 1325 se o něho starali i později, přičemž kaplan Jan z Viviers navíc plnil roli almužníka a spolu s Loysetem z Louveciennes se podílel na výchově pěti dětí královské kaple. Jde o pouhý náznak, přesto však z něho vyčteme, že Karel vyrůstal v pospolitosti čtyř dětí královské rodiny. Děti vyrůstaly společně, bez rozdílu věku, avšak chlapci i dívky zvlášť. Zhruba až do pěti či šesti let se o dívky i chlapce staraly guvernanky, poté výchovu chlapců převzali učitelé a jejich pomocníci. Výdaje na českého prince a jeho malou družinu přitom byly vedeny odděleně. Díky tomu před námi vyvstává dosti konkrétní představa o jeho životním stylu. Suitu deseti až dvanáctiletého Karla tehdy vedle vychovatelů tvořilo dalších sedm osob. Všechny známe jménem, a i když o nich jinak prameny mlčí, přece jen patří do análů francouzské výchovy příštího římského císaře. K doprovodu "pana Karla z Čech" předně náleželi tři panoši (*ecuyers*), jmenovitě Petr z Bouves, Tomáš Prieur a jistý Stanequin, kteří plnili rozličné úkoly, počínaje výukou v jezdeckém a vojenském umění a konče jednáním s dodavateli. Být panošem ve službách někte-

²¹⁵ Helena MANDELOVÁ, *České země za vlády Lucemburků*, s. 13, Praha 1993.

²¹⁶ František ŠMAHEL, *Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 36.

²¹⁷ z francouzského slova *argent* – stříbro nebo peníze

Účetní materiály tohoto úřadu byly vydány François MAILLARD (ed.), *Comtes royaux (1314-1328), Deuxième partie*, Paris 1961.

rého prince patřilo na královském dvoře k prestižnímu postavení. Patrně nejen o Karla, ale i o jeho mladé druhy pečovali čtyři služebníci, Colin Jacquerin, Sansonnet, Gauvel le Fourrier a Girart le Queue. Jistě měli napilno, i když mnohé za ně vyřizovali úředníci argenterie, kteří nakupovali látky i kožešiny a zadávali řemeslníkům zakázky.²¹⁸

Jak dorůstal, poznával český princ dvorské prostředí v Paříži obklopen péčí a také dobře zajištěn penězi. Na pařížském dvoře měl Karel příležitost v denním styku s královskými rádci poznávat práva i povinnosti vladaře. Ke konci princova pobytu ve Francii ho mimořádně ovlivnil vynikající vzdělanec, jeden z nejlepších řečníků své doby, úspěšný diplomat s mezinárodním rozhledem a autoritou, opat benediktinského kláštera ve Fécamp Pierre de Rosière.²¹⁹ Sedmatřicetiletý muž a bystrý dvanáctiletý chlapec k sobě zřejmě pocítili sympatie. Pierre de Rosière nejen vedl Karlovo další vzdělávání, ale i ho podněcoval k přemýšlení o nejzávažnějších myšlenkách tehdejší doby i o jejich využití v praktickém životě. S Pierrem de Rosière se setkával i později ve svém životě, neboť z kardinála se stal papež Klement VI. a přátelství dokázali oba dva nejmocnější muži své doby náležitě využít.

Mnohdy bývá zmiňováno i Karlovo údajné studium na pařížské univerzitě, opřené o jeho značné teologické i filozofické znalosti. Nepochybná Karlova gramotnost a vlastní literární činnost je v tehdejší Evropě mezi vládci jeho doby skutečně něčím ojedinělým. Se vši pravděpodobností však Karel nepatřil k řádným studentům Sorbonny, protože o tom nejsou žádné hodnověrné zprávy. Jistá a nepochybná je tak jen jeho příprava u soukromých učitelů, která mu dala nejen výtečný

²¹⁸ František ŠMAHEL, Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, *Dějiny a současnost* 1, 2005, s. 34 – 37, s. 36.

²¹⁹ Pierre de Rosière, nebo také Petr Roger, pozdější papež Klement VI. (1291 – 6. prosince 1352) pocházel ze vznešené rodiny limousinské. Vstoupiv do řádu benediktinského, vynikl učeností a stal se brzy po sobě opatem ve Fécampu, biskupem v Arrasu, arcibiskupem v Sensu (1329), pak v Rouvenu (1330) a kardinálem. Po smrti Benedikta XII. byl zvolen 7. května 1342 papežem. Císaře Ludvíka IV. stihl po vzoru svých předchůdců kladbou i přes svěchny pokusy o smír. Dal podnět k volbě českého krále Karla, svého někdejšího žáka, na místo protikrále. Rozšířil papežské území koupí Provence od Johanny Neapolské, které se zastal při sporu, kde byla obviněna Ludvíkem Uherským za vraždu manžela Ondřeje. Klement VI. byl muž učený, výmluvný, uhlazeného chování, ale jeho soukromý život nebyl vždy bezúhonný. Miloval nádheru, vedl okázalý dvůr. K získávání peněz využíval všech nechvalných metod jeho předchůdců ještě větší měrou než oni, nic přitom nedbal na stížnosti panovníků. Zasazoval se také o křížovou výpravu, ale marně. Pro nás má zvláštní význam tím, že roku 1344 na žádost krále Karla povýšil pražské biskupství na arcibiskupství a roku 1347 svolil bulou k založení vysokého učení v Praze. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 14. díl, Praha 1899, s. 341.

jazykový základ, ale byla i natolik zevrubná, že mu umožnila odborné diskuse s učenými a učenými návštěvníky dvora.²²⁰

4.3 VNÍMÁNÍ KARLA IV.

4.3.1 Důležitost kladného vnímání panovníka a rodu v době Karla IV.

To, jak se dnes díváme na Karla IV., je dáno samozřejmě z velké části tím, že šlo opravdu o výjimečného, všestranně nadaného a velice moudrého muže. Jeho diplomatický um, vladařské úspěchy i cit pro umění a úcta k vzdělání a vědění se u Karla IV. dokonale snoubila s vnitřní pokorou k vyššímu řádu. Kronikáři nám zachovali důležitá svědectví poznání minulosti, byli to právě oni, kteří utvářeli obraz pro budoucí generace, zachovávali svědectví a doslova i přeneseně psali dějiny, i když ve své době pouze pro velmi omezený okruh gramotných lidí. Kritická historiografie v této době byla ještě hluboko před svými počátky²²¹ a tak informace v kronikách byly nezpochybnitelným svědectvím.

Sám Karel IV. si byl velice dobře vědom, jak moc je důležité, jak ho vnímají jeho současníci a uvědomoval si také, že pro celý jeho rod bude důležitý obraz jeho osobnosti. Prestiž rodu totiž ve středověku neudávala jen jeho skutečný rozsah moci a síla, nabyté majetky a bohatství, ale i jednotliví příslušníci rodu, nejlépe takoví, kteří se těšili velké vážnosti daleko za hranicemi svých pozemků a držav. Každý rod tak usiloval o co nejdelší historii, plnou velkých skutků svých slavných předků, ať už to byli udatní rytíři, moudří vládci, či dokonce světci.

4.3.2 Jak Karel IV. vnímal sebe sama a jak si přál, aby byl vnímán ostatními

²²⁰ František KAVKA, Josef PETRÁŇ, Michal SVATOŠ, Dějiny univerzity Karlovy 1348 – 1990, Díl I – 1347/48 – 1622, s. 33, Praha 1995.

²²¹ Počátky kritické historiografie lze – po různě intenzivních nábězích za renesance – klást do období racionalismu a osvícenství, kdy se rodí moderní věda. Výchozím datem se stává rok 1681, kdy vychází kniha Jeana Mabillona *De re diplomatica libri sex*, jež položila základy pro veškeré budoucí bádání. Ivan HLAVÁČEK, Jaroslav KAŠPAR, Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, s. 7, Praha 1997.

Karel IV. sám sebe vnímal jako velkého a mocného muže, který má všechny předpoklady – dané jak původem, tak schopnostmi a výchovou – kladně a významně se zapsat do dějin světa po boku těch nejslavnějších. V dopise svému příteli Petrarcovi z roku 1351²²² nezastíral názor, že pohnutkou lidských činů mají být čest a sláva.²²³ Podle Karlova pojetí mají zejména mladí vladaři čerpat moudrost z dějin, které jim slouží především příkladem vynikajících osobností. Podnětem jim má být touha po chvále, přirozená vlastnost velkých duchů. Chvála je vyjádřením cti, jež je odměnou za ctnost. Ctnost je pak jedinou trvalou hodnotou, jež předčí bohatství a pozemská království; jedině skrz ni může po sobě člověk zůstat věčnou památkou.²²⁴ Z korespondence s Petrarcou se dozvídáme mnohé o Karlově osobnosti. Karel byl velmi zbožný, avšak zároveň měl na svět velmi realistický pohled, o čemž svědčí jeho úvaha, že bůh sice zasahuje svou milostí do osudů lidí, nikoli však bez jejich přičinění a bez nároků na regulaci poskytnuté milosti podle hodnoty lidských skutků, jejichž původcům ponechává vymezený svobodný prostor.²²⁵

4.3.3 Politicko-ideový program Karla IV.

Kroniky a další narativní prameny, které byly sepsány za života Karla IV. na přání vladaře, nevznikaly náhodně či čistě dle námětu a představ samotného autora. Jak již bylo zmíněno, Karel velice dbal na svůj obraz, nic neponechal náhodě a schopné autory, kteří ho dokázali vylicít na stránkách svých děl, dovedl štedře odměnit. Nutno zde zdůraznit, že opravdu nešlo o přehnané sebevědomí či nutnost všemožně na sebe upozornit z důvodů lidské ješitnosti. Naopak, šlo o součást politické strategie, utváření kulturního vědomí, které stále legitimizovalo nárok na vládu již nejen mečem, ale i slovem. Karel naprosto vystihl potřeby své doby. Nutno také připomenout, že vše bylo určeno pro velmi úzký a specifický okruh čtenářů.

²²² Použit výbor Francesco PETRARCA, *Listy malým i velkým tohoto světa*, vybral J. Pokorný, přeložil A. Rausch, Praha 1974.

Kritické vydání dopisu: Paul PIUR, *Petrarcas Briefwechsel mit deutschen Zeitgenossen. Mit einem Anhang: Petrarca's sonstige Berichte und Urteile über Deutschland*, Vom Mittelalter zur Reformation. Díl VII., Berlin 1933.

²²³ Josef PETRÁŇ, *Obráz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 462.

²²⁴ Josef PETRÁŇ, *Obráz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 462.

²²⁵ Josef PETRÁŇ, *Obráz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 462.

Znalost čtení byla v této době výsadou elit a právě těm byla výhradně určena díla oslavující Karla, jeho vládu a samozřejmě i vznešený rod. Dílo nemělo a priori jen oslavovat velkého Karla, ale mělo především pomoci jeho potomkům a následníkům, dodat i jim prestiž stále sílícího rodu.

Vlastnímu zdůvodnění a obhájení Karlových politických záměrů měla sloužit oficiální historická díla psaná přímo na panovníkovu objednávku.²²⁶ Ve státoprávní koncepci České koruny a Římské říše hleděl Karel integrovat dynastické vztahy a tradici, které podporovaly jeho vládní koncepci v době, kdy stanul v čele českého státu a římské říše.²²⁷ Bohužel se však Karlovo přání často nesplnilo, jako například v případě díla významného italského autora Marignoly,²²⁸ kterého Karel IV. vyzval, aby vylíčil vladařovy životní příběhy v kontextu českých dějin a v rámci světové kroniky.²²⁹ Tento vzdělaný minorita, právník a misionář bohužel však ve svém díle nedošel k popisu Karlovy vlády. Diplomát v Karlových službách Neplach psal universální kroniku, Beneš Krabice z Weitmile psal podle tradice kapitulního kronikářství. Přibík Pulkava z Radenína – na jehož dílo měl Karel největší vliv a všemožně ho podporoval – se pustil do kompilační práce v novém pojetí celých českých dějin jako dějin státu v hranicích doby Karlovy, jež měly vrcholit vládou mecenáše a inspirátora, avšak končí ještě před nástupem Karlovy vlády.²³⁰

4.3.4 Jak Karla IV. vnímali jeho současníci

O tom, jak Karel IV. byl vnímán svými současníky, se můžeme dozvědět ze vzácného svědectví lidí, kteří se s ním setkali nebo byli dokonce jeho přáteli, jak tomu bylo u humanistického básníka Petrarcy. Oba velmi moudří a vzdělaní muži si spolu dopisovali a jejich korespondence je důkazem ohromného rozhledu a inteli-

²²⁶ Marie BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 7.

²²⁷ Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 463.

²²⁸ Kronika vyšla v edici *Fontes rerum Bohemicarum - Iohannis de Marignolis Chronicon Bohemorum*, ed. Josef EMLER, in: *Fontes rerum Bohemicarum*, tom. III, Pragae 1882, pp. 492-604.

²²⁹ Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 462.

²³⁰ Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, 463.

gence obou dvou. Zajímavé ale je také to, co si Petrarca o svém příteli myslel. V dopise jinému svému příteli popisuje své setkání s Karlem IV. v Mantově při korunovační jízdě, kde se mu mimo jiné zmínil o tom, že připravuje knihu o „znamenitých mužích.“ Podle dopisu toto bylo to, co Karla IV. zaujalo nejvíce. Projevil zájem, aby mu Petrarca dílo věnoval: počítal, že bude zahrnut mezi znamenité historické osobnosti všech dob.²³¹ Nechme tedy promluvit samotného básníka:

„Bud' ujištěn, že máš můj slib, pokud k tomu postačí tvé zásluhy a můj život. Když se císař divil a ptal se, proč to říkám, řekl jsem: „Pokud jde o mne, vyžaduje si takové dílo přiměřenou dobu života, neboť velké věci se špatně vykládají ve spěchu. Pokud pak jde o tebe, císaři, je třeba, abys věděl, že teprve pak budeš hoden tohoto daru a onoho titulu, který nese má kniha, až se přiřadíš ke znamenitým mužům ne pouze leskem své hodnosti a pouhou panovnickou korunou, nýbrž tím, co vykonáš, a svými zásluhami, a budeš-li žít tak, aby potomci čítali o tobě, jako ty čteš o minulých hrdinech....“²³²

Tato slova svědčí nejen o velké odvaze básníka, ale především o velkém a moudrém duchu panovníka, který si Petrarcy dlouho vážil jako svého přítele, přestože mnohý jiný by se po těchto slovech urazil.

Další pohled na císaře Karla nám poskytl jiný italský autor Zanòbi da Strada.²³³ Ten složil na císaře velkolepou řeč, ve které oslavoval člověka, který předčí zvířata touhou po slávě.²³⁴ Jistě musíme brát tato slova s rezervou a s ohledem na to, že šlo o děkovnou řeč, přesto fakt, že bystrý básník vybral právě tuto vlastnost, nebude v kontextu s výše popsányými informacemi jistě náhodou.

²³² Francesco PETRARCA, *Listy velkým i malým tohoto světa*. Výbor z latinské korespondence vycházející k 600. výročí básnickovy smrti. Praha 1974. K dopisům Francesca Petrarcy více v italské edici Franz Xaver Kraus: *Francesco Petrarca e la sua corrispondenza epistolare*, Firenze 1901. Edice je dostupná online: <http://archive.org/details/francescopetrar00kraugooq>

²³³ Italský spisovatel původem z města Strada v Toskánsku. Působil v Neapoli a krátce i jako papežský sekretář v Avignonu. Překládal klasická díla do italštiny, je také autorem latinských veršů. Roku 1355 byl v Pise korunován císařem Karlem IV. básnickou korunou (Corona poetica), k této příležitosti složil oslavnou řeč *De fama – O slávě*. Znal se osobně s Petrarcou a Boccacciem. Zemřel roku 1361 v Avignonu. Přeloženo z online verze slavné Enciclopedia Treccani - Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti <http://www.treccani.it/enciclopedia/zanobi-da-strada>

²³⁴ Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499, s. 462.

4.4 KAREL IV. VE FRANCOUZSKÝCH KRONIKÁCH

Podívejme se nyní na to, jak Karla IV. zachytily soudobé francouzské kroniky. Stejně tak jako v případě jeho otce Jana, budeme i nyní sledovat záznamy významných vyprávěcích pramenů a to *Velkých kronik Francie*, *Kroniky čtyř prvních Valois*, *Metské kroniky* a *Životech avignonských papežů*.

4.4.1 Karel IV. ve Velkých kronikách Francie

Nejpodstatnější zmínky o Karlu IV. se týkají jeho návštěvy francouzského dvora na sklonku jeho života.²³⁵ Jde o souvislý text popisující velmi důkladně celou návštěvu, události, setkání i jednání mezi králem a českým poselstvem. Karel IV. se často objevuje i v názvech kapitol a vzhledem k rozsahu, který je události věnován, je patrné, že návštěva císaře byla důležitou událostí, kterou historiografie francouzského dvora velmi důkladně zpracovala. Velmi přínosnou studii právě o *Relaci Velkých Kronik Francie* popisující návštěvu Karla IV. a jeho syna Václava IV. ve Francii napsal František Šmahel. Na konci této práce se ještě vrátíme k samotné cestě a jejímu významu.

Další zmínky o Karlu IV. ve *Velkých kronikách Francie* jsou již o poznání stručnější. Jedná se většinou o jednotliviny, krátké poznámky, které nejsou dále rozváděny. Karel IV. je zmíněn, že chce svou dceru provdat za anglického krále.²³⁶ Dále je Karel IV. uveden u výčtu osob, kterým francouzský král posílal dopisy, aby vyjádřili podporu avignonskému papeži.²³⁷ Větší zmínka je věnována Karlově smrti, které je věnována velmi krátká kapitola s názvem „*O smrti Karla, císaře římského a krále českého*.“²³⁸ Není zde ovšem žádná óda na život císaře, text má pouze

²³⁵ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 193 – 279. Tento text je v edici doplněn také detailním popisem jednotlivých miniatur z dílny významného francouzského umělce knižní malby Jeana Fouqueta, které doprovází originální rukopis.

²³⁶ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 302.

²³⁷ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 345.

²³⁸ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 349.

informativní charakter. *V předvečer svatého Andreje 1378 zemřel Karel, císař římský a král český, jehož syn se měl stát císařem po jeho smrti. A dlouho před jeho řečenou smrtí pamatoval na svého syna, krále římského. A ten po smrti svého otce držel v rukou práva Říše.*²³⁹

Karel IV. je v kronice zmiňován také v souvislosti se svým bratrem Václavem Lucemburským. Václav je tu označován jako bratr císaře. Jde o dva záznamy. První se týká pomazání a korunovace Karla V. a jeho ženy roku 1364 v remešské katedrále. Podle Kronik se slavnosti se účastnil i bratr Karla IV. Václav.²⁴⁰ Druhý záznam se vztahuje k zajištění Václava Guillaumem IV, vévodou z Juliers. Kronika dodává, že byl ale Václav po zásahu Karla IV. propuštěn.²⁴¹

Velké kroniky Francie si Karla VI. všímají nejvíce v souvislosti s jeho návštěvou u francouzského krále na sklonku císařova života. Této události je věnovaná celá *Relace*, kde je celý pobyt Karla IV. v doprovodu syna Václava popsán velmi detailně. Další zmínky jsou stručnějšího rázu, jedná se o jednotlivé poznámky bez bližšího rozvedení. Smrt Karla IV. je reflektována velmi stručnou kapitolou s názvem „*O smrti Karla, císaře římského a krále českého.*“ Poslední okruh zápisů se týká Karlova bratra Václava.

4.4.2 Karel IV. v *Chronique des quatre premiers Valois*

V *Kronice čtyř prvních Valois* je Karlovi věnováno méně prostoru než ve Velkých kronikách Francie. První zmínka o něm se vztahuje ke korunovaci Jana II. na francouzského krále, je zde ovšem pouze uvedeno, že byl v době této události byl císařem „*Karel z Čech.*“²⁴² Další záznam o Karlu IV. se týká roku 1367, kdy kronika uvádí, že Karel IV., že pomohl papeži Urbanovi V. při vstupu do Říma, kam se toho

²³⁹ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 349.

²⁴⁰ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 3.

²⁴¹ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 159.

²⁴² M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 19.

roku přesunul přes moře z Avignonu.²⁴³ Další dva záznamy se týkají jednání o smíru mezi Francií a Anglií. Jednou je Karel IV. zmíněn v souvislosti s císařským příkazem, o který se opírali vyslanci francouzského krále, kteří jeli do Anglie vyjednávat smíření.²⁴⁴ Dále je zde popsáno setkání arcibiskupa pařížského s Karlem IV. v otázce smíru mezi Francií a Anglií roku 1371.²⁴⁵

Ani tato kronika neopomněla velkolepou návštěvu Karla IV. a jeho syna Václava na francouzském královském dvoře. Jde o zápisy mnohem stručnější než u *Relace Velkých kronik Francie*. Samotného jednání si kronika nevšímá, zaměřuje se spíše na samotné oslavy. Popsán zde je příjezd Karla IV. do Paříže koncem roku 1377 v doprovodu syna Václava. Pozornost kronikáře se zaměřila na zástupy lidí, kteří vzácné hosty vítali v barevných stejnokrojích.²⁴⁶ Následuje popis slavnostní hostiny pořádané francouzským králem pro Karla IV. a Václava IV. Zmíněna je i návštěva Boulogneského lesíka a Karlova poutní cesta do Svatého Maura v Fossés.²⁴⁷ Vše je podáno velmi stručným popisem.

Kronika se ještě jednou vrátila k připomenutí návštěvy císaře u francouzského krále, zápis se vztahuje k roku 1378 a připomíná, že tento rok se uskutečnilo setkání dvou významných vládců. Kronikář na tomto místě vzdal Karlu IV. svými slovy hold: „*Tento císař je velmi moudrý muž a vládne Říši více rozumem nežli zbraní.*“²⁴⁸

Poslední skupinou zápisů, kde se objevuje Karel IV., tvoří v této kronice zmínky o jeho bratrovi Václavovi, hraběti brabantském, který je stejně jako ve Velkých kronikách Francie uváděn s přídomek „bratr císaře.“ Kronika zachycuje při mezi hrabětem z Flander a Václavem, bratrem Karla IV., o město Malines. Pře vyústila v ozbrojený konflikt, který byl úspěšný díky přesile pro hraběte flanderského.²⁴⁹

²⁴³ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 183.

²⁴⁴ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 214.

²⁴⁵ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 224.

²⁴⁶ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 264.

²⁴⁷ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 265.

²⁴⁸ „*Et fut celsui empereur ung tres grand sages homs et conquist plus l'empire par sens que par armes*“

M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 279.

²⁴⁹ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 42.

Další zápis zachycuje jiný Václavův spor, tentokrát s vévodou z Guerles a markýzem z Julliers.²⁵⁰

Kronika čtyř prvních Valois Karla IV. zachycuje jednak v souvislosti s pomocí Urbanovi V. při vstupu do Říma, jednak ve spojitosti se snahou o smír mezi Francií a Anglií. Další skupinu zápisů tvoří ty, které se týkají jeho návštěvy u francouzského krále na přelomu let 1377 a 1378. Narozdíl od *Velkých kronik Francie* je však popis o poznání stručnější a všímá si spíše slavností, než samotného jednání a jeho dopadů. Je zde také popsán jakožto panovník, který vládne více slovem nežli zbraní. Poslední skupina zápisů se opět týká bratra Václava.

4.4.3 Karel IV. v Metských kronikách

Karel IV. je v zápisech Metských kronik zastoupen, zmínky o něm se týkají jeho návštěv tohoto říšského města či záležitosti změny biskupa.

Návštěva císaře byla vždy velkou událostí, kterou kronikáři zaznamenávali. Nejinak tomu bylo roku 1354, kdy přijel do města Mety císař Karel IV. Byl velkolepě přivítán biskupem, klérem i ostatními stavy. Proběhlo zde jednání mezi ním, jeho bratrem Václavem, biskupem metským Ademarsem, markýzem z Pontu Robertem, městem Mety, biskupem z Toul a městem Toul. Hovořili spolu o možnostech udržení míru v oblasti. Ke stejnému roku se váže i zápis s informací o chystané římské korunovaci Karla IV.²⁵¹

Další zápis z roku 1356 čtvrtek také hovoří o návštěvě císaře, který do tohoto města svolal sněm. Po svatém Martinovi přijel do Met císař Karel IV. se svou ženou a v doprovodu velkého množství urozených osob. Byli přivítáni metským biskupem, klérem, vážnými obyvateli a měšťany. Při slavnostním průvodu městem šli císař a císařovna každý pod jedním baldachýnem z hedvábné látky.²⁵²

²⁵⁰ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 215-216.

²⁵¹ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 94.

²⁵² F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 97.

Podle dalších částí kroniky se dozvídáme, že na Vánoce císař stále pobýval v Metách. Spolu s císařovnou se účastnil bohoslužeb a později slavnostní večeře. Během mše byl Karel IV. oděný do svého slavnostního císařského roucha a na hlavě měl korunu. Spolu s císařem a jeho chotí se na hostinu dostavili i nejvznešenější muži Říše, duchovní i světští.²⁵³

Kronika pouze jednou větou připomíná, že v den Vánoc zde císař za přítomnosti kurfiřtů poprvé uveřejnil Zlatou bulu.²⁵⁴ Více než vyhlášení Zlaté buly si kronika všímá, že císař nežádal po městu ani jeho měšťanech zlata ani stříbra. Přesto se od města dostalo císaři vína, vepřového, hovězího i skopového masa. Císařovna dostala zlatou a stříbrnou stolní výbavu.²⁵⁵

Návštěva císaře skončila až v sobotu po svátku Tří králů, kdy odjel s celým svým doprovodem z Met.²⁵⁶

Zápisy z roku 1365 hovoří o císaři ve spojitosti s personálními změnami na postu metského biskupa. Karel IV. se zastával o to, aby byl na místo dosavadního biskupa Jana z Vienne dosazen Thierry Bayer de Boppard. Karel IV. se setkal v této záležitosti s papežem v Avignonu.²⁵⁷ Nakonec bylo jeho přání vyslyšeno. Jan se stal biskupem v Basileji a na jeho místo usedl Thierry. Ten zastával svěřený úřad 18 let, až do své smrti.²⁵⁸

Metské kroniky popisují Karla IV. především z perspektivy tohoto říšského města. Jsou zde tedy popsány jeho návštěvy. Pouze jedna věta je věnována vyhlášení Zlaté buly, více prostoru je věnováno hostině, která tuto událost doprovázela. Kroniky si také všímají osobní angažovanosti císaře na změně obsazení metského biskupského stolce.

²⁵³ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 98.

²⁵⁴ *Ledit jour de noel, à Metz, ledit empereur, presents les electeurs, fist publier la bulle d'or.*

F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 98.

²⁵⁵ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 99.

²⁵⁶ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 99.

²⁵⁷ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 106

²⁵⁸ F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888, s. 108

4.4.4 Karel IV. ve Vitae Paparum Avenionensium

Posledním pramenem, který byl vybrán pro sledování zápisů o Karlu IV., jsou *Životy avignonských papežů*.²⁵⁹ Přestože v sledované době Avignon, stejně tak jako Mety, nepatřil Francii,²⁶⁰ svědectví tohoto pramene francouzského kulturního prostředí dokládá zájem o Karla IV. na území s Francií velmi blízce spjatém, proto zmínky o Karlu IV. dobře dokreslí jeho obraz v již zmiňovaných francouzských kronikách a dá nám zajímavé srovnání, čeho si jejich autoři všímali a v čem se případně lišili od autorů, kteří patřili přímo do Francie.

Karel IV. je zde uváděn v oddílech vyprávějících o Klementu VI.,²⁶¹ Inocencovi VI.²⁶² a Urbanovi V.²⁶³ V části pojednávající o Klementovi VI. se o Karlovi píše v souvislosti s jeho volbou římským králem a následnou korunovací roku 1346. Autora textu zaujalo především to, že Karel IV. byl železnou korunou korunován nikoli tradičně v Cáchách, kde korunovace nebyla v dané době možná,²⁶⁴ ale ve městě Bonn.²⁶⁵

²⁵⁹Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶⁰ Avignon byl k Francii připojen až dekretem Národního shromáždění ze 14. září 1791. Papež tento akt uznal až 17. února 1797 na základě smlouvy z Tolentina.

http://data.bnf.fr/12241136/avignon__vaucluse__-__annexion_a_la_france__1791_/

²⁶¹ Prima vita Clementis VI.

Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat, s. 241 – 262.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶² Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat, s. 263 – 348.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶³ Prima vita Urbani V.

Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat, s. 349 – 363.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶⁴ Cáchy zůstávaly v době korunovace stále věrně císaři Ludvíkovi Bavorovi.

²⁶⁵ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV*, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat, s. 246.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

Další zápis pojednávající o Karlu VI. navazuje na předchozí událost. Autor zaznamenal, že Karel IV. byl přeci nakonec po smrti Ludvíka Bavora korunován podle zvyklosti v Cáchách arcibiskupem kolínským a jeho volba římským králem byla uznána všemi říšskými městy.²⁶⁶

Další ze zmínek se týká jak Karla IV., tak i jeho otce Jana. Autor *Prvního života Klementa VI.* zaznamenal, že Karel IV., Jan Lucemburský a mnoho dalších německých mužů bojovalo spolu s Adolfem z Marku proti městu Lutych, které nakonec ale zvítězilo.²⁶⁷ Jednalo se o konflikt mezi zmíněným lotyšským biskupem Adolfem a městy Lutych a Huy, která se mu vzepřela roku 1346.

Další zápis se vztahuje k velmi významné události pro české země a to k povýšení pražského biskupství na arcibiskupství a současně zřízení biskupství litomyšlského spadající pod Prahu, nikoli již pod Magdeburg, jak kronikář sám připomíná.²⁶⁸

Karel IV. je v *Prvním životě Klementa VI.* zachycen také jako římský král, který rozhoduje i o osudu Avignonu. Zápis se vztahuje k události z 9. června 1348, kdy papež koupil toto město od jeho majitelky Jany z Neapole. Karel IV. podle dochovaných zápisů ze své moci potvrdil platnost této koupě.²⁶⁹

Velmi významné a cenné zápisy o Karlu IV. nalézáme v *Prvním životě Urbana V.*²⁷⁰ Je zde popsána návštěva Karla IV. u papeže v Avignonu koncem jara 1365 a

²⁶⁶ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 248.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶⁷ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 248-249.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶⁸ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 249.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁶⁹ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 259.

²⁷⁰ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 349 – 363.

také jeho korunovace arleským králem. V květnu 1365 se setkaly v Avignonu dvě hlavy křesťanského světa, když Karel IV. přijel za papežem Urbanem V. Císař přijel v doprovodu velkého množství knížat a urozených německých mužů. Karel IV. byl přijat kardinály i samotným papežem velmi slavnostně.²⁷¹ Letnice²⁷² strávil císař spolu s papežem v Avignonu, ale potom se vydal do nedalekého Arles, kde byl arcibiskupem korunován arelatským králem.²⁷³ Po císařově návratu z Arles do Avignonu pokračovala jednání mezi ním a papežem. Mluvílo se především o církvi a stavu Říše.²⁷⁴

Životy avignonských papežů si u Karla IV. všímají jeho korunovace na římského krále. Autor si však spletl lombardskou korunu s říšskou. Text je psán retrospektivně, až po milánské korunovaci. Autor měl povědomí o lombardské železné koruně, avšak milně tuto informaci do textu zařadil. Další záznamy o Karlu IV. se týkají jeho boje po boku svého otce Jana proti městu Lutych. Kronika si všímá také Karlova potvrzení koupě Avignonu. Větší pozornost je věnována Karlově návštěvě Avignonu na jaře roku 1365 a zmíněna je i jeho korunovace v Arles králem.

5 VÁCLAV IV.

5.1 POTOMCI KARLA IV.

Téměř po celou dobu lidských dějin každý otec toužil po synovi, kterému by předal to, co sám vybudoval a který by pokračoval v práci a úsilí předků a dál rozmnožoval a šířil svůj rod. Toto přání bylo stejné jak pro obyčejného rolníka, tak

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁷¹ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 355.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

²⁷² Letnice ten rok připadly na 1. června.

²⁷³ Korunovace se uskutečnila 5. června 1365.

²⁷⁴ Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCIV usque ad annum MCCCXCIV, L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*, s. 356.

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html

pro nejvyšší a nejmocnější muže – zde se osobní přání pojila s mocenskými zájmy celých říší a národů. Pomineme-li období emancipace žen, která se začala rodit v 19. století a dle připravenosti či nepřipravenosti společnosti se zpočátku s velkými obtížemi prosazovala ještě během průběhu 20. století, bylo po celou dobu nejen evropských dějin důležité, aby panovník měl mužského potomka. Nestalo-li se tak, rod zanikal.

Karel IV. čekal dlouho na svého dědice, kterému by předal své úspěchy a moc, na syna, který by mohl pokračovat v jeho státnickém díle a panovnickém umění a šířit tak dále slávu a moc rodu Lucemburků. Největší panovník své doby, který stál na špici světské moci tehdy známého světa, nutně potřeboval mužského potomka, do kterého by mohl vkládat své naděje na další rozkvět rodu. Avšak osud mu zpočátku v této snaze nebyl nakloněný. O co více se mu dařilo jako obratnému diplomatovi na poli panovnickém, o to menší měl štěstí v rodinném životě. Během svého života se stal nepřízní osudu třikrát vdovcem a přišel i o prvorozeného syna ještě v kojeneckém věku. V době středověku byla bohužel častá smrt nejbližších poměrně běžná a tyto velmi smutné události se nevyhýbaly ani těm nejvyšším z nejvyšších.

První manželství s Blankou z Valois přineslo pouze dvě dcery.²⁷⁵ Oběma svým dcerám vybral Karel IV. významné ženichy a zajistil tak sobě a svému rodu významné spojení mezi evropskou šlechtou. Druhé manželství s Annou Falckou přineslo jen jediného potomka, ale radost rodičů netrvala dlouho. Jak bylo již naznačeno, první syn, pojmenovaný po českém patronovi Václav, však k zármutku obou rodičů i všech, kteří si přáli stabilitu rodu, zemřel jako kojeneček. Až třetí manželství s Annou Svidnickou přineslo vytouženého syna, který převzal jméno Václav. Karel IV. v něj od jeho narození vkládal velká očekávání a po dlouhé době čekání konečně cítil, že jeho rod bude zachován, ve svém listu věrným Čechům z roku 1361 píše doslova: *„Konečně máme prince! V něm má být naše české*

²⁷⁵ První byla Markéta Lucemburská (24. 5. 1335 – 7. 9. 1349), která se stala manželkou Ludvíka I, syna Karla Roberta z Anjou, na jehož uherském rodě vyrůstala. Provdána byla už jako dítě za staršího Ludvíka, zemřela však již ve 14 letech a jejich manželství zůstalo bezdětné. Druhou dcerou byla Kateřina Lucemburská (1342 – 1386) jako jedenáctiletá dívka byla provdána za pozdějšího rakouského vévodu Rudolfa IV. Její muž však zemřel, rok od svého ovdovění se znovu vdala za kurfiřta Otu V. Bavorského, avšak manželství nebylo z nejšťastnějších a zůstalo, stejně tak jako její první, bezdětné. Čerpáno z knihy Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. – Život a dílo (1316 – 1378)*, Praha 1980.

*království pevně zakotveno jako na mocné skále.*²⁷⁶ Dlouho vytoužený syn byl příslibem dalšího růstu rodu a Karel IV. se o radostnou novinu podělil i se všemi evropskými panovníky, se kterými byl ve styku formou listů s jásavými slovy, osobních listů bez tehdy běžného přísně daného diplomatického formuláře.²⁷⁷ Další velmi radostný dopis poslal císař i papeži Inocenci VI., kde vyjádřil své radostné uspokojení, že se konečně narodil tak vroucně vytoužený dědic.²⁷⁸ Karel se snažil od narození syna připravit vše pro to, aby se z něj stal dobrý vládce a připravit mu ty nejlepší podmínky, aby převzal silnou říši v rozpuku. Dějiny tomu však chtěly jinak, Václav dospěl do těžké doby plné změn a zvratů, které by i jeho otec svou mistrnou politikou jen stěží zvládal. Ale nepředbíhejme tok času.

Když bylo Václavovi rok a půl, zemřela jeho matka. Karel se brzy na to opět oženil s Alžbětou Pomořanskou, s níž měl další dva syny Zikmunda a Jana a také dvě dcery Annu²⁷⁹ a Markétu.²⁸⁰

²⁷⁶ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. – 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 23.

²⁷⁷ „*S potěšením vás činíme trvalými účastníky naší radosti oznamující vám, že jsme dostali od naší nejdražší manželky syna, zrozeného ve znamení šťastné hvězdy. Radujte se tedy! A necht' vás hřeje nejkrásnější naděje, že když klín naší Jasnosti chová základ početného potomstva, nemůže již trpět škodlivým nedostatkem králů. Nám, poněvadž i ostatním knížatům se rodí synové, necht' je to k slávě a poddaným ke štěstí. Vyprošujte tedy společnými molitbami od božské prozřetelnosti, aby tomu, komu poskytnuta možnost se narodit, propůjčila i dlouhý věk a komu udělila život, aby mu dala i schopnosti.*“ Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. – Život a dílo (1316 – 1378)*, Praha 1980, s. 31. Originál listu představitelům Štrasburku přeložil Karel Spěváček z latinského listu vydaného Jacobus WENKER, *Apparatus et instructus archivorum*, Argentonari 1713, s. 221.

²⁷⁸ V dopisu pro papeže císař píše: „*Nejsvětější otče --. Oznamujeme tímto listem Vaší svátosti narození našeho jasného prvorozeného syna, o němž rozhodl ve své zvláštní dobrotivosti všemohoucí bůh, aby spatřil světlo světa, když po mnohonásobných žalostných starostech a bolestných touhách, jež zachmuřily naší mysl tísnivým smutkem z nenadálého skonu paní Blanky a Anny, slavné paměti, nezapomněl na obvyklou lásku a zbavil nás našeho starého zármutku.*“ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. – 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 33. Originál dopisu pro Inocence VI. přeložil Karel Spěváček z latinského listu vydaného F. M. PELZEL, *Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen II*, Prag 1781, s. 254–255.

²⁷⁹ Anna Lucemburská (11. 7. 1366 – 7. 6. 1394), známější jako Anna česká, ve francouzském prostředí jako Anne de Bohême, díky sňatku s anglickým králem Richardem II. Plantagenetem se stala anglickou královnou. Otec Karel svatbu velmi pečlivě vybíral a zvažoval, jak už to bylo zvykem schopných panovníků a Karla obzvláště, jak si ženichem zajistit co nejvhodnějšího silného spojence pro své záměry. Pod tlakem situace při rozdvojeném papežském stolci tak vybral až třetího ženicha, a to anglického krále. Jeho rozhodnutí bylo zcela racionální, po tom, co roku 1378 došlo k rozkolu v katolické církvi. Novým papežem byl zvolen Ital Bartolomeo di Prignano, který přijal jméno Urban VI. Francouzští kardinálové však volbu neuznali a za nového papeže prohlásili Roberta Ženevského, který si vybral jméno Klement VII. a usadil se v Avignonu. Italského kandidáta podporovali jednak samotní Italové, jednak Karel se synem Václavem a také anglický král – volba manžela své dcery tedy proběhla ve znamení této francouzské opozice. Francie jakožto silný stát by ve spojení se svatým stolicem znamenal naprosto neporazitelného soupeře a nejsilnější uskupení tehdy známého světa. Logicky by se tak toto partnerství stalo naprosto zničujícím pro Říši, jejímž císařem byl Karel a později jeho synové. Něco takového Karel nemohl dopustit a musel tomu obětovat vše, i svou lásku k Francii. Karel se však sňatku již nedožil, jeho uskutečnění zajistil Václav, přesně dle otcem navrženého scénáře. Manželství bylo podle dobových

5.2 MLÁDÍ VÁCLAVA IV. POD VEDENÍM STAROSTLIVÉHO OTCE

Starostlivý otec Karel neponechal nic, co se týkalo syna, kterému bylo přenecháno po tragicky zesnulém bratrovi právo prvorozeného, náhodě. Vše kolem malého Václava nasvědčovalo tomu, že s ním má jeho otec ty nejvyšší plány. Úspěšné dovršení Karlova třetího manželství narozením silného, zdravého a hezkého chlapce bylo tehdy příčinou neuvěřitelně bouřlivé radosti a překypujícího pocitu štěstí tehdy již pětáctyřicetiletého císaře.²⁸¹ Vždyť už samotné narození bylo slaveno s tou největší pompou. Když se Václav narodil, nemluvně zvažili a velkorysý císař věnoval stejné množství zlata – 16 hřiven – chrámu Panny Marie v Cáchách. Zdůraznil tím příbuzenský vztah lucemburské dynastie k císaři Karlu Velikému, který byl v Cáchách pohřben. Radovali se i všichni obyvatelé Norimberku, jímž Karel odpustil berně. Rovněž propustil vězně a vystavil zde říšské klenoty a jiné svátostiny přivezené sem z Karlštejna. Osm dní se hostinami, turnaji, tancem a divadelními představeními oslavoval příchod následníka.²⁸²

zpráv harmonické, avšak bezdětné. Anna zemřela na mor a její muž to velmi těžce nesl. Za své milé chování a přimluvy za povstalce si vysloužila přezdívku „Good queen Ann“.

²⁸⁰ Markéta Lucemburská (24.5.1335 – 7. 9. 1349)

²⁸¹ Jiří SPĚVÁČEK *Václav IV. –1361-1419 K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 30.

²⁸² Helena MANDELOVÁ, *České země za vlády Lucemburků*, Praha 1993, s. 54.

5.2.1 Karel neponechává nic náhodě, aneb zajištění budoucnosti syna již od kolébky

Karel se ke svému synovi opravdu upnul a chtěl mu zajistit co nejlhůdnější cestu k moci a rodové slávě. Už jako čtyřměsíčnímu kojenci vyhlédl otec svému synovi nevěstu, když byly Václavovi čtyři roky, Karel svou volbu přehodnotil, aby ho nakonec v 10 letech oženil v Norimberku s o pět let starší Johannou, dcerou dolnorakouského vévody Albrechta I. Bavorského z wittelsbašské dynastie. Jejich manželské soužití bylo však pro nedospělost ženicha odročeno o šest let.²⁸³

Ještě více než na ženění spěchal Karel na zasvěcení syna do vrcholné politiky a především na jeho korunovaci. Už ve dvou letech ho nechal korunovat českým králem. Bylo to něco naprosto nezvyklého v českých podmínkách, pro mnoho lidí to bylo vnímáno jako znevážení slavnostního rituálu korunovace, největším odpůrcem byl právě samotný arcibiskup Arnošt z Pardubic, ale i on se musel nakonec podvolit císařovu přání. O to, aby malý Václav usedl na český trůn, začal Karel uvažovat krátce po smrti své třetí ženy, kdy vyzval česká města, aby v případě, že on sám zemře, holdovala Václavovi jako budoucímu českému králi.²⁸⁴ Korunovace se konala ve Svatovítské katedrále ve čtvrtek 15. června 1363, symbolicky na den sv. Víta, českého patrona, avšak s ohledem na nízký věk nového krále byl ceremoniál trochu pozmeněný.²⁸⁵

Od pěti let se mladičkový král účastnil zasedání říšské rady a zemských sněmů. V šesti letech mladičkému Václavovi na otcovo přání vzdávají hold lužická města i šlechta. V devíti letech je pak prohlášen předčasně za zletilého namísto v našich

²⁸³ Pro úplnost dodejme, že tou první vyvolenou se měla stát dcera Friedricha Hohenzollerského Alžběta. Svatba se měla uskutečnit až po dovršení ženichových deseti let. Když ale byly Václavovi čtyři roky, byla tato smlouva zrušena a Václav se od svého otce dočkal další nevěsty, znovu Alžběty, leč tentokrát Uherské, neteře uherského krále Ludvíka I. Velikého z Anjou. V deseti letech na svůj svátek 28. září 1370 byl definitivně oženěn ve svém rodném Norimberku. Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 96.

²⁸⁴ Výzva se bohužel nedochovala, Jiří Spěváček ji vyvozuje z rekcí jednotlivých královských měst.

²⁸⁵ Byl to akt v Čechách naprosto nevídaný. Malé, dva roky a necelé 4 měsíce staré dítě bylo za přítomnosti předáků české šlechty a zástupců zemí České koruny slavnostně ozdobeno korunou českých králů. Vzhledem k tomu, že šlo o dítě, nemohly být dodrženy všechny předpisy korunovačního řádu českých králů, k jejichž sestavení před léty Karel IV. sám přispěl. Akt musel působit jako neuvážená formalita, ne-li fraška. Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 46.

podmínkách běžného věku 15 let.²⁸⁶ Tato předčasná zletilost měla své velmi pragmatické důvody, neboť Karel chtěl, aby se Václav ujal zděděného Svídnicka a Javorska.²⁸⁷

Nejdůležitějším aktem v mládí Václava však byla jeho slavnostní volba a následná korunovace na římského krále. Volba proběhla 10. června 1376 ve Frankfurtu, kde byl jinoch Václav jednomyslně zvolen a následně 6. července v Cáchách slavnostně korunován na krále Svaté říše římské. Od té doby měl Václav také svůj vlastní dvůr a kancelář s notářem.²⁸⁸

5.2.2 Stinná stránka perfektně připravené kariéry

Karel svému synovi připravil vše, co jen bylo možné zajistit. Už jako dítě byl Václav uctíván jako ten nejvyšší z nejvyšších, byl na vrcholu středověkého světa jen díky snaze svého otce, s ohledem na svůj věk samozřejmě bez své zásluhy – narozdíl od svého otce, kterému sice také jeho otec velmi pomohl, ale přesto značnou část svého úspěchu si musel vybojovat sám. V tom byl největší rozdíl, který byl jedním z hlavních faktorů rozdílnosti Karla a Václava. Karel měl, stejně jako Václav, ty nejlepší vychovatele, vzdělání, zázemí a podporu silného rodu. Přesto však nic nedostal jen tak, musel se sám snažit, sám se pomalu, ale jistě naučit obratně a diplomaticky jednat se všemi svými partnery, jejichž názory a zájmy byly často velmi odlišné. Tím se stále prohlubovalo jeho umění kompromisu, dohody a řešení většiny konfliktů nenásilnou cestou.

Vraťme se ale zpátky k Václavovi. Václavovi vychovatelé se řadili k intelektuální elitě tehdejších Čech. Vzhledem k smrti jeho matky v chlapcově věku jeden a půl roku a otcově vytíženosti spočívala výchova právě na osobách vybraných Karlem, což bylo ve středověku v panovnickém rodě naprosto běžnou praxí. Nejstarší z řady Václavových opatrovníků a vychovatelů, které známe, byl probošt vyšehradského kostela a svého času i kancléř Českého království Burchard, též magdeburský purkrabí a hofmistr Karla IV. Zhruba ve svých 10 letech dostal Václav

²⁸⁶ Ve francouzském právu od 15 let u chlapců.

²⁸⁷ Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 98.

²⁸⁸ Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 100-101.

IV. nového učitele, kterým se stal svatovítský kanovník Jan Mikulášův. Nicméně už od Václavových šesti let jej doprovázel na cestách druhý pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, který působil nejen jako vychovatel, ale i jako politický rádce mladého krále. Historik Jiří Spěváček se domnívá, že Karel IV. se snažil za Václava učitele získat o známého italského básníka a humanistu Francesca Petrarca.²⁸⁹ Přímé důkazy pro toto tvrzení sice neexistují, nicméně kontext jejich vzájemné korespondence by tomu dával za pravdu.²⁹⁰

Karel se mimo zajištění skvělého okolí pro svého syna také snažil o to, aby se Václav ještě jako chlapec seznámil s politickými jednáními. Už jako sedmiletý předsedal zasedání krajských sněmů v Čechách.²⁹¹

Jako velice zajímavý pramen z toho období se nám zachoval dopis²⁹² malého Václava svému otci, který je uložený v městském archivu v Mantově,²⁹³

²⁸⁹ Petrarca císařovo pozvání do Čech zdvořile odmítl, když prohlásil, že je to sice krásná země, ale panuje v ní půl roku zima, což je pro něho nepřijatelné.

²⁹⁰ Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 97.

²⁹¹ Stalo se tak navzdory zvyklostem a nepřineslo to příliš kladné ohlasy. Toto rozhodnutí vydal Karel IV. před svou italskou cestou v dubnu 1368. Václav v té době zůstal v zemi se svým vychovatelem Janem Očkem z Vlašimi, který se stal zároveň zástupcem Karla v době jeho nepřítomnosti, jak nás informuje kronika Beneše z Weitmile (Beneš Krabice z Weitmile, *Kronika Pražského kostela* in: Marie BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987, s. 173 – 269.) Před svým odjezdem pověřil Karel IV. pražského arcibiskupa, aby Václava zasvětil do praktické politické správy země. Navrh proto, aby byly postupně svolávány krajské sněmy v Čechách jako poradní orgány jednotlivých oblastí země a aby jim předsedal Václav za přispění Jana Očka. Toto nařízení sice odporovalo všem soudobým zvyklostem, neboť sedmiletý král Václav nebyl ani podle středověkých pravidel plnoletý a nemohl tudíž sám za sebe rozhodovat. Janu Očkovi však nezbylo než se vůli Karla IV. podříditi. Jiří SPĚVÁČEK *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 60. Krajské sněmy vznikají u nás za Jana Lucemburského – první doložený je z roku 1327. Jednalo se o shromáždění šlechty, duchovenstva a měst určitého kraje. Jejich význam byl poměrně malý. Svolával je panovník. Většinou zde byly publikovány výsledky jednání zemského sněmu (zvláště berní záležitosti týkající se kraje) a projednávány otázky týkající se míru v kraji. Jejich vznik podnítila především přílišná nákladnost účasti na zemském sněmu pro chudší šlechtu. Jan JANÁK, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti*, Praha 2005, s. 55.

²⁹² „Nejjasnější kníže a nejmilovanější otče! Necht' ráci zvědět Vaše císařské Veličenstvo, že jsme vyslechli zemské rady v některých krajích Vašeho království a v osobní přítomnosti naší Jasnosti, jak zněl Váš otcovský list. Naslouchali jsme projevům zemských radů a zjistili jsme, že mnozí z těchto zemských radů jsou důvěryhodní míru a spravedlnosti. Podle mínění zločinných lidí se zdá, že hodláte mnohem přísněji soudit jejich činy. Když jsme se s božím přispěním a pomocí vrátili do svých vlastních a zvláštních příbytků, těšíme se dobré mysli a tělesnému blahu. Přičemž snažně žádáme a prosíme Vaši otcovskou laskavost císařského Veličenstva nejčistšími city našeho rozumu, abyste nám ráčil sdělit listem Váš zdravotní stav a některé neobyčejné novinky, aby se tím naše srdce potěšilo a tím vřeleji naplnilo radosti přirozeného požitku. Necht' Nejvyšší zachová bez pohromy s dlouhověkým štěstím Vašich dnů. Dáno v Praze sedmého dne měsíce června. Václav, král český, markrabě braniborský a lužický, ponížený syn Vašeho Veličenstva.“ Adresa: „Nejjasnějšímu z knížat, Karlu Čtvrtému, římskému císaři vždy rozmnožiteli a českému králi svému otci milostivě oddaný.“ Text originálu kriticky vydal Johann LECHNER, *Zur Geschichte König Wenzesl (bis*

severoitalském městě, kde v té době Karel pobýval. Dopis je psán samotným Václavem, soudě dle gramatických a stylistických chyb a dětského písma. Přes tyto drobné nedostatky je zde pozoruhodná úroveň latiny malého chlapce dána především úsilím jeho vychovatelů, na druhé straně z něj cítíme i vyjadřování neadekvátní malého chlapce, pro kterého by byl mnohem příhodnější přirozenější způsob vyjadřování.

Václav neměl jednoduché mládí, měl sice jen to nejlepší, perfektní okolí a nevídané možnosti. Na druhé straně ke všemu přišel bez svého přičinění, jen díky snahám a úsilí otce. To samozřejmě bohužel vyústilo v negativní stránky jeho osobnosti. Už jako malý měl vysoké sebevědomí, dané tím, že byl velmi protěžován na všech úrovních, od těch nejvyšších státnických až po své postavení mezi sourozenci.²⁹⁴

1387), MIOG IV, 1901, s. 351. Doslovný překlad Jiří Spěváček - Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. – 1361-1419 K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 61.

²⁹³ V archivu města Mantovy bychom tento dopis našli pod signaturou E II 2 (Lettere imperiali, archiv Gonzagů). Originál je psán na papíru velikosti 20x16,6 cm s přitištěnou malou krytou pečetí krále Václava Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. – 1361-1419 K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 61.

²⁹⁴ Povýšenecké chování mladičkého Václava nesla velmi těžce především matka Zikmunda a Jana Alžběta Pomořanská. Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 99.

5.3 JAKÝ BYL VÁCLAV IV. PODLE HODNOCENÍ PRAMENŮ SVÉ DOBY

Obraz, který se nám o Václavovi zachoval z per těch, kteří ho znali nebo žili ve stejné době, není pro třetího Lucemburka na českém trůně příliš lichotivý. A tento obraz byl stále přiživován i po jeho smrti.

Pročítáme-li svědectví současníků, ale i zprávy z 15. století vypovídající o osobnosti Václavově, jsme až fascinováni pestrostí charakteristik, stejně jako růzností hodnocení tohoto syna slavného otce.²⁹⁵ Jedni ho viděli jako neřestníka, který vyhledával společnost takových dam, kterým by se slušný muž měl zdaleka vyhýbat. Jiní ho popisovali jako velkého pijana, který sám vysvětloval svou nezřízenou zálibu v pití vína pálením žáhy, což měl být důsledek opakovaných pokusů o jeho otrávení. Další v něm spatřovali ukrutníka, který pobýval rád ve společnosti kata, údajně ho doprovázejícího při nočních toulkách Prahou. Církevní kruhy mu zase nemohly zapomenout přímou účast na mučení generálního vikáře Jana z Pomuku, které skončilo knězovou smrtí.²⁹⁶

Ani papež Pius II.,²⁹⁷ který sice Václava nepotkal osobně, neboť český král zemřel, když byl budoucí papež ještě dítě, přesto v době napsání jeho díla byla paměť na Václava velmi živá. Ve svém díle *Historie česká* se o Václavovi vyjadřuje ne příliš pochvalně. „*Král Václav lenosti rozmařilý jsa,*“ dále v textu ho dává do

²⁹⁵ Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVAČKA, Jiří MIKULEC: *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994, s. 92.

²⁹⁶ Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVAČKA, Jiří MIKULEC: *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994, s. 92.

²⁹⁷ Enea Silvio Piccolomini byl významný italský humanista a politik první poloviny 15. století (1405-1464). Působil v diplomatických službách Fridricha III. a za tyto služby se stal biskupem v Terstu a Sienně. Později byl kardinálem a nakonec papežem Piem II. Papežem se stal za půl roku po sepsání *Historie české*, roku 1458, a byl jím až do své smrti. (Jak konstatoval už Bohuslav Balbín, jen málo národům se dostalo té cti, že jejich dějiny sepsal papež.) Kromě politické činnosti byl jedním z nejvýznamnějších spisovatelů své doby. Literárně působil v oblasti beletrie i naučné literatury, ovlivnil literární dění své doby a měl vliv i na největší české humanisty (Jana z Rabštejna, Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic). *Historie česká (Historia Bohemica)* Eney Silvia Piccolominiho byla v době svého vzniku a pak po dlouhou dobu vůbec nejúspěšnějším dílem o starých českých dějinách. Enea svou *Historii českou* sepsal v polovině 15. století, roku 1457, latinsky a dějiny české země tak představil a zpřístupnil celému evropskému vzdělanému světu. čerpáno z úvodní studie edice *Aeneae Silvii Historia Bohemica* - k vydání připravili a z latinského originálu přeložili Dana Martinková, Alena Hadravová a Jiří Matl. Úvodní studii napsal František Šmahel. *Aeneae Silvii Historia Bohemica*, Koniasch Latin Press, 1998.

kontrastu s otcem „byl zajisté velmi Otci svému nepodobný, po rozkoších toliko dychtivě šel, práci se vzdaloval, pečlivější o dobré víno nežli o království.“²⁹⁸

Existují však také hodnocení příznivější, která ukazují na Václavovu vzdělanost a duchaplnost; měl-li náladu, byl skvělým společníkem. Ostatně jeho zálibu v umění dokládá i soubor skvostných iluminovaných rukopisů, které vznikly na jeho objednávku. Představují jeden z vrcholů gotické knižní malby.²⁹⁹ Jde především o slavnou *Bibli Václava IV.* Zde je spodobněna ona legendární symbolika lazebnic, ledňáčka, točenice, ale i řada jiných, nejednou ne dost jasných motivů, prozrazujících jemnost, rafinovanost a kultivovanost těch, pro něž byly určeny.³⁰⁰

Bible Václava IV. je sama o sobě dílem, které si zaslouží větší pozornost. Jedná se o vrcholný výtvar evropské knižní tvorby, především díky své výzdobě a malbám. *Bible Václava IV.* je měřitelná s francouzskými kronikami vrcholného středověku. Jednalo se o velmi drahé dílo, čemuž nasvědčuje nejen detailní provedení, ale i použité barvy a množství plátkového zlata. *Bible Václava IV.* je pouhým zlomkem překladu Vulgaty do němčiny.³⁰¹ Do 15. století nebyla ani svázána. Kniha, která vznikla, obsahuje přes 600 miniatur, kompletně vyzdobeny jsou první dva svazky, třetí svazek obsahuje pouze popisy iluminací. Jak již bylo zmíněno, jazykem textu je němčina, ve výzdobě se však objevuje i hebrejšтина, čeština a latina. Dnes je originál rukopisu uložen v rakouské Národní knihovně.³⁰²

²⁹⁸ *Aeneae Silvii Historia Bohemica*, Koniasch Latin Press, 1998. Kroniky Dwě, O založenij Země Česká, a prwnijch Obywatelijch gegich, též o Knijžatech a Králjich Českých, y gegich činech. Gedna Eneasse Sylwia Senenského, w Latinském yazyku od něho sepsaná, a před lety LXXV. w Český yazyk přeložená, a w Praze wytisštěná. Druhá Martina Kuthena z Ssprynsperku, též w praze wydaná před Lety XLVI. Nynij pak obědwě k dobrému a vžitečnému wszech Czechůw znouwu sprawené, obnowené, a w gednu Knihu wvedené. Praha: Daniel Adam z Veleslavína, 1585, s. 118. Transkripce do moderí češtiny autorka diplomové práce. Originál textu dostupný i online v digitalizované podobě díky projektu Digitální knihovna Moravské zemské knihovny Kramerius 4. Tento projekt obsahuje digitalizované knihy, noviny a časopisy z projektů Manuscriptorium, Kramerius, Europeana Travel, EOD a z vlastní digitalizační linky. <http://kramerius.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d>

²⁹⁹ Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVAČKA, Jiří MIKULEC: *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994, s. 92.

³⁰⁰ Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVAČKA, Jiří MIKULEC: *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994, s. 92.

³⁰¹ Jedná se o teprve druhý překlad do němčiny.

³⁰² Informace jsou čerpány z rozhovoru s PhDr. Miladou Studničkovou a PhDr. Hanou Hlaváčkovou z Ústavu dějin umění FF UK zaznamenaném v archivu Českého rozhlasu Leonardo na adrese: http://www.rozhlas.cz/leonardo/dimenze/_zprava/856583

V iluminacích najdeme několik často se opakujících motivů, které jsou často spojovány s Václavem IV. a proto stojí za povšimnutí se blíže o těchto symbolických znázorněních blížeji zmínit. Prvním motivem, který je na iluminacích hojně zastoupen jsou lazebnice. Podle některých teorií jde o skryté vyobrazení královny či kurtoazie obecně, může se však jednat i o symbol Venuše či alegorii Země. Václav Hájek z Libočan nazval onu lazebnici Zuzanou, která krále vysvobodila ze zajetí.³⁰³ Tuto legendu převzali i barokní dějepisci jako byl Balbín nebo Doubravius. V počátcích kritické historiografie však již František Martin Pelcl odmítl tuto tezi a taktéž i Palacký ji označil za pouhou pohádku.³⁰⁴

Dalším častým motivem je ledňáček. Tento ptáček měl své místo již v předkřesťanské éře. Starší bájeslovné prvky využil i římský básník Ovidius k příběhu o Alkyoné, dceři v lásce větrů Aiola, a jejím manželovi, tráchínském králi Keýkovi. Alkyoné se oprávněně strachovala o svého muže, jež se vydával na moře za každého počasí. Když v prudké bouři Keýova loď ztroskotala a mořské vlny vyvrhly jeho tělo na pobřežní skaliska, Alkyoné se ze zoufalství vrhla do moře, aby zahynula spolu s ním. Bohové ji proměnili v ledňáčka, poté oživili jejího milovaného manžela a rovněž ho proměnili v ledňáčka, aby spolu mohli žít na mořském břehu.³⁰⁵ Ledňáček tak bývá symbolem lásky, především té manželské, ale i plodnosti.

Dalším z obrazů, které se ve výzdobě opakují, je točenice. Jedná se o věnec ze stuhy, jejíž dva konce volně vlají. Točenice zřejmě vznikly z erbovních příkrývadel, brzy se však staly i symbolem pro věrnou lásku.³⁰⁶ Dlouho se vedly spory o tzv. Řád točenice, či přesněji Bratrstvo točenice. Tímto vyznamenáním obdarovával Václav IV. své nejvýznamnější evropské spojence, například burgundské vévody.³⁰⁷

³⁰³ Václav Hájek z Libočan ve své *Kronice české*, vytištěné roku 1541, líčí čtenářům příběh o krásné lazebnici Zuzaně. Cela historie začala v první lázni za Karlovým mostem, kam byl zajatý Václav přiveden čtyřmi biřici ze Staroměstské radnice, aby se mohl umýt. Když se po horké koupeli osvěžil ve Vltavě, povšiml si loďky s veslem přivázaném k lázeňskému stavení. Jelikož sám veslování nebyl schopen, požádal o pomoc lazebnici, s jejíž pomocí uprchl na druhý břeh, odtud se oba dostali na Václavův Nový hrad u Kunratic. František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*. Praha 2012, s. 166.

³⁰⁴ <http://www.rozhlas.cz/leonardo/dimenze/zprava/856583>

³⁰⁵ František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*. Praha 2012, s. 146.

³⁰⁶ František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*. Praha 2012, s. 145.

³⁰⁷ František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*. Praha 2012, s. 154.

Dalším fenoménem, který se ve výzdobě rukopisu objevuje v podobě tzv. bordur, tedy okrajové výzdoby jsou diví muži – ti již od antiky symbolizují tělesnou sílu a nezkrotnou plodnost. Ve třech desítkách vyobrazení divých či lesních mužů ve Václavově bibli můžeme lze postihnout tyto bytosti v různých podobách i rolích.³⁰⁸ Často se objevují jako štítonoši. Existuje hypotéza, že diví muži jsou alteregem samotného Václava IV., avšak není příliš věrohodná, neboť diví muži zde na vyobrazeních vystupují jako strážci nebo držitelé znaků krále Václava IV., tedy jako služebníci jeho samotného.³⁰⁹

5.3.1 Václavova největší vášeň a její dopady na kvalitu vládnutí

Jazykem kronikářů bychom mohli říci, že Václavovo srdce bylo hluboce zasaženo šípem bohyně Diany, patronky lovu, nebo spíše přesněji svatého Huberta, abychom zachovali středověkou rétoriku.³¹⁰ Další z rysů, které byly spojeny s osobností Václava IV., byla jeho vášeň pro lov. Václav od všech starostí a problémů utíkal právě do divokých hvozdů, kde se daleko od povinností a zodpovědností, které s jeho titulem souvisely, mohl odreagovat. Václav holdoval především štvanicím na vysokou zvěř. Tato záliba však měla své podstatné stinné stránky.

³⁰⁸ František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ: *Lucemburkové. Česká Koruna uprostřed Evropy* – František Šmahel: Diví muži v Bibli Václava IV., s. 799. Praha 2012.

³⁰⁹ František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ: *Lucemburkové. Česká Koruna uprostřed Evropy* – František Šmahel: Diví muži v Bibli Václava IV., s. 800. Praha 2012.

³¹⁰ Patronkou lovu byla nejprve řecká bohyně Artemis, později nahrazena římskou Dianou, která je od antiky zobrazována s lukem a psy, popřípadě jinými lesními zvířaty jako například kolouchem. Ve středověku byla nahrazena svatým Hubertem. Svatý Hubert se narodil v druhé polovině VII. století v Aquitánii do velmi bohaté vévodské rodiny. Od mládí miloval lov a své lásky se nevzdal ani v době, kdy panoval. Podle legendy měl Hubert v neděli pronásledovat na lovu jelena, který mu však zmizel v houští. Když se po chvíli objevil, měl mezi parohy zlatý kříž nesmírné záře. Hubert před jelenem poklekl a ukřižovaný Ježíš na něj promluvil a vyčetl mu jeho hříšnou náruživost. Potom jelen zmizel i s křížem v lese. Po návratu domů se Hubert vydal do Maastrichtu k místnímu biskupovi Lambrechtovi, aby se dal na pokání. Po smrti své ženy stal se dokonce řeholníkem v klášteře. Později se stal i biskupem v Lutichu. Po svatořečení se stal patronem myslivců a v jeho jméně se skládají i přísahy. Mnozí velmožové jeho jménem stavěli vesnice i kostely jemu zasvěcené. Na jeho počest vznikl Řád svatého Huberta, který nalezneme zásluhou Františka Antonína Šporka i u nás. *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, 11. díl, Praha 1897, s. 821.

Tou první bylo, že po každém úspěšném lovu následovaly bujaré radovánky a hostiny s tancem a nejednou sklenicí vína. Mladý Václav, který již měl dost učených teologických hádek, začal vyhledávat raději prostší vrstvy – respektive lidi z vladyckých a zemanských kruhů.³¹¹ To s sebou samozřejmě přinášelo další problémy. Lidé neznali vrcholné politiky, kteří se sice uměli králi zalíbit a mnohdy falešnými lichotkami si získat jeho přízeň, nebyli už bohužel tolik schopni poradit králi v důležitých otázkách vlády. A samozřejmě přítomnost těchto milců z nižšího stavu i v těch nejvyšších místech nebudila radost mezi příslušníky starých panských rodů. To přinášelo vzájemné střety, což v žádném případě nepomohly k udržení tolik potřebného klidu a stability.

Další nevýhodou Václavovy lovecké vášně byla jejich častá frekvence. Král, který měl co nejrozházejší a přitom co nejrychleji reagovat na stále se vyvíjející situaci nejen doma, ale především v okolních zemích a u rozpolceného papežského stolce, potřeboval pro správné rozhodnutí co nejobjektivnější, přesné a rychlé informace ze všech stran. To však bylo stěží možné, když většinu času trávil kdesi v hlubokých lesích. Nad touto skutečností si posteskl nejen muž z králova okolí a to nejen z jeho země, ale i ze zahraničí.

5.4 VÁCLAV A JEHO ZEMĚ OČIMA ITALŮ A FRANCOUZŮ – NELICHOTIVÝ OBRÁZEK SYNA OTCE VLASTI A POMĚRŮ V JEHO KRÁLOVSTVÍ

5.4.1 Václav IV. pohledem francouzských kronikářů

Českému králi Václavovi se nedostalo od francouzských kronikářů tolik pozornosti jako v případě jeho otce či dědečka, přesto však můžeme nalézt některé zmínky, většinou okrajové.

³¹¹ Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách*, Praha 2010, s. 102.

5.4.1.1 Václav ve Velkých Kronikách Francie

Převážná část zápisů o Václavu IV. se vztahuje k jeho cestě s otcem do Francie,³¹² je mu však dán mnohem menší prostor než jeho otci, přesto se často objevuje i v názvech kapitol. Nebývá nazýván jménem, ale jako „římský král“, popřípadě „syn císaře, římský král“. Je uveden v kapitole o smrti Karla IV. Zde je psáno, že se po smrti otce měl stát císařem a že jeho otec dávno před svou smrtí pamatoval na svého syna.³¹³ Dále je zmíněn v souvislosti s návštěvou kardinála Guillauma d'Aigrefeuille, který na něj velmi dlouho čekal v Metách, aby zjistil jeho případnou podporu avignonského papeže. Jedná se o kapitolu „O příchodu kardinálů z Aigrefueilu a Poitiers do Paříže“. Po velikonocích 1379 šli tito kardinálové do Německa a Anglie, aby zjistili podporu papeže od panovníků. Od Václava se jim nedostávalo dlouho odpovědi.³¹⁴ Poslední záznam o Václavovi je na konci kapitoly o rebelii v Montpellier,³¹⁵ kde je krátce poznamenáno, že se kardinál Guillaume d'Aigrefeuille stále nedostalo odpovědi od Václava IV. ohledně podpory avignonského papeže a tak stále zůstával v Metách.³¹⁶

Velké Kroniky Francie Václava reflektují spíše ve stínu jeho otce a to především během jejich společné návštěvy Francie. Dále je zmíněn spíše okrajově v poznámce vztahující se ke kardinálovi Guillaumovi d'Aigrefeuille, který na Václava dlouhou dobu čekal v Metách.

5.4.1.2 Václav v *Chronique des quatre premiers Valois*

Co se týče zápisů *Kronik čtyř prvních Valois*, tak zápisy o Václavovi jsou ještě méně časté než u *Velkých francouzských kronik*. Jedná se téměř pouze o zápisy cesty

³¹² Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 193-279.

³¹³ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 349.

³¹⁴ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 362.

³¹⁵ Uváděné jako Montpeslier

³¹⁶ Roland DELACHENAL, *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916, s. 367.

Karla IV. do Francie,³¹⁷ kde je Václav zmíněn jako doprovod svého otce. Václavovi je zde dán opět menší prostor než otcí.

Zajímavý je však zápis, který se týká smrti Karla IV. a který je popsán v kapitole věnované jeho otcí. Václav je zde označen jako císař, kterým se ovšem nikdy nestal.³¹⁸ Kronika se zde tedy dopustila věcné chyby, která pramenila z neznalosti kronikáře.

5.4.2 Italské zklamání

O to, jaký Václav byl, se samozřejmě velmi zajímali okolní i vzdálené státy. Každého zajímalo, jaký doopravdy je nový císař. Proto se mocní cizích států snažili zajistit si vlastní popis panovníka a jeho vlastností, osobnosti, názorů a všeho, co ovlivňovalo jeho politiku, která ze své funkce ovlivňovala celý křesťanský svět. Proto mnozí z evropských vládců vysílali na Václavův dvůr své zpravodaje a netrpělivě čekali, co jim o českém králi a římském císaři sdělí.

Nepříliš hezký obrázek si o naší zemi pod vládou Václavovou udělalo poselstvo z Mantovy. A bohužel pro to měli Italové své nezpochybnitelné důvody. Díky detailní zprávě z pobytu můžeme i my nahlédnout do situace v Čechách viděné nezaujatým pohledem cizího vyslance.

Přenesme se tedy do jara roku 1383, teprve pátého léta vlády tehdy dvaadvacetiletého Václava. Dne 20. dubna přijel do Prahy zkušený vyslanec a diplomat kapitána města Mantovy³¹⁹ Bonifacio de Lupi. Abychom mohli posoudit objektivnost zprávy, je nutné říci si něco o osobnosti Bonifacia de Lupi, neboť nejde o nevýznamnou osobnost a navíc má jisté vazby na Lucemburky. Bonifacio se narodil zřejmě roku 1318 v Parmě do významné obchodnické rodiny Lupi původem

³¹⁷ M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 264-265.

³¹⁸ „Son filz le roy des Rommains fut esleu des Allemans à estre empereur.“

M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861, s. 278.

³¹⁹ Giovanni Francesco Gonzaga. Rod Gonzaga patřil k nejvýznamnějším italským rodům, který byl od roku 1328 spjat se severoitalským městem Mantova, kde vládl a pod jehož vlivem město velmi vzkvétalo až do vymření rodu na počátku 18. století. Informace o rodu Gonzaga čerpány z oficiálních stránek města Mantova <http://www.lacittadimantova.com/la-storia-di-mantova.php>

z města Soragna v provincii Parma, v dnešní Emilia-Romagna. Začínal jako voják. Neměl dobré vztahy s rodinou Visconti, naopak ho pojilo silné přátelství a spojenství s rodinou Lucemburků. Pomáhal už Janu Lucemburskému, blízký vztah ho pojil především ke Karlovi IV., jehož věrně doprovázel na jeho římské jízdě. Znal se dobře i s Petrarcou. V pozdějším věku vstoupil do služeb rodu Gonzaga. Bonifacio de Lupi se dožil na svou dobu požehnaného věku, neboť zemřel násilnou smrtí roku 1390.³²⁰

Bonifacio de Lupi přišel za mladým římským králem z pověření svého pána požádat o potvrzení jeho úřadu a říšské vikářské hodnosti v Mantově a dalších privilegiích. Ubytoval se v Praze, ale krále zde nezastihl a dozvěděl se, že je na lovu u Křivokláta. Na Křivokláte však Václav IV. žádné osoby k jednání nepřijímal a rozkázal zde dokonce vypálit domy pod hradem, aby v nich nehledali nocleh ti, kteří za ním přicházeli.³²¹ Tím však peripetie italského poselstva nebyly zdaleka u konce. Přes veškeré snahy čekali téměř měsíc v Praze, poté na Karlštejně, kde strávili čtyři dny. Václav byl stále v lesích a i nejbližší okolí panovníkovo mělo jen mlhavé zprávy, co hodlá Lucemburk v příštích dnech dělat. Vždyť byl na lovu. Poslové se přemístili do Berouna, kde se konečně – skoro po dalším měsíci – s Václavem skutečně setkali.³²²

Abychom ale byli objektivní, je třeba vidět celou situaci v širších souvislostech. Italská návštěva proběhla právě v době, kdy dozrávala krize uvnitř vládnoucí vrstvy feudální třídy v českém státě. Královi rádcové se snažili co nejvíce izolovat svého pána a zvyknout jej na to, že za něho všechno sami zařídí.³²³ Na druhé straně Václav jim k tomu, aby takto činili ve svůj prospěch, nekladl žádný odbor a nesnažil se situaci zvrátit, spíše naopak.

³²⁰ Informace čerpány z významné italské encyklopedie *Treccani, l'Enciclopedia Italiana di scienze, lettere ed arti*, která vychází v Itálii od 2. poloviny 20. století, kdy byl v Římě roku 1925 zásluhou Giovanniho Treccaniho založen spolek pro přípravu slovníku „*Istituto dell'Enciclopedia Italiana*“. Dnes je celá encyklopedie přístupná i online zdarma všem zájemcům. [http://www.treccani.it/enciclopedia/bonifacio-lupi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bonifacio-lupi_(Dizionario-Biografico)/)

³²¹ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 171.

³²² Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVÁČKA, Jiří MIKULEC, *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994, s. 92.

³²³ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 171.

Vraťme se teď tedy k oné zprávě,³²⁴ kterou Bonifacio de Lupi poslal svému pánovi na sever Itálie. Mimo popis událostí a jednání, které vedl za pobytu v Čechách, obsahuje velmi cenné charakteristiky osob, s nimiž měl možnost vstoupit do užšího styku, i prostředí, s nímž se blíže seznámil. Zdůraznil, že na pražském dvoře vládne nikoli věrohodnost listin, ale plný měsíc. Většinu členů rady považuje Bonifacio za nevzdělané a bezvýznamné lidi. Král se podle bystrého pozorovatele zajímal o to, co přinesl s sebou. Nejvíce ho zajímaly lovecké zbraně. Kdyby je měl, byl by býval přijat dříve k audienci.³²⁵

Nemilý obrázek o českém dvoře a špatnou reputaci králi nezachránila ani následná mise vyslance Václava IV. na mantovský dvůr z července téhož roku. Navíc svůj vlastní obrázek o poměru v zemi si udělaly i další státy a bohužel se příliš nelišil od italského postřehu.

Svědectví o ostudném jednání králových oblíbenců, jež tímto způsobem pronikala do ciziny, působila v italském i německém prostředí Svaté říše římské otřesným způsobem a vypovídala o rychlém úpadku panovnické moci Václava IV. Působivost této zprávy a jí podobných, o nichž se zachovaly jen nejasné zmínky a narážky, byla tím větší, čím pevněji tkvěly v paměti evropských panovnických dvorů vzpomínky na vznešené a všestranně noblesní způsoby pražského dvora císaře Karla IV., jak o nich svědčil například italský král humanistů Francesco Petrarca³²⁶ a mnozí jiní.³²⁷

5.4.3 Václav IV. a jeho zem podle hodnocení básníků a literátů „sladké Francie“

Přenesme se nyní z Itálie do Francie. I zde vznikl obrázek o poměrech v Čechách. Francouzi si prostřednictvím těch, kteří sem byli vysláni, sami utvořili

³²⁴ Vycházíme zde z latinské relace Bonifacia de Lupi z 27. května 1383, jejíž text spolu s komentářem vydal Rudolf KNOTT, *Ein mantuanischer Gesandtschaftsbericht aus Prag vom Jahre 1383*, MGVDB 37, 1899, s. 337 – 357. Zkrácený výklad Bonifácovy mise podal F. M. Baroš v knize *Čechy v době Husově*.

³²⁵ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 172.

³²⁶ Jde tu zejména o list Francesca Petrarky pražskému arcibiskupovi Arnoštu z Pardubic z 29. či 30. dubna 1357, daný v Miláně, kde se tento humanista vyjadřuje neobyčejně pochvalně o vysoké intelektuální úrovni mužů kolem Karla IV.

³²⁷ Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 173.

pohled na zemi v srdci Evropy³²⁸ a na jejího krále. V této souvislosti se nám dochovalo svědectví z pera významného francouzského básníka Eustacha Deschampse. O tomto autorovi jsme se krátce zmínili již v souvislosti s Janem Lucemburským, neboť jakožto žák Guillaumea de Machauta, i on spatřoval v dědečkovi Václava IV. udatného krále a opravdového hrdinu. Bohužel vnuk tolik obdivovaného rytířského krále už v Deschampsovi tolik sympatií nevzbudil.

Než se však podíváme přímo na hodnocení Václava, zaměřme se nejprve na samotného Eustache Deschampse, neboť to nebyl jen tak ledajaký pozorovatel Václavova dvora, nýbrž významný francouzský literát. Eustach Deschamps byl často nazývaný za svého života „Morel,“ dodnes se jistě neví, zda to bylo pro jeho tmavou pleť či tím, že měl být vězněn Maury – ve starších dobách nazývanými francouzsky „Mores.“³²⁹ Narodil se kolem roku 1325 ve městě Vertus v Champagni. Za svůj dlouhý a plodný život se mimo literatury věnoval i významným dvorským funkcím – byl ceremoniářem francouzských králů Karla V. a následně i Karla VI. Je považován za zakladatele pijáckých balad a písní. Nejvýznamnějším dílem Deschampa je „Le

³²⁸ Do povědomí nejen našeho, ale celoevropského se označení „srdce Evropy“ pro Čechy vrylo díky krásné mapě Sebastiana Münstera, která znázorňuje Evropu jako ženu. Sebastian Münster byl německý humanistický učenec žijící na přelomu 15. a 16. století, který se proslavil především jako teolog a kosmograf. Byl to opravdový renesanční člověk, který se mimo tyto vědy věnoval i hebraistice, matematice a dalším oborům. V sedmnácti letech vstoupil do františkánského řádu v Heidelbergu, věnoval se studiím a to nejen v dnešním Německu, ale i Švýcarsku a Nizozemsku. Byl vysvěcen na kněze a učil mimo jiné i na heidelberské univerzitě. V jednačtyřiceti letech však z řádu vystoupil, konvertoval k protestantské církvi a oženil se. Později se stal rektorem basilejské univerzity. V Basileji také zemřel roku 1552 na mor. Asi nejznámějším dílem Sebastiana Münstera je *Cosmographia*, kterou vydal německy roku 1544 a o šest let později i latinsky. Jednalo se o nejstarší německé dílo popisující svět. Dílo se stalo velmi úspěšným, bylo vydáno ve více než 20 edicích a bylo přeloženo do řady dalších jazyků včetně češtiny. Více informací o životě tohoto německého humanisty a kartografa v úvodní kapitole anglické knihy Matthew MC LEAN, *The Cosmographia of Sebastian Münster. Describing the World in the Reformation*, Hampshire 2007, s. 5 – 45. Dostupné i online díky Google Books na adrese http://books.google.be/books?id=5G-VUKxAlI8C&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbv_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false Známý mědiryt Evropy znázorněný ženou pochází z českého vydání knihy německého teologa a historika Heinricha Büntinga „Itinerarium Sacrae Scripturae“ („Putování svatých“), vydané Danielem Adamem z Veleslavína v roce 1592 na Starém Městě Pražském. Jedná se o výjimečné nábožensko-topografické dílo, které je doprovázeno grafickými listy. Mědirytina Panny zobrazuje Evropu jako ležící ženu v dobovém renesančním oděvu. V samém srdci jsou jako zlatý groš na řetízku zavěšeny Čechy, tedy Bohemia s městem Praga. Tato kniha je dnes uložena v knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově. <http://www.parliament.cz/czpres2009/panna-evropa> Velmi originální mapa Evropy má stále svůj ohlas až do dnešních dnů. Stala se dokonce jedním ze symbolů českého předsednictví Evropské unie 2009.

³²⁹ Dnešní francouzský pojem „Maures“ vystihují v moderní francouzštině spíše pojmy „Arabo-berbères“ nebo „Maghrébins“. Jde o obyvatel severní Afriky v oblasti jejíž území je ohraničeno Středoziemním mořem, Saharou, Atlantským oceánem a Egyptem. Obyvatelé jsou především Arabové, berberové a další etnika severní Afriky.

*Miroir du Mariage*³³⁰ neboli „Zrcadlo svatby“, což je velmi ostrá satira namířená proti ženám. Deschamps proslul také díky svým bajkám. Některé z nich jsou dodnes velmi známé především z pera velikána francouzské literatury 17. století Jeana de La Fontaine, ten čerpal právě z Deschampsových bajek a zajistil jim tak další slávu. Takto znovu ožily bajky „*O cikádě a mravenci*“³³¹ nebo „*Sněm myší*“.³³² Dodnes všechna díla tohoto básníka zdobí sbírky francouzské Národní knihovny³³³ v překrásných středověkých rukopisech.³³⁴

Eustach Deschamps se na dvůr Václava IV. dostal jako vyslanec francouzského krále roku 1397. Nutno dodat, že si však tento Francouz rozhodně nebral žádné servítky a jak jeho dílo naznačuje, témata bývala velmi rozmanitá, často až choulostivá, avšak zpracována tak, že by neměla být čtena v přítomnosti jemných dam. Nicméně o to zajímavější může být jeho pohled na Čechy v době vlády Václava IV.

Také o bezprostřední dojmy z Čech se s dvorskými posluchači a čtenáři děлил opravdu ochotně. Nebyly zrovna povzbudivé. Ve slepé uličce poblíž pražského rynku ho okradli. Při turnaji na počest moravského markraběte Jošta ho škrábala tříska ze zlomeného kopí. Tučným masem si zkazil žaludek. Promrzl až na kost. Zabloudil v křivoklátských lesích, kde navíc jeho oblíbený koník ztratil podkovu. Kromě němčiny ho na venkově častovali ještě chrčivými zvuky, které typoval tak nejspíš na

³³⁰ *Le Miroir du Mariage poème inédit d'Eustache Deschamps*, publié par P. Tabré, Correspondant de l'Institut, Reims, 1865. Francouzská edice z 19. století je v originále přístupná všem zájemcům zdarma díky projektu Google Books na adrese: http://books.google.fr/books?id=INPxanUVpCAC&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false První výběrovou edici Deschampsovy poezie vydal roku 1832 M. Crapelet, tato edice byla doplněna roku 1850 M. Tabré, který se dále Deschampsovým odkazem zabýval.

³³¹ *La cigale et la Fourmi*. Tato bajka vypráví o veselé bezstarostné cikádě, která celé léto prozpívá a nechápe mravence, který naopak celé léto věnuje přípravě obydlí na zimu. Když potom přijde zima, mravenec ji v klidu a pohodlí přečká, zatímco cikáda umrzne.

³³² *Conseil tenu par les Rats*. Bajka o myších, které se všemožně snaží zbavit se největší hrozby – kocoura. Jednou, když kocour odejde, uspořádají sněm, na kterém vymyslí, že přidělají kocourovi na krk rolničku, která jim bude ohlašovat každý jeho krok. Tato myšlenka však narazí, když se začne rozhodovat o tom, kdo má kocourovi onu rolničku nasadit – všichni se vymlouvají, proč z nejrůznějšího důvodu právě oni nemohou. Nakonec se celý slavný sněm rozejde bez výsledku zpět.

³³³ Rukopisy, stejně tak jako starší díla zabývající se dílem a osobností Eustacha Deschamps, jsou volně přístupné na adrese projektu francouzské Národní knihovny http://data.bnf.fr/12444895/eustache_deschamps

³³⁴ Čerpáno z překladu hesla Deschamps Eustache z francouzského slovníku: M.-N. BOUILLET, A. CHASSANG, *Dictionnaire universel d'histoire et de géographie*, Paris 1868, s. 520. díky projektu Gallica francouzské Národní knihovny dostupné i online na adrese: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4849m/f528.image>

češtinu. V hostincích se musel dělit o postel s upocenými chasníky. V jedné vsi u Žebráku sklouzl přímo do močůvky. Kousl ho český pes. A k dovršení všeho chytil blechy! Své dojmy tudíž shrnul lakonicky: „*Vši, blechy, zápach a prasata / Taková je přirozenost Čech / Chléb, solené ryby a zima / Černý pepř, shnilé zeli, pórek/ Uzené maso, černé a tvrdé / Vši, blechy, zápach a prasata.*“³³⁵

Jako zajímavost dodejme, že česká kuchyně zanechala tomuto francouzskému gurmánovi opravdu negativní vzpomínky. V tomto ohledu česká královská kuchyně zřejmě pokulhávala za vytříbeným kulinařským uměním francouzského dvora. Hojnost masa a vína dovedl ocenit Machaut, naproti tomu jeho mladší kolega Eustach Deschamps si při vzpomínce na českou stravu nebral servítky. „*Ať z vepře, z krásy maso jím / je slané a jako bota moje. / Pivem tu žízeň zaháním / jím rybu, jež mě odpuzuje / a břečku, co polévkou sluje.*“³³⁶

Nepřekvapí nás tedy text supliky, zaslané koncem roku 1397 právě Deschampsem na francouzský dvůr, krátce po jeho návratu z Prahy. „*Vyšlete si mne kamkoliv, jen už nikdy do Čech ani na Moravu!*“³³⁷

Nesmí ovšem na druhé straně zapomenout na fakt, že Eustach Deschamps si opravdu nebral žádné servítky a jistě svou zprávu zveličil. A to nejen proto, aby byla čtivější, ale také aby mohl být kvůli svému velkému strádání za svou misí do oněch nehostinných Čech lépe honorován a odměněn.

Podívejme se nyní na hodnocení dalšího Francouze Philippa de Mézières. Nejprve si však přiblížíme, o koho se jednalo, abychom mohli lépe posoudit jeho hodnocení. Philippe de Mézières byl bojovník a spisovatel, který se proslavil během křížových výprav a byl velmi významnou osobností i v duchovním životě středověku. Narodil se kolem roku 1327 na hradě Mézières severně od Paříže v Pikardii do početné rodiny nižší šlechty. Studoval na škole při kapitule v Amiens, kde se

³³⁵ Martin NEJEDLÝ, „... jen už nikdy do Čech ...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie“ in: *Dějiny a současnost* 2/2008. <http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/-jen-uz-nikdy-do-cech->

³³⁶ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie 1377 – 1378*, Praha 2006, s. 131.

³³⁷ Martin NEJEDLÝ, „... jen už nikdy do Čech ...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie“ in: *Dějiny a současnost* 2/2008. <http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/-jen-uz-nikdy-do-cech->

naučil mimo jiné perfektně ovládat latinu. Byl to opravdový bojovník. Nejprve bojoval ve službách rodiny Visconti v Lombardii, o rok později roku 1345 už za kalábrijského knížete. Po násilné smrti pána se vydává na svou první křížovou výpravu do orientu s francouzskými vojáky. Zde se také stává rytířem a účastní se tažení na Jeruzalém. Zde se také poprvé snaží založit vlastní rytířský řád.³³⁸

Philippe de Mézières proslul především jako autor zabývající se křížovou výpravou do Alexandrie. Počátkem léta 1366 byl vyslán do Benátek a následně do Avignonu a odtud pak na cestu po evropských dvorech, aby zde našel podporu pro tažení proti Saracénům.³³⁹ Tato křížová výprava měla osvobodit napadený Kypr, kde dříve Philippe de Mézières pobýval. Po svém návratu se velmi zasloužil o rozšíření svátku Zasvěcení Panny Marie v Jeruzalémě mezi západními křesťany, protože se původně slavil jen u východních křesťanů. Věřící si dodnes tento svátek připomínají 21. listopadu právě díky osobě Philippa de Mézières.

Po svém návratu do Francie představil jednu ze svých her ze života Panny Marie v Avignonu jako divadelní představení v kostele – použil zde i provensálštinu, v té době v tomto území používanou, aby tak příběh lépe přiblížil místním věřícím.³⁴⁰

Nás však z jeho díla nejvíce zajímá Sen starého poutníka.³⁴¹ Toto dílo se totiž v jedné své části přímo dotýká Václavova dvora. Jde o alegorický příběh, který se skládá z prologu a tří knih, jedná se o jistou vizi, převyprávěný sen poutníka plný podobenství a metafor. V první knize se hlavní hrdina – poutník vydává s početnou skupinou alegorických postav na cestu Evropou,³⁴² kde se setkávají s různými společenstvími, které jsou zapletené do rozličných politických problémů. Druhá

³³⁸ Řádová pravidla sepsal Philippe de Mézières mezi léty 1367 – 1368 pod latinským názvem *Nova religio passionis*. Později text doplnil a opravil a roku 1396 vyšla i jeho francouzská podoba *La Chevalerie de la Passion de Jhesu Crist*.

³³⁹ Saracén byl výraz používaný ve středověké Evropě pro označení Turka či Araba nebo všeobecně muslima, čerpáno z online verze Encyklopedia Britannica, která v roce 2012 z ekonomických důvodů zastavila vydávání tištěné verze a nově bude přístupná již jen online pro všechny uživatele zdarma. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/523863/Saracen>

³⁴⁰ Čerpáno z francouzské knihy J. DELAVILLE LE ROULX: *La France en Orient au XIV. siècle*, Paris 1886, s. 201 – 211. Přístupné i online díky americké neziskové organizaci Internet Archiv založené roku 1996 v San Francisku, která si klade za cíl zpřístupňovat zdarma všem zájemcům materiály v tištěné i jiné formě, aby tak pomohla k informacím co nejširšímu okruhu uživatelů všude na světě. <http://archive.org/stream/lafranceenorien00boucgoog#page/n213/mode/2up>

³⁴¹ *Songe du viel pelerin*, 1389.

³⁴² Krátce zamíří i mimo evropský kontinent do Nubie a Indie.

kniha přenesl hrdiny do Francie. Ve třetí knize je dán prostor k popisu Karla IV. jakožto druhého Mojžíše.³⁴³

Právě ve své cestě po křesťanských zemích se hrdinové tohoto díla snaží najít zemi, která by se pyšnila křesťanskými ideály a mohla by osvobodit Svatou zemi.

Bohužel právě z návštěvy Českého království a zvláště sídelního města Prahy si alegorické dámy Horoucí touha a její sestra zvaná Spásná naděje spolu s Pravdou, Mírem, Spravedlností a Milosrdenstvím, odvezly jen ty nejhorší dojmy. Václav IV., panovník nestálého ducha a málo dbalý své cti je prý odbyl prohlášením, že právě odjíždí na lov a za další zábavou. Ale což se mohl někdo takové neomalenosti podívat? Vždyť panovník stejně vděčil za své zvolení římským králem jen tomu, že jeho otec podplatil kurfiřty. Místo aby řádně vládl zemím a městům, nemá prý Václav IV. zájem o nic jiného než o lovecké zábavy s hrstkou svých oblíbenců. Podle našeho autora všude znásilňuje starobylé zákony císařství. Sama Prozřetelnost prý vynesla nad Václavem zatracující soud: Jen ať se pěkně spokojí s lesy v Čechách a bohatými doly na zlato a stříbro, kterých má ve svém království dostatek! A nechť se tam třeba upije k smrti i se svými zápecnickými Čechy, kterým se stejně jako jejich králi nechce vyrazit do pouští Svaté země na výpravu proti muslimům. Zklamání křižáckého snílka Philippa se odrazilo i v negativním pohledu na zakuklené, požívačné a ospalé české země a jejich obyvatelstvo, na kterém skálopevně setrval až do své smrti roku 1405.³⁴⁴

Další autor z Francie Jean Froissart Čechy nikdy nenavštívil, s Václavem se však osobně setkal při jeho cestě do Francie na sklonku života jeho otce Karla IV. K setkání došlo v Remeši a Jean Froissart charakteristicky vylíčil toto setkání. Kronikář pominul politické a náboženské aspekty návštěvy, vychutnal si Václavovo zpití do nemoty ještě před slavnostní večeří a zdůraznil, že Němci a Češi mají drsnou

³⁴³ Zpracováno na základě Renate BLUMENFELD – KOSINSKI: *Poets, Saints and Visionaries of the Great Schism, 1378 – 1417*, Pennsylvania 2006, s. 107.

³⁴⁴ Martin NEJEDLÝ, „... jen už nikdy do Čech ...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie“ in: *Dějiny a současnost* 2/2008. <http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/-jen-uz-nikdy-do-cech->

naturu.³⁴⁵ Samotné cestě na sklonku života Otce vlasti a jeho syna se však budeme dále ještě věnovat podrobněji v následující kapitole.

Obraz Václava IV. tak, jak ho zachytili vážení muži románského světa, vyznívá vesměs hodně negativně. Je nutné se na ně dívat ale z širšího pohledu, nejen na prvoplánovitou kritiku špatného panovníka a nečestného muže, pravý opak velkého otce. Musíme při hodnocení těchto pramenů mít na paměti, že politicko-náboženská situace a rozložení sil v Evropě, stejně tak jako postavení českého státu a potažmo jeho krále nebyla za Václava stejná za jako za Karla. Měnil se i pohled na císaře. Italové v Karlovi nejprve viděli velké naděje na sjednocení, které, jak historie ukázala, nebylo možné ještě několik století. Karel jejich naděje zklamal a jeho syn jim nepřinesl nic dobrého, navíc svou roli podle hodnocení pozorovatelů očividně nezvládal. Francouzské vztahy v době Václavově k poměru k Lucemburkům a českému království ochladly. A Václav to v očích kronikářů nedokázal zvrátit, spíše naopak jeho chování podporovalo jejich nepříliš lichotivé představy.

³⁴⁵ Martin NEJEDLÝ, „... jen už nikdy do Čech ...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie“ in: *Dějiny a současnost* 2/2008. <http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/-jen-uz-nikdy-do-cech->

6 POSLEDNÍ CESTA KARLA IV DO FRANCIE – SYMBOLICKÝ NÁVRAT DO MÍST MLÁDÍ I POLITICKÁ UDÁLOST NA SKLONKU 14. STOLETÍ

Poslední cesta Karla IV. směřovala do míst, kde strávil své dětství, kde se mu dostalo výchovy a vzdělání, do jeho milované Francie na vznešený královský dvůr. Tuto cestu podnikl Karel v doprovodu svého syna, nástupce jím tak mocně budované vladařsko-dynastické koncepce.

Toto setkání bylo opravdu výjimečné nejen z důvodu symbolického, kdy zde spěje k svému závěru životní pouť velkého císaře Karla, který cítil, že má poslední možnost vidět při této cestě milovanou Francii, znovu navštívit místa, která mu připomenou jeho začátky nyní, kdy se jeho pozemský čas již naplňoval. Tato cesta byla skutečnou událostí celoevropského charakteru, vždyť se při ní setkali dva nejmocnější muži světské moci své doby, dvě osobnosti, které určovaly, kam bude Evropa směřovat.

Nikdy předtím ani potom v historii obou států už nebyly česko-francouzské vztahy tak těsné jako právě za života Karla IV.³⁴⁶ I proto je tato návštěva stěžejní v rámci dějin našich vzájemných vazeb. Tato cesta je pro nás výjimečná ještě z jednoho důvodu, dochovala se totiž o ní nebyvale podrobná literární a nádherná výtvarná svědectví. Díky detailnímu zápisu relací *Velkých kronik Francie* se nám otevírá jedinečná možnost sledovat tuto událost do nejmenších detailů tak, jak je zachytili francouzští kronikáři a svými kresbami doplnili nejlepší iluminátoři své doby. Díky jejich usilovné práci tak máme do dnešních dnů zaznamenáno vše, co se francouzským vzdělavcům královského dvora zdálo důležité a hodné zápisu nejen pro současníky, ale především pro následující generace. Bylo to především zásluhou Karla V., který návštěvě přikládal ohromný význam, o čemž svědčí i velmi štědrý rozpočet, který na péči o své hosty a vzácné dary pro ně vyčlenil. Není tedy divu, že chtěl mít o této události podrobné zprávy okamžik po okamžiku.

³⁴⁶ Použita citace pana profesora Františka Šmahela z přepisu rozhovoru pro Radio Prague, francouzské vysílání Českého rozhlasu. <http://www.radio.cz/fr/rubrique/histoire/le-voyage-de-charles-iv-en-france-1>

6.1 DŮVODY CESTY

Cesta Karla IV. do Francie začala v listopadu 1377 a byla poslední cestou za hranice, kterou Karel podnikl. Tato cesta měla tři zásadní důvody. Tím prvním byla návštěva posvátných míst basiliky Saint-Denis³⁴⁷ a Sainte-Chapelle.³⁴⁸ Pro tak vášnivého sběratele a obdivovatele relikvií a vůbec předmětů spojených s katolickou vírou, jakým Karel IV. bezesporu byl, měla tato cesta nesmírný duchovní význam. Druhým důvodem byla víra v pomoc v jeho nemoci právě u francouzských vyhlášených odborníků. Karel se vydal na tuto cestu v době, kdy byl sužován obrovskými bolestmi způsobenými dnou.³⁴⁹ Právě francouzské opatství Saint-Maure-des-Fossés bylo v celé Evropě vyhlášené pro své metody léčby tohoto závažného a nesmírně bolestivého onemocnění. Třetím důvodem a vlastním předmětem

³⁴⁷ Basilika Saint-Denis se nachází na dnešním předměstí na severu Paříže. Původně zde bývalo mohutné benediktinské opatství, jehož opat Suger nechal roku 1137 stavět první velkou gotickou církevní stavbu. Jak název napovídá, je zasvěcena patronu Paříže i celé Francie svatému Divišovi, biskupovi ze 3. století, který byl pro svou víru sťat na Montmartru, nezemřel však namísto, ale podle legendy měl vzít svou hlavu do náruče a dojít s ní daleko od místa popravy – až na místo, kde mu později postavili basiliku. Stavba v sobě kloubí románský sloh s gotikou, která však převládá. Významná část byla postavena ve 13. století pod vedením Pierra de Montreuil. Basilika má své významné místo ve francouzských dějinách, neboť se stala místem posledního odpočinku francouzských králů, od Dagoberta až po Ludvíka XVIII. Během revolučních bouří roku 1793 byla kaple zpusťována a vyloupena. Díky usilovné práci architekta Violett-le-Duca se však basilika představitila roku 1858 opět v plné kráse. Náhrobky zde uložené představují skutečné muzeum francouzské náhrobní plastiky. Bernard ABEND, Anja SCHLIEBITZ: *Francie*, Ostfildern, 2009, s. 425.

³⁴⁸ Sainte-Chapelle neboli Svatá Kaple je překrásná gotická kaple postavená v letech 1246 – 1248 na přání francouzského krále Ludvíka IX. uvnitř Justičního paláce na pařížském ostrově Île de la Cité. Jedná se o dvouposchod'ovou kapli určenou především jako místo uložení relikvií, především té nejceňnější z nejceňnějších - Kristovy koruny, které do Francie přivezl právě král Ludvík, který se později stal světcem. Jeden z trnů dal Ludvík IX. i českému králi Přemyslovi Otakarovi II. Dodnes tak trn zdobí kříž ve Svatováclavské koruně českých králů, kterou nechal zhotovit Karel IV. Hlavním architektem stavby byl Pierre de Montreuil. Spodní kaple byla určena palácovému služebnictvu, horní kaple královské rodině. Ve stěnách 20 metrů vysoké kaple jsou téměř 15 metrů vysoká okna, jejichž malby pocházejí částečně ještě z doby sv. Ludvíka. Kaple byla odsvěcena roku 1791 v důsledku revolučního hnutí. Bernard ABEND, Anja SCHLIEBITZ: *Francie*, Ostfildern, 2009, s. 617.

³⁴⁹ Dna je známá i pod názvy, jako je pakostnice či podagra, dnavá artritida, arthritis urica nebo arthritis uratica. Jde o metabolické onemocnění spojené s vysokou hladinou kyseliny močové v krvi. Tělo se této kyseliny zbavuje močí, ale u některých lidí se jí tvoří příliš mnoho, nedokážou se jí dost rychle zbavit a její hladina stoupá. Nadbytek kyseliny močové krystalizuje v ostré krystalky, které se usazují kolem kloubů a v jiných tkáních a vyvolávají zánět s mučivou bolestí. Dna je nejčastějším zánětem kloubů (artritidou) z kloubních onemocnění. Dna souvisí i s dalšími nemocemi, jako je hypertenze, metabolický syndrom, diabetes mellitus, ale také s ledvinovými a kardiovaskulárními nemocemi. Historicky se tato nemoc vyskytovala zejména u lidí bohatých, neboť jejich strava se skládala převážně z masa a hojně i z divočiny, která je na kyselinu močovou velmi bohatá. Ani fyzicky spíše poklidný způsob života elit nenapomáhal příliš v prevenci proti dně. Právě z těchto důvodů je označována nemocí králů. Také požívání alkoholu nemoc velmi zhoršuje. Bývá častější u mužů než u žen. Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, 7. díl, Praha 1893, s. 699-700.

politického jednání byla otázka nástupnictví v Uhrách a v Polsku³⁵⁰ a hrozba církevního rozkolu po návratu papeže Řehoře XI. z Avignonu do Říma. A samozřejmě při této příležitosti i představení svého syna Václava IV., českého krále a svého nástupce na trůnu římského krále, novému francouzskému králi Karlu VI, synovci krále Karla V., ke kterému měl Karel IV. silná pouta.

Tato cesta měla opravdu ohromný význam pro francouzskou a lucemburskou politiku. Odehrála se totiž v době, kdy Francie bojuje s Anglií. Pro francouzský dvůr tak byla tato návštěva římského císaře i jeho nástupce potvrzením spojení mezi nimi a francouzským králem. Na druhé straně pro lucemburskou stranu návštěva zaručovala uznání svatebních smluv v Polsku a Maďarsku.³⁵¹

6.3 POSLEDNÍ CESTA OTCE A SYNA

Karel IV. celý život usilovně dbal na to, aby se Václav účastnil všeho, co souviselo s politikou – českou i světovou. Proto byl Václav součástí ceremoniálů a často svého otce doprovázel na cestách. Tentokrát ale byla Václavova přítomnost důležitější než jindy, nešlo jen o pocvičení se v diplomatickém jednání a vrcholné politice.

Václav IV. přijížděl do Francie již jako zvolený římský král, a proto jeho přijetí Karlem V. moudrým představovalo další uznání jeho legitimacy. Nebylo pro něj rovněž na škodu poznat osobně vlivné členy širší královny rodiny, nehledě na příbuzenské svazky, jež v případě zestárlého císaře měly sentimentální nádech.

³⁵⁰ Karel IV. potřeboval pro své následníky oba trůny. Po Václavu IV., který už byl českým králem, potřeboval Karel IV. zajistit své další syny. Ve hře byl hlavně Zikmund. Pro Lucemburky vypadalo slibněji polské nástupnictví, protože poslední manželka Karla IV. byla vnučkou polského krále Kazimíra. Pak ale všechno dopadlo jinak a Zikmund se stal nástupníkem v Uhrách. Tím přestali Lucemburkové mocensky směřovat na východ a sever a soustředili se jižním směrem. Zikmund pak jako uherský král a římský císař ovládal velkou říši od Uher až po Balt na severu a Porýní na západě. *Rozhovor s profesorem Františkem Šmahelem.* <http://hn.ihned.cz/c1-18429790-frantisek-smahel-za-karlem-iv-po-klikatych-cestach>

³⁵¹ Použit překlad rozhovoru s panem profesorem Františkem Šmahelem. <http://www.radio.cz/fr/rubrique/histoire/le-voyage-de-charles-iv-en-france-1>

Z téhož důvodu překvapuje, že císaře nedoprovázela jeho korunovaná choť Alžběta (Eliška) Pomořanská,³⁵² která velice ráda cestovala.³⁵³

Václav nemohl dostat větší lekci z vysoké politiky a důležitosti každého sebe-menšího gesta, než právě na takovémto setkání. Navíc Karel zmítaný ohromnými bolestmi si byl vědom, že se jeho pozemský život nachyluje, proto doprovod právě milovaného a vytouženého syna pro něj byl nesmírně důležitý.

6.4 PRŮBĚH CESTY

Na uchystání tak významné státní návštěvy probíhaly přípravy dlouho, neboť, jak bylo naznačeno, bylo třeba vše velmi důsledně naplánovat. Z *Relace Velkých kronik* Francie víme, že císař svou návštěvu Francie písemně ohlásil již někdy v létě roku 1377. Údajně vlastnoruční list Karlu V. se však bohužel nedochoval.³⁵⁴

Cestování ve středověku nebylo ničím jednoduchým, ani pro císaře. Karel zmáhán nesmírnými bolestmi kloubů a záchvaty dny však dokázal na této cestě svou ohromnou vnitřní sílu, neboť trasa, kterou absolvoval se svou družinou, je obdivuhodná. Za necelých 5 měsíců císař se svým doprovodem zvládl ujet přes 3 300 km.³⁵⁵

³⁵² O Alžbětině kladnému vztahu k cestování svědčí počet cest, které během manželství s Karlem IV. absolvovala. V roce 1368 se účastnila korunovační jízdy do Itálie, dvakrát navštívila Čáchy, poznala Kolín, Kolbenz, Lübeck, sama dokonce zajela do Magdeburku a Dortmundu. Profesor František Šmahel se přiklání k názoru, že možným důvodem neúčasti Alžběty na cestě do Francie bylo chatrné zdraví v srpnu narozeného syna Jindřicha, který také v následujícím roce zemřel.

³⁵³ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377- 1378*, Praha 2006, s. 143.

³⁵⁴ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377 - 1378*, Praha 2006, s. 142. Spolehlivě lze doložit, že císař oznámil svoji návštěvu Francie před 12. zářím 1377, kdy Karel V. nařídil vyplatit správci své komory Mikuláši Martinovi poměrně vysokou částku 7 200 zlatých franků „na výdaje naší rezidence spojené s příchodem našeho předraženého a milovaného strýce římského císaře.“ František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377 - 1378*, Praha 2006, s. 144.

³⁵⁵ Vycházíme zde z údajů itineráře cesty načrtnutého v knize profesora Františka Šmahela *Cesta Karla IV. do Francie, 1377 - 1378*, kde je detailní seznam měst, která císař navštívil i s daty, kdy se v nich zdržoval. Víme tedy přesně, že cestu započal v Tangermünde 11. listopadu 1377. Pokračoval přes města Salzwedel, Lüneburg, Minden (15. – 18. listopadu), Enger, Herford, Bielefeld, Paderborn, Soest, Dortmund (22. listopadu), Essen, Ratingen, Jülich, Čáchy (29. listopadu – 7. prosince), Maastricht, Brusel a dále směrem do Francie. Tato část cesty by v přepočtu na dnešní trasy byla 1046 km. Prvním místem jeho zastavení ve Francii bylo město Le Quesnoy, odtud pokračoval dále do Cambrai, kde strávil Vánoce (22. – 25. prosince), o den déle už byl v Mont-Saint-Martin a následujícího dne už ve městě Ham. Další dva dny pobýval ve městě Noyon. Poslední den v roce strávil pak ve městě Compiègne. Na Nový rok byl již v Senlis a další den v Louvru. O den později již navštívil Saint-Denis a 4. ledna vjíždí konečně do Paříže, kde setrvává celý týden. Tato cesta po Francii až do Paříže by dnes znamenala 275 km, pokud bychom přesně dodrželi trasu, jakou se vydala císařská družina. Po návštěvě Paříže se císař s doprovodem vydal směrem do Prahy, ale

Když si představíme stav cest, možnosti a „komfort“, které středověké cestování mohlo nabídnout, nepřekvapí nás, že císařské poselstvo nabralo značného zpoždění. Když k tomu připočteme možnosti komunikace a sdělování si informací nejen ve 14. století, ale ještě i mnohem déle po celý novověk, nemůžeme se vůbec divit tomu, že ani samotný vládce Francie přesně nevěděl, kdy Karel se svým doprovodem do jeho země přijede. Není na místě se ani podívat tomu, že francouzští královští poslové nemohli dostihnout císaře a bylo pro ně opravdu velmi obtížné zjistit jeho polohu. To samozřejmě celou návštěvu pro francouzskou stranu velmi ztěžovalo a navíc to stálo nemalé finanční prostředky.³⁵⁶

Mimo samotnou návštěvu francouzského království využil císař cesty i k návštěvě významných měst v Říši. V některých se zdržel déle, ale téměř všude, kde se na svém území objevil, rozdával privilegia. Ovšem tato část cesty není prameny již tak důsledně popsána jako ta francouzská díky zásluze Karla V. a *Relací Velkých kronik Francie*.

čekala ho ještě dlouhá cesta plná zajímavých zastavení. Tedy 11. ledna byla výprava ve Vincennes, mezi 12. – 16. téhož měsíce v Saint-Maur-des-Fossés, Beauté-sur-Marne a Lagny-sur-Marne. Do města Gandel došli 18. ledna, další den již byli v Château-Thierry a následující den již ve slavné Remeši. S Francií se rozloučili ve městě Mouzon 21. ledna. Tato část cesty z Paříže by dnes znamenala 361 km, tedy pro srovnání asi jako z Prahy do Ostravy. Celkem tedy Karel najel ve Francii 636 km a to nepočítáme s průjezdy městy a pohybem po Paříži během týdne návštěvy na královském dvoře. Z Mouzonu se vydala výprava do města Luxemburg, kde strávila 3 týdny (22. ledna – 19. února). Následovala cesta do Trevíru, Oppenheimu, Heidelbergu (3. – 7. března). Dále dvoutýdenní návštěva Norimberku (12. – 26. března), odsud do Sulzbachu a konečně návrat do sídelního města Prahy na počátku dubna 1378. Poslední úsek cesty z Francie do Prahy by dnes znamenal 1 633 km. Pokud by tedy dnes chtěl někdo vydat přesně po stopách této velkolepé cesty císaře Karla IV. do Francie a zpět, musel by počítat s tím, že najede 3 315 km.

³⁵⁶ Jako příklad uveďme tento: Skupina jezdců, které Karel V. vyslal získat potřebné informace, zastihla v Lucembursku Václava IV., který zde inkognito, avšak s početnou družinou zhruba o čtyřiceti koních, čekal na příjezd svého otce. Tak se to alespoň jevílo francouzským poslům, kteří neprodleně zpravili svého krále. V domnění, že císař je již na cestě, Karel V. vyslal přes Remeš do Mouzonu, prvního města na francouzské půdě při cestě z Lucemburku uvítací poselstvo. Po 14. dnech, jak praví autor naší relace, je Karel V. odvolal zpět do Paříže, neboť ani Václav IV. v Lucemburku nevěděl, kde otce zastihnout. Sotva se uvítací poselstvo z Mouzonu vrátilo, objevil se v Paříži kurýr, který tentokrát přinesl potřebné údaje o přibližném datu císařova příchodu a směru jeho cesty přes Brabant, Hennegavsko a Cambrai. František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377- 1378*, Praha 2006, s. 146. Dodejme jen, že toto logistické škobrtnutí stálo podle údajů pana profesora Františka Šmahela francouzskou královskou pokladnicí 7 500 franků ve prospěch uvítacího poselstva sestaveného z velkých a mocných mužů Francie, jak se na uvítání tak významného hosta sluší a patří.

7 ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem sledovala na základě zpráv středověkých pramenů francouzského kulturního okruhu vnímání jednotlivých členů lucemburské dynastie na českém trůnu z pohledu Francie, zároveň jsem hledala ohlasy jejich politiky v těchto pramenech a také jsem se snažila zhodnotit a porovnat tyto pohledy.

Česká historiografie se věnovala velmi důsledně vztahům mezi českými zeměmi a Německem, dodnes vznikají nové kvalitní publikace navazující na dlouhou tradici bádání v tomto směru. O to menší prostor byl ale dán vztahům s Francií a přitom pro lucemburské období jsou právě tyto vztahy klíčové. Dnes se díky pracím především Jiřího Spěváčka, Františka Šmahela a Martina Nejedlého nejen odborná veřejnost dozvídá o vzájemných silných česko-francouzských vazbách za vlády Lucemburků. I tato diplomová práce se snaží přispět k rozšíření poznatků o vzájemném propojení česko-francouzských vztahů v době Lucemburků a odraz lucemburské vlády ve Francii na základě dobových svědectví francouzských pramenů.

K jakým závěrům bylo možné prostřednictvím diplomové práce dospět? Francie se ve druhé polovině 13. a na počátku 14. století stává díky velkému ekonomickému rozvoji rozhodujícím činitelem dění v západní Evropě. Ekonomická síla s sebou nesla ruku v ruce i rozkvět společenský, kulturní a mocenský. Je to doba, kdy se nejvíce projevují ideologické snahy o povýšení prestiže francouzského království spolu s vyzdvihováním jedinečných znaků a symbolů tohoto majestátu ve Francii. Byla to zároveň doba, kdy Francie byla tak silná, že si mohla dovolit přesídlit na téměř 70 let papeže z Říma do Avignonu, který sice patřil v té době nejprve sicilské a neapolské královně Janě posléze papežskému stolci, ale byl obklopen francouzským územím a tím i jeho vlivem. Francouzský král Filip IV. však chtěl zajít ve svém záměru prosazení Francie jakožto hegemonu křesťanského světa ještě dál. Chtěl na císařský trůn získat věrného a oddaného spojence, svého bratra Karla z Valois. Přesto, že se zde francouzské a lucemburské zájmy střetly, neboť obratnou lucemburskou politikou volbu vyhrál právě protikandidát Jindřich VII. Lucemburský, cesty těchto dvou vládnoucích rodů se později dokázaly opět spojit.

Lucemburkové, do té doby spíše okrajová hrabská rodina ze západní hranice Říše římské, vstupují do vrcholné evropské politiky počátkem 14. století. Jindřich Lucemburský byl vychovaný stejně jako jeho syn Jan a vnuk Karel na francouzském královském dvoře. Jeho území byla na severní hranici Francie, on sám byl vychován jako pravý Francouz. Jeho ženou se díky obratné Filipově politice stala příbuzná francouzského krále, náležitě hrdá na svůj nejen brabantský původ odkazující na Karla Velikého, ale i na ten kapetovský.

Jan Lucemburský byl podle rodové tradice vychován na francouzském královském dvoře do ochladnutí lucembursko-francouzských vztahů po volbě Jindřicha VII. římským králem. Na tomto dvoře se nejen velmi sblížil se členy panovnického rodu, ale zároveň se naučil všemu, co přinášela tehdejší dvorská etiketa a mravy. Jan měl velmi blízko k francouzskému pohledu na svět, byl statečným rytířem a neohroženým bojovníkem, Francouzi si ho pro tyto vlastnosti velmi oblíbili. Dodnes je Jan Lucemburský, ve francouzském prostředí známý spíše jako Jan řečený Slepý, pro francouzskou historiografii nejvýraznějším a nejznámějším panovníkem Českých zemí a zároveň nejdůležitější osobností lucemburské dynastie. Francouzští studenti se s „dobrým králem z Čech“, jak býval ve středověkých pramenech označován, setkávají již během základní školní docházky.

Jan je vesměs kladně zmiňován ve francouzských pramenech. Je to jistě dáno nejen jeho nebojácným rytířským duchem, ale především i loajalitou ke královské rodině i příbuzenstvím s rodem Valois, neboť byl dědečkem pozdějšího francouzského krále Karla V. Moudrého. Ostatně toto příbuzenské pouto je dodnes ve francouzské historiografii velmi vyzdvihováno. Jak se z pramenů dozvídáme, Jan budil velký respekt už u svých současníků z francouzského prostředí. Vždyť to byl právě on, kdo tak statečně bojoval po boku francouzského krále v jednom ze stěžejních období dějin Francie – ve Stoleté válce. Francouzští kronikáři a básníci oslavují Jana jako vzor rytířského životního stylu a odvahy, neohroženého bojovníka, který hrdinsky položil svůj život za ochranu a pomoc Francii v bitvě u Kresčaku. V *Kronice Jeana Le Bela* je zmiňován na několika místech jako příslušník družiny francouzského krále. Oslavná slova mu tento kronikář věnoval také při výčtu

mrtvých v bitvě u Kresčaku, ostatní padlé jen vyjmenovává, ale Janovi jsou věnována slova uznání a chvály.

Velké kroniky Francie Jana Lucemburského nechávají stranou zájmu. Více prostoru mu poskytla *Kronika prvních čtyř Valois*. Zde je líčen především jako statečný družiník francouzského krále, který bývá ve výčtu bojovníků uváděn hned za francouzským panovníkem. Jan byl v této kronice líčen jako velmi důležitá osobnost, což dokládá i fakt, že při popisu slavnostní hostiny pořádané Filipem VI. je jako jediný zmíněný jménem. I tato kronika zaznamenává Janovu smrt u Kresčaku, i když o poznání strozeji než *Kronika* Jeana Le Bela.

Metské kroniky opět popisují Jana jakožto válečníka, jenž sám aktivně do bojů vstupuje. Tento pramen oslavuje Jana Lucemburského i jako „*velkého muže války i míru*“.³⁵⁷

Velmi vzácná svědectví nám o životě a osobnosti Jana Lucemburského máme i z pera Guillaumea de Machauta, francouzského básníka původem ze Champagne, který ho v Janových službách doprovázel na cestách. I po smrti svého pána na něj vzpomíná jako na „*šlechetného a hodného krále českého*.“ Stejně kladného hodnocení se Janovi dostalo i u Guillaumova žáka Eustacha Deschampse.

Jana Lucemburského však ve francouzských pramenech najdeme nejen jako vzor pro všechny rytíře a prototyp pravého aristokrata. Vzácná svědectví o něm nám zachovaly i prameny diplomatické povahy. V české historiografii nebyla zatím věnována pozornost funkci místodržitele, jenž Jan zastával v Languedocu. Jan měl na starost vykonávat v této oblasti daleko od Paříže královu vůli. Král si do této funkce vždy volil člověka, v jehož schopnosti a oddanost plně důvěřoval. Díky svědectví listin v *Trésor des chartes* máme dnes jedinečnou možnost číst jmenovací listinu z konce listopadu 1338. Dozvídáme se, že tuto funkci Jan vykonával téměř tři roky. Ovšem jak dokazují listiny, neplnil Jan tuto funkci zřejmě tak, jak by bylo třeba. Jan Languedoc bral především jako zdroj peněz pro své vojáky – prodával milosti, uděloval šlechtické tituly a podobně. Dopisy odeslané královskou kanceláří jsou toho

³⁵⁷ La guerre en Metz 1324. Poème du XIV. siècle, ed. E. de BOUTEILLER, Paris 1875, s. 9.

jasným důkazem. S Languedocem spojuje Jana Lucemburského ještě jedna událost – byl zde léčen se svou vrozenou vadou zraku. U lékařů nejstarší lékařské fakulty v Evropě v Montpellier Guye de Chauliaca a Jeane Hake měl najít pomoc, výsledek byl však opačný a jeho zrak se po léčbě ještě zhoršil.

V diplomové práci byl brán zřetel také na rozporuplné hodnocení Jana Lucemburského ve francouzské a české historiografii. Jan zůstává v našem prostředí ve stínu svého syna Karla. Hodnocení Jana jakožto panovníka cizí dynastie, ke kterému nikdy nevzniklo mezi českými pány pouto důvěry a který se nehodlal vzdát příklonu k západu, vzniklo především díky literárním kvalitám, přesvědčivosti a věrohodnosti soudobého autora – Petra Žitavského, který takto Jana líčí na stránkách *Zbraslavské kroniky*. Ani *Kronika tak řečeného Dalimila* není pro krále Jana příliš lichotivá, leč ponechává králi menší prostor. Navíc ve snaze co nejvíce vyzvednout vládu Karla IV. se k Janovi později stavěli i další doboví letopisci. Nesmíme ovšem zapomínat, že středověkým kronikářům nešlo v první řadě o co nejvěrnější obraz událostí a osobností. Obsah se řídil především tím, pro koho daný kronikář psal a čí zájmy hájil.

Ve 20. století se názor na Jana Lucemburského v české historiografii také velmi vyvíjel a měnil. Josef Šusta vydal roku 1939 první českou monografii o Janu Lucemburském – *Král cizinec*. Jak již název napovídá, hodnocení je velmi negativní, ba i rytířství, za které Jan za hranicemi sklízel uznání, Šusta zavrhuje jako fenomén, jež je v době Jana již jen módní záležitostí. Při hodnocení tohoto pohledu je nutné vidět širší okolnosti vzniku. Kniha vychází krátce po Mnichovské okupaci, kdy český národ potřeboval oporu v osobnostech své historie. Josef Šusta v žádném případě nebyl historikem, který by se snažil historii nějakým způsobem zkreslit, jen u něj převládlo jedno kritérium hodnocení – tedy Jan jakožto český král, a naopak ostatní aspekty Janova života v Šustově monografii ustoupily do pozadí. Jiří Spěváček ve své monografii z 80. let *Král diplomat – Jan Lucemburský* hodnotí již Jana z mnohem širšího pohledu než jen jako českého krále. Byl to právě Jiří Spěváček, který pomohl změnit pohled na Jana Lucemburského z nekompetentního cizáckého krále na člověka statečného a moudrého, bez jehož zásluh by nikdy politika Karla IV. nemohla dosáhnout takových úspěchů.

Chceme-li tedy co nejpřesněji uchopit osobnost Jana Lucemburského, je třeba ho hodnotit nejen jako českého krále, ale především jako evropského politika, diplomata a válečníka, který je pro své vlastnosti dodnes obdivován daleko za našimi hranicemi. Pro francouzské prameny je především statečným bojovníkem a pravým rytířem, oddaným družníkem francouzského krále, který pro něj v bitvě neváhal položit svůj život.

Syn Jana Lucemburského Karel IV. mohl pokračovat v cestě, kterou připravil jeho otec svou obratnou politikou. Teprve za vlády Karla IV. dosáhla lucemburská politika velkých úspěchů i v rámci českého království. Karel IV. je pro náš kulturní okruh jedním z nejvýznamnějších panovníků a osobností vůbec v českých dějinách. Byl vynikajícím panovníkem, obratným diplomatem, moudrým a vzdělaným člověkem a navíc i velmi dobrým a svědomitým hospodářem. Miloval krásu a podporoval vzdělanost.

Karlův další život, hodnoty i způsob vlády ovlivnila jeho výchova na francouzském královském dvoře. Pro malého chlapce muselo být jistě velmi složité odpoutat se od milující matky, nicméně podnětné a inspirující prostředí noblesního francouzského dvora bylo pro budoucího císaře studnicí poznání ve všech ohledech. Prostor u jeho francouzských příbuzných bylo opravdu přepychové, Karel měl navíc štěstí, neboť s jeho hostiteli ho pojily dobré vztahy – především král Karel V. si malého hocha oblíbil. Právě po králi Francie získal mladý kralevec, do té doby nazývaný Václav, při biřmování jméno Karel. Navíc se Karlovi dostalo vynikajícího vzdělání, podle náznaků, které nám dávají účetní doklady, se jeví velmi pravděpodobné, že Karel byl vychováván spolu se čtyřmi dětmi královské rodiny. Karel měl několik vychovatelů, všichni prvotřídní kvality a vzdělání. Nejdůležitější z nich ale byl Pierre de Rosière, pozdější papež Kliment VI., který velmi podněcoval Karlovu přirozenou zvědavost a hloubavost. I později, když se tito dva muži setkali, jakožto dvě nejvyšší autority křesťanského světa, cítili k sobě oba velký respekt a své přátelství dokázali oba muži náležitě využít.

Karel byl opravdový vzdělanec, který dokázal na vysoké intelektuální úrovni hovořit se svými protějšky na jakékoli téma, navíc byl jazykově velmi dobře vybaven a jeho literární činnost je v jeho době u panovníků ojedinělá. Proto se mezi historiky

objevují domněnky, že snad Karel studoval na pařížské Sorbonně, přímé důkazy pro toto tvrzení však nejsou, naopak jeho vychovatele známe jménem.

Karel byl vychován na francouzském dvoře a právě tam se seznámil s důležitostí, jakou tamní král kladl na svou prezentaci, na obraz svého majestátu doma i za hranicemi své země. Proto i Karel se snažil, aby byl vnímán co možná nejlépe. Byl to bezesporu jedinečný muž, vzdělaný, moudrý, obratný diplomat a současně velmi pracovitý a odhodlaný. Přesto si uvědomoval, že nestačí jen být dobrým, je důležité se takto i prezentovat. V době středověku byly nejdůležitějším pramenem poznání kroniky. Francouzští králové brzy pochopili, ba co více, byli průkopníky v poznání důležitosti co nejlepšího sebehodnocení, a nechali si sepisovat své dějiny mnichy z kláštera Saint-Denis, který byl vždy plně oddán koruně. Karel IV. toužil po podobném díle, které by oslavilo činy jeho i jeho předků a které by zároveň pomohlo jeho potomkům v dodání lesku jejich rodu a majestátu.

Podle svědectví, které nám poskytuje korespondence s Francescem Petrarcou, Karel sebe sama vnímal jako muže, který má všechny předpoklady zařadit se mezi slavné osobnosti historie. Karel byl nesmírně zbožný člověk, zároveň však realista, který věřil ve schopnosti své i lidí, kterými se obklopoval.

Karel IV. je ve francouzských pramenech popisován především jako římský císař, vzdělaný a moudrý muž. Velké pozornosti se dostalo jeho návštěvě u francouzského krále na sklonku života.

Velké kroniky Francie věnují opravdu velký prostor návštěvě francouzského krále na přelomu let 1377 a 1378, detailnímu popisu událostí je věnována celá *Relace*. Ostatní zmínky jsou spíše informativního rázu, ne příliš rozvedené. Nalezneme zde i skupinu zápisů týkajících se Karlova bratra Václava.

Kronika čtyř prvních Valois popisuje Karla IV. ve spojitosti s pomocí Urbanovi V. při vstupu do Říma, všímá si i snah o smír mezi Francií a Anglií. Popsána je i návštěva na sklonku císařova života u francouzského krále, oproti *Velkým kronikám Francie* jde však o stručnější popis, jednání a politického významu si kronika nevšímá, její zájem spočívá spíše v popisu slavností a festivaltů spojených s návštěvou.

Karel IV. je zde hodnocen jakožto panovník, který vládne více slovem nežli zbraní. Opět i zde nalézáme skupinu zápisů týkajících se jeho bratra Václava.

Metské kroniky nabízejí pohled z perspektivy říšského města úzce spojeného s francouzskou kulturou a tradicí. Velká část zápisů se týká Karlových návštěv města a slavností s nimi spojenými. Velmi stroze je zde konstatováno vyhlášení Zlaté buly, naopak velkolepá večeře, která událost doprovázela, kronikáře zaujala více. V tomto prameni je také popsáno, že se Karel IV. osobně vložil do změny osoby metského biskupa.

Životy avignonských papežů si všímají i mezinárodní situace, reflektují Karlovu volbu římským králem. Autor byl seznámen s událostmi evropské politiky, přesto však ne důsledně, neboť ve svém popisu zaměnil železnou lombarskou korunu s říšskou. Další zápis, který zde nalézáme, se týká bojů Karla IV. po boku svého otce Jana ve městě Lutych. Není opomenuto ani Karlovo schválení koupě Avignonu do rukou místního papežství. Větší prostor je věnován Karlově návštěvě tohoto města a zmíněná je i korunovace arelatským králem.

Václav IV. měl jít ve šlépějích svého otce a dědečka, stát se silným vládcem obdivovaným pro své kvality a obávaným pro svou moc. Bohužel realita byla jiná než rodové naděje vkládané Karlem IV. do svého syna. Václav se narodil, jakožto císařův první syn, který přežil kojenecký věk, v době, kdy byl Karel IV. již ve zralém věku. O to více se ze syna těšil. Václav na rozdíl od svého otce a děda nebyl poslán na výchovu k francouzskému dvoru, dostalo se mu však vzdělání od špiček české inteligence.

Karel IV., vzhledem ke svému věku, tušil, že synovi nebude moci pomáhat dlouho. I proto velmi spěchal se zasvěcováním mladého Václava do politiky. Už ve dvou letech ho nechal korunovat přes mnohé námitky českým králem, od dětství se mladičkový král účastnil zasedání říšské rady, v jinošském se věku dostal na vrchol evropské politiky - byl korunován na krále Svaté říše římské. Vše se stalo zásluhou Karla IV. bez Václavova přičinění. Malý chlapec však toužil více po hrách než po politice a vytvořil si bohužel k vladařským povinnostem negativní vztah. Všichni projevovali Václavovi od dětských let úctu spojenou s jeho tituly, což samozřejmě

zvyšovalo jeho sebevědomí, které ale nebylo podepřené vlastními činy ani zásluhami. To vše ho ovlivnilo na celý další život.

Podle zpráv, které nám zanechali cizí návštěvníci, kteří se s Václavem setkali, ho nemůžeme bohužel hodnotit stejně kladně jako jeho otce a děda. Václav byl milovníkem lovů, pití, bouřlivých oslav, zároveň byl velmi náladový. Na druhé straně se projevoval i jako vzdělaný a duchaplný muž a byl milovníkem umění. Obklopoval se lidmi, kteří nedosahovali ani zdaleka kvalit dvořanů jeho otce.

Významný francouzský básník Eustach Deschamps byl vyslán na český dvůr, aby podal svému králi co nejpřesnější zprávy o Václavovi a jeho zemi. Obrázek je to vskutku nelichotivý, Čechy v době Václavovy vlády podle Deschampsova popisu zdaleka neodpovídaly vybraným mravům a způsobům, které v té době panovaly v Paříži. Na druhou stranu nesmíme zapomínat, že Eustach Deschamps byl básníkem, který si nebral nikdy žádné servítky a je pravděpodobné, že svou zprávu zveličil, aby za své služby v této nehostinné zemi dostal vyšší odměnu.

Velmi cenné je hodnocení Philippa de Mezières, významného středověkého básníka a bojovníka křížových výprav. Ve svém díle „*Sen starého poutníka*“ se v jedné z jeho částí přímo dotýká Václavova dvora. Podle básníkovy hodnocení v knize je Václav náladový a spíše než vladařským povinnostem oddává se své lovecké vášni v doprovodu svých oblíbenců. Ani alkoholu se vladař nevyhýbá. Podle básníka se není příliš co divit, neboť Václav za vše, čím je, vděčí pouze svému otci, nikoli vlastnímu přičinění.

Další zprávu o Václavovi nám zanechal i Jean Froissart, který se s ním setkal na jeho cestě s Karlem IV. do Francie v Remeši. Ani jeho popis Václava není nijak lichotivý. Podle Froissartova zápisu se mladý Václav ještě před slavnostní večeří se špičkami francouzské politiky opil tak, že již nebyl schopen po zbytek večera ničeho.

Podobně nepříliš příznivý obrázek máme i od italského vyslance z Mantovy Bonifacia de Lupi. Pražský dvůr popsal jako velmi úplatný. Navíc Václav se nijak nesnažil zapojit se do politiky, naopak se velmi izoloval na hradech v hlubokých lesích, kde se věnoval lovu. Během samotné audience, která se udála po pár měsících

čekání, se podle zprávy italského vyslance Václav zajímal více o lovecké zbraně než o samotné jednání.

Ve francouzských kronikách je Václavovi ponecháno méně prostoru než Karlu IV. a Janu Lucemburskému. V zápisech za života svého otce zůstává v jeho stínu, po jeho smrti už nebyl příliš pro kronikáře francouzského kulturního okruhu zajímavý, neboť zápisů o něm nenacházíme mnoho.

Velké kroniky Francie si Václava všímají během společné návštěvy s otcem u francouzského krále. Václav je tu líčen jako český král, je však podle pozornosti kronikáře spíše v roli doprovodu otce, jeho vystupování a jednání není dáno zdaleka tolik prostoru, jak je tomu u jeho otce. Samostatně vystupuje po smrti Karla IV., kdy je pouze ve dvou zápisech zmíněno, že kardinál Guillaumd'Aigrefeuille na něj po dlouhou dobu čeká v Metách, aby se mu dostalo jeho vyjádření ohledně případné podpory avignonského papeže.

I *Kronika prvních čtyř Valois* si všímá Václava jakožto doprovodu otce při zmiňované návštěvě francouzského krále. Zajímavá je ovšem chyba, již se autor kroniky dopustil, neboť v textu o smrti Karla IV. označil Václava mylně císařem, přesto, že této hodnosti nikdy nedosáhl.

Karel IV. a Václav IV. žili v dynamické době plné změn, neotřesitelná moc církve v čele s autoritou jediného papeže vzala za své. Středověký svět, který byl zvyklý na jasný řád, se otřásal v základech. To, co Karel jakožto vynikající diplomat a král kompromisu byl schopný oddálit, nabobtnalo během života Václavova, na jehož nezkušená bedra padla nutnost rozhodovat v zásadních věcech, nutnost přiklonit se v této složité a nové situaci na jednu stranu a zajmout stanovisko. Tomu se Václav snažil bránit, snažil se utíkat před rozhodováním, před cizími návštěvami, před povinnostmi a de facto přede vším, co bylo spojeno s těmito nelehkými úkoly. Uchyloval do hlubokých lesů, hledal útěchu ve sklenicích vína během bujarých večírků v režii jeho milců, kterými se obklopoval, aby zapomněl na své starosti.

Václav a Karel byli osobnosti velmi rozdílné, přesto však otec svého syna nade vše miloval a snažil se mu co nejvíce usnadnit jeho cestu životem a vládou, aby mohl

dál rozvíjet to, v čem započali jejich předkové. V době, kdy již Karel cítil, že jeho čas se krátí a kdy trpěl silnými bolestmi způsobenými dnou, rozhodl se ještě naposledy vydat do své milované Francie v doprovodu svého syna Václava. Cesta měla tři cíle. Prvním byla návštěva posvátných míst, neboť Karel IV. byl velmi zbožný člověk a jedním z největších sběratelů relikvií nejen ve své době, ale vůbec. Druhým důvodem byla návštěva opatství Saint-Maure-des-Fossés, které proslulo léčbou dny. Třetím důvodem byl samotný obsah jednání – otázka nástupnictví v Polsku a Uhrách a hrozba církevního rozkolu po návratu papeže Řehoře XI. z Avignonu do Říma. A samozřejmě při této příležitosti Karel představil svého syna a nástupce Václava novému francouzskému králi Karlu VI.

O samotném průběhu cesty nás velmi podrobně informují *Relace Velkých kronik Francie*. Toto dílo je zásadním vyprávěcím pramenem francouzských dějin od počátků až do 15. století, kdy jejich význam upadá. Událost takového formátu, jako je návštěva císaře a jeho nástupce, musela být pro francouzský dvůr náležitě zpracována, naopak české prameny o této události víceméně mlčí.

Zachovaly se nám popisy cesty, takže dnes s určitostí víme, že Karel najel téměř tři a půl tisíce kilometrů, známe přesnou trasu, kudy se svou družinou jel, kde se zastavil a případně jak dlouho kde pobyl, s kým se setkal. Víme dokonce, jak nákladná byla návštěva pro francouzského krále a jaké krásné dary si Lucemburkové z Francie odvezli. Díky francouzským pramenům můžeme přesně rekonstruovat i slavnostní tabuli u večeří pořádaných na počest slavné návštěvy.

Pro české dějiny je období Lucemburků zásadním ve vývoji politickém i kulturním. Přesto, že období největší slávy rodu trvalo krátce, vrylo silně své stopy do českých i evropských dějin. Tento rod, dnes díky Jiřímu Spěváčkovi již dobře klasifikovaný jako lucemburští Francouzi a nikoli Němci, otevřel české země Evropě. Orientace na Francii byla pochopitelná, vždyť s francouzskou královskou rodinou pojily Lucemburky nejen osobní a přátelské vazby, ale i rodinná přízeň. Vláda Lucemburků na českém trůně byla obdobím, kdy k sobě měla naše země a Francie nejblíže v dějinách. Lucemburkové se často vyskytují ve francouzských pramenech, ať už jde o kroniky, veršované básně, zprávy vyslanců či prosté úřední

záznamy. Česko-francouzské vztahy byly v této době opravdu těsné a zaslouží si být připomenuty.

Doufám, že i tato práce přispěje k bližšímu poznání vnímání vlády a osobností českých králů z lucemburské dynastie ve Francii na základě zpráv, které nám do dnešních dnů zachovaly francouzské prameny.

8 SEZNAM ZDROJŮ

8.1 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Stephanus BALUZIUS, *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCXV usque ad annum MCCCXCIV*, *L'Édition électronique des Vitae paparum avenionensium de Baluze rééditées par Mollat*

DANIEL ADAM Z VELESLAVÍNA, *Kronyky Dwě, O založenij Země České, a prwnijch Obywatelijch gegich, též o Knijžatech a Králijch Českých, y gegich činech. Gedna Eneasse Sylwia Senenského, w Latinském yazyku od něho sepsaná, a před lety LXXV. w Český yazyk přeložená, a w Praze wytisstěná. Druhá Martina Kuthena z Ssprynsperku, též w praze wydaná před Lety XLVI Nynij pak obědwě k dobrému a vžitečnému wssech Czechůw znouu sprawené, obnowené, a w gednu Knihu vwedené*, Praha 1585.

E. DE BOUTEILLER (ed.), *La guerre en Metz 1324. Poème du XIV. siècle*, Paris, 1875.

Roland DELACHENAL (ed.), *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V.*, Tome 2, Paris 1916

Roland DELACHENAL (ed.), *Chronique des règnes de Jean II et de Charles V*, Tome 3, Continuation et appendice, Paris 1920.

Cl. DEVIC, J. VAISSET, *Histoire générale de Languedoc avec des notes et les pièces justificatives. Tome IX*, Toulouse 1885.

Josef EMLER, (ed.) *Chronicon Aulae regiae, in: Fontes rerum Bohemicarum*, sv. IV, Praha 1884.

Josef EMLER (ed.), *Rýmovaná Kronika česká tak řečeného Dalimila, in: Fontes rerum Bohemicarum*, sv. III, Praha 1882.

Jean Froissart: *Kronika stoleté války*, Praha 1997.

J. F. HUGUENIN, *Les Chroniques de la ville de Metz (900 – 1552)*, Metz 1888.

Kronika tak řečeného Dalimila, přel. M. Krčmová, H. Vrbová, Praha 1977.

M. Siméon LUCE (ed.), *Chroniques de J. Froissart*, Paris, 1869.

M. Siméon LUCE, *Chronique des quatre premiers Valois (1327-1393)*, Paris 1861.

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Vydání textu a veškerého textového materiálu. K vydání připravili Jiří Daňhelka, Karel Hádek, Bohuslav Havránek, Naděžda Kvítková, 1-2, Praha 1988

G. MOLLAT (ed.), *Vitae paparum avenionensium, Hoc est historia Pontificum Romanorum qui in Gallia sederunt ab anno Christi MCCCCV usque ad annum MCCCXCIV*, Paris 1914.

M. L. POLAIN, Jean Le Bel - *Les vrayes chroniques des Messire Jehan Le Bel. Histoire vraye et notable des nouvelles guerres et choses avenues l'an mil CCCXXVI jusques à l'an LXi, en France, en Angleterre, en Escoce, en Bretagne, et ailleurs, et principalement des haults faytz du roy Edoward d'Angleterre et des deux roys Philippe et Jehan de France, Tome 2*, Bruxelles 1863.

P. TABRÉ (ed.), *Le Miroir du Mariage poème inédit d'Eustache Deschamps*, Reims 1865.

Jules VIARD (ed.), *Les journaux du Trésor de Charles IV. Le Bel*, Paris 1917.

Jules VIARD, Eugène DÉPREZ (edd.), *Chronique de Jean Le Bel, Tome 2*, Paris 1895.

Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*, Překl. František Heřmanský, Praha 1976.

Petr ŽITAVSKÝ, *Kronika Zbraslavská*, Překl. Jan V. NOVÁK, Praha 1905.

8.2 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bernard ABEND, Anja SCHLIEBITZ, *Francie*, Ostfildern 2009.

Alexandre AIMES, Un illustre maître montpelliérais Guy de Chauliac le père de la chirurgie moderne, in: *Nunc Monspelienis Hippocrates: Revue de la Société montpelliéraine d'histoire de la médecine* 18, 1962, s. 5-18.

Françoise AUTRANDE, *Charles V.*, Paris 1994.

Michel BALARD, Jean-Philippe GENET, Michel ROUCHE, *Le Moyen Âge en Occident*, Hachette, 2003.

Zdeněk BENEŠ, Josef PETRÁŇ, *České dějiny I*, Praha 2002.

Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001.

Marie BLÁHOVÁ, *Kroniky doby Karla IV.*, Praha 1987.

Marie BLÁHOVÁ, *Písemná kultura* in: František ŠMAHEL, Lenka BOBKOVÁ, *Lucemburkové, Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012, s. 559 – 669.

Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004.

Marie BLÁHOVÁ, Slavnost v Chambéry in: *Bylo nebylo. Studie (nejen) k dějinám vzdělanosti a didaktice dějepisu, Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, Praha 2012.

Renate BLUMENFELD - KOSINSKI, *Poets, Saints and Visionaries of the Great Schism, 1378 – 1417*, Pennsylvania 2006.

Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny Zemí koruny české, sv. IV a - 1310 - 1402*, Praha - Litomyšl 2003.

Lenka BOBKOVÁ, Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b 1310–1402*, Praha 2003.

Lenka BOBKOVÁ, 7. 4. 1348 - ustavení Koruny království českého : český stát Karla IV. Praha 2006.

Lenka BOBKOVÁ, *Karel IV.* In Marie RYANTOVÁ, Petr VOREL, *Čeští králové*, Praha - Litomyšl 2008, s. 189-207.

Lenka BOBKOVÁ, Líbezný a urostlý král. Lucemburský hrabě Jan českým králem. in: *Dějiny a současnost* 32, 2010, č. 1, s. 28-31.

Lenka BOBKOVÁ, František ŠMAHEL, a kol., *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*, Praha 2012.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Jean le Bon*, Paris 2000.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles V le Sage*, Paris 1985

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles VI le roi fol et bien-aimé*, Paris 2006.

Georges BORDONOVE, *Les Rois qui ont fait la France: Charles VII le Victorieux*, Paris 1985.

François-L. BRUEL, *Chronique de Jean le Bel*, publiée pour la Société de l'Histoire de France par Jules Viard et Eugène Déprez, in: *Bibliothèque de l'école des chartes*, 1907, 68, s. 342-344.

A. Mirot, Raymond CAZELLES. Jean l'Aveugle, comte de Luxembourg, roi de Bohême. Bourges -Paris, Tardy, 1947 in: *Bibliothèque de l'école des chartes*. 1950, 1, s. 152-153.

Jaroslav ČECHURA, *České země v letech 1310 - 1378. Lucemburkové na českém trůně I*, Praha 1999.

Jaroslav ČECHURA, Milan HLAVAČKA, Jiří MIKULEC, *Muži a milenci českých královen*, Praha 1994.

Jaroslav ČECHURA, Václav ŽŮREK, *Lucemburkové: životopisná encyklopedie*, České Budějovice 2012.

J. DELLAVILLE DE ROULX, *La France en Orient au XIV. siècle*, Paris 1886.

Jean DEVIOSSE, *Jean le Bon*, Paris 1985.

Dictionnaire des missions catholiques, Tome Ier – Dictionnaire des missionnaires, Paris 1863.

Dictionnaire universel d'histoire et de géographie, Paris 1868.

Václav DRŠKA, Dana PICKOVÁ, *Dějiny středověké Evropy*, Praha 2004.

Georges DUBY, *Histoire de la France des origines à nos jours*, Paris 2007.

Louis DULIEU, *La Médecine à Montpellier. Tome I Le Moyen-Âge*, Avignon 1975.

Graeme DUNPHY (ed.), *Encyclopedia of the Medieval Chronicle*, Boston 2010.

Jiří FAJT a kol., *Karel IV., císař z Boží milosti : kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Praha 2006.

Jana FANTYSOVÁ-MATĚJKOVÁ, *Wenceslas de Bôhème. Un prince au carrefour de l'Europe*, Paris 2013.

Jean FAVIER, *La guerre de Cent Ans*, Paris 1980.

Marc FERRO, *Dějiny Francie*, Praha 2006.

Zdeněk FIALA, *O Kronice Zbraslavské a jejích autorech* in: Petr ŽITAVSKÝ, *Zbraslavská kronika*. Překl. Jan HERMANSKÝ, Praha 1976, s. 5-22.

Gustav FRANCL, Guillaume de Machaut. *Mé srdce pokorné*, Praha 1977.

August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, Praha 1992.

Danielle GABORIT-CHOPIN, *Les arts précieux à Paris (ivoires et orfèvrerie) au temps de Jean de Luxembourg* in: King John of Luxembourg (1296-1346) and the Art of his Era, Praha 1998, s. 53-61.

Bernard GUENÉE, *Histoire et culture historique dans l'Occident médiéval*, Paris 1980.

Cyril HÁDEK, *Konec Lucemburků v Čechách. 700 let od příchodu dynastie do střední Evropy*, Praha 2010.

Ivan HLAVÁČEK, Jaroslav KAŠPAR, Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 1997.

Jörg K. HOENSCH, *Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308 - 1437*, Praha 2003.

Ljuba HORÁKOVÁ, *České korunovační klenoty*, Praha 1998.

Wojciech IWANCZAK, *Jan Luksemburski*, Warszawa 2012.

Jan JANÁK, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu do současnosti*, Praha 2005.

Michel KAPLAN, Patrick BOUCHERON, *Le Moyen Âge, XIe-XVe siècle*, Bréal 1994.

František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika I*, Praha 1993.

František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika II*, Praha 1993.

František KAVKA, *Život na dvoře Karla IV.*, Praha 1993.

František KAVKA, *Karel IV.*, Praha 1998.

František KAVKA, *Karel IV.: Historie života velkého vladaře*, Praha 1998.

František KAVKA, *Čtyři ženy Karla IV.: Královské sňatky*, Praha - Litomyšl 2002.

František KAVKA, *Korunovace Karla IV.*, Praha 2002.

František KAFKA, Josef PETRÁŇ, Michal SVATOŠ, *Dějiny univerzity Karlovy 1348 – 1990, Díl I – 1347/48 – 1622*, Praha 1995.

Zdeněk KALISTA, *Karel IV.: Jeho duchovní tvář*, Praha 2007.

Zdeněk KALISTA, *Karel IV. a Itálie*. Praha 2004.

Martin KINTZINGER, *Karl IV.* In: Bernd SCHNEIDMÜLLER, Stefan WEINFURTER, *Die deutschen Herrscher des Mittelalters, Historische Porträts von Heinrich I. bis Maximilian I.*, München 2003, s. 408–432.

Marie KRČMOVÁ, *Kronika tak řečeného Dalimila*, Praha 1977.

Kronika Zbraslavská, překlad Jan V. Novák, Praha 1905.

František KUTNAR, Jaroslav MAREK, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku 30. let 20. století*, Praha 1997.

Charles-Victor LANGLOIS. A. Molinier. Les Sources de l'histoire de France. I : Époque primitive, Mérovingiens et Carolingiens, Les Sources de l'histoire de France depuis les origines jusqu'en 1789, par MM. A. Molinier, H. Hauser, A. Lefranc, M. Tourbeux. 1ere partie : Des origines aux guerres d'Italie, par A. Molinier, Les Sources de l'histoire de France depuis les origines jusqu'en 1815, par MM. A. Molinier, H. Hauser, E. Bourgeois, G. Yver, M. Touneux, P. Garon. in: *Bibliothèque de l'école des chartes*. 1903, 64. s. 151-156.

Jacques LE GOFF, *Héros et merveilles du Moyen Âge*, Lonrai 2008.

Jiří LOUDA, Michael MACLAGAN, *Les dynasties d'Europe*, Bordas 1995.

Helena MANDELOVÁ, *České země za vlády Lucemburků*, Praha 1993.

François MAILLARD (ed.), *Comtes royaux (1314-1328), Deuxième partie*, Paris 1961.

Jaroslav MAREK, František ŠMAHEL, Škola Annales v zrcadle českého dějepisectví, in: *Český časopis historický* 97, s. 1- 18, Praha 1999.

Matthew MC LEAN, *The Cosmographia of Sebastian Münster. Describing the World in the Reformation*, Hampshire 2007.

Jaroslav MEZNÍK, *Berichte der französischen königlichen Rechnungen über den Aufenthalt des jungen Karl IV. in Frankreich*, Mediaevalia Bohemica, 1969, s. 291-295.

A. MOLINIER, H. HAUSER A., LEFRANC, M. TOURNEUX, *Les sources de l'histoire de France depuis origines jusqu'en 1815. IV - Les Valois, 1328 - 1461*, Paris 1904.

Guillaume MOLLAT, *Étude critique sur les Vitae Paparum Avenionensium d'Étienne Baluze*, Paris 1917.

Martin NEJEDLÝ, ... jen už nikdy do Čech ...!“ Lucemburské české země pohledem literátů „sladké Francie, in: *Dějiny a současnost* 30, 2008, 2.

Martin NEJEDLÝ, Froissartovy příběhy bojů a lásek. Část I. O šťastném kováři a jeho okřídlených jelenech, in: *Historický obzor* 3, 2002, 5 - 6., s. 98-111.

Martin NEJEDLÝ, *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha 2004.

Martin NEJEDLÝ, *Fortuny kolo vrtkavé. Láska, moc a společnost ve středověku*, Praha 2003.

Heinrich NEUREITHER, *Das Bild Kaiser Karls IV. in der zeitgenössischen französischen Geschichtsschreibung*, Heidelberg 1965.

Martin NODL, *Tři studie o době Karla IV.*, Praha 2006.

Karel OTAVSKÝ, *Die Sankt Wenzelskrone im Prager Domschatz und die Frage der Kunstauffassung am Hofe Kaiser Karls IV.*, Bern 1992.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 7, Praha 1893.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 11, Praha 1897.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 14, Praha 1899.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 15, Praha 1900.

Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, díl 26, Praha 1906.

Hans PATZE (ed.): *Kaiser Karl IV. 1316–1378. Forschungen über Kaiser und Reich*, Göttingen 1978.

Thierry PÉCOUT, *Charles V et les premiers Valois, 1328-1392*, Paris 2001.

Josef PETRÁŇ, *Obraz Karla IV. jako hlavy státu v dějepisectví šesti století*, in: Jaroslav PÁNEK, Petr VOREL (vyd.), *České dějiny ve znamení kultury*, Pardubice 2010, 462-499.

Francesco PETRARCA, *Listy velkým i malým tohoto světa. Výbor z latinské korespondence vycházející k 600. výročí básnickovy smrti*, Praha 1974.

Josef POLIŠENSKÝ, *Kroniky a historická vyprávění staré Francie* in: *Staré francouzské kroniky*, Praha 1962, s. 7-31.

Jeannine QUILLET, *Charles V, le roi Lettré*, Paris 2002.

Milada ŘÍHOVÁ, Dana STEHLÍKOVÁ, David TOMÍČEK, *Lékaři na dvoře*

Ferdinand SEIBT, *Karel IV.: císař v Evropě (1346–1378)*, Praha 1999.

Ferdinand SEIBT, *Kaiser Karl IV. Staatsmann und Mäzen. Katalog der Ausstellung in Nürnberg und Köln 1978/79*, München 1978.

Jean SCHOOS: *Die Familie der Luxemburger. Geschichte einer Dynastie*, in: *Erzbischof von Trier, Kurfürst des Reiches ; 1285 - 1354 ; Festschrift aus Anlaß des 700. Geburtsjahres*, Mainz 1985.

Jiří SPĚVÁČEK, *Král diplomat. Jan Lucemburský*, Praha 1982.

Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. - Život a dílo (1316 - 1378)*, Praha 1980.

Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. –1361-1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

Heinz STOOB, *Kaiser Karl IV. und seine Zeit*, Graz 1990.

Jindřich ŠEBÁNEK, Zdeněk FIALA, Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1982.

František ŠMAHEL, *Cesta Karla IV. do Francie, 1377 - 1378*, Praha 2006.

František ŠMAHEL, *Diví muži, lesní lidé a urození divoši v imaginaci českého středověku*. Praha 2012.

František ŠMAHEL, Monseigneur Charles de Bohême. Dětství a dospívání Karla IV. ve Francii, in: *Dějiny a současnost* 27, 2005, 1, s. 34 – 37.

František ŠMAHEL, *Výdaje francouzské komory na zaopatření českého prince Karla v roce 1327*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana*, Praha 2005, s. 65-76.

Jiřina ŠTOURAČOVÁ, *Úvod do archivnictví*, Brno 1999.

Josef ŠUSTA, *České dějiny II/3. Karel IV. Otec a syn 1333–1346*, Praha 1946.

Josef ŠUSTA, *České dějiny II/4. Karel IV. Za císařskou korunou 1346–1355*, Praha 1948.

Josef ŠUSTA, *Král cizinec*, Praha 1939.

Josef TOMEŠ, a kol., *Český biografický slovník XX. století. III. Q–Ž*, Praha 1999.

Laurent THEIS, *Histoire du Moyen Âge français*, Paris 1992.

G.VAPEREAU, *Dictionnaire universel des contemporains contenant toutes les personnes notables de la France et des pays étrangers*, Paris 1870.

Václav ŽŮREK, Ampule, ostruhy a lilie. Korunovace moudrého krále, in: *Dějiny a současnost* 32, 2010, 11., s. 30–32.

8.3 SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH STRÁNEK

http://littre.reverso.net/dictionnaire-francais/definition/f%C3%A9al,_ale/31035

datum stažení: 20.9.2011

http://www.chu-montpellier.fr/fr/presentation_chauliac.jsp

datum stažení: 10.2.2011

<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1918-1938-csr/jan-cerny-1/prof--phdr--josef-susta-43017/>

datum stažení: 10.3.2011

<http://phil.muni.cz/fil/scf/komplet/laicht/html>

datum stažení: 10.3.2011

<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020516>

datum stažení: 11.12.2011

http://www.catholicity.com/encyclopedia/p/pius_ii.pope.html

datum stažení: 3.8.2012

<http://www.nobili-napoletani.it/Piccolomini.htm>

datum stažení: 3.8.2012

<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/oprojektu>

datum stažení: 14.8.2012

<http://www.zdf.de/ZDFmediathek/beitrag/video/1191708/Karl-IV.-und-der-Schwarze-Tod#/beitrag/video/1191708/Karl-IV.-und-der-Schwarze-Tod>

datum stažení: 15.8.2012

http://www.rozhlas.cz/zpravy/historie/_zprava/karel-iv-se-mozna-zaradi-mezi-nejvetsi-osobnosti-nemeckych-dejin--813985

datum stažení: 15.8.2012

<http://www.kamenet.cz/kz/koruna.htm>

datum stažení: 25.8.2012

<http://www.catholicity.com/encyclopedia/m/mabillon.jean.html>

datum stažení: 30.8.2012

<http://blog.metmuseum.org/artofillumination/>

datum stažení: 31.8.2012

http://www.arlima.net/eh/giovanni_de_marignolli.html

datum stažení: 9.2.2012

<http://www.treccani.it/enciclopedia/zanobi-da-strada>
datum stažení: 9.10.2012

<http://www.lacittadimantova.com/la-storia-di-mantova.php>
datum stažení: 15.10.2012

[http://www.treccani.it/enciclopedia/bonifacio-lupi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/bonifacio-lupi_(Dizionario-Biografico)/)
datum stažení: 10.10.2012

<http://www.radio.cz/fr/rubrique/histoire/le-voyage-de-charles-iv-en-france-1>
datum stažení: 29.10. 2012

<http://hn.ihned.cz/c1-18429790-frantisek-smahel-za-karlem-iv-po-klikatych-cestach>
datum stažení: 29.10.2012

<http://kramerus.mzk.cz/search/i.jsp?pid=uuid:90694c52-9deb-11e0-a742-0050569d679d>
datum stažení: 19.1.2012

<http://dejiny.nln.cz/archiv/2008/2/-jen-uz-nikdy-do-cech->
datum stažení: 13.7.2012

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k4849m/f528.image>
datum stažení: 11.8.2012

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/523863/Saracen>
datum stažení: 11.8.2012

http://books.google.be/books?id=5G-VUKxAIl8C&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbv_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
datum stažení: 11.9.2012

http://books.google.fr/books?id=INPxanUVpCAC&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbv_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
datum stažení: 11.9.2012

http://data.bnf.fr/12444895/eustache_deschamps
datum stažení: 11.9.2012

<http://expositions.bnf.fr/fouquet/reperes/34/index34b.htm>
datum stažení: 11.10.2012

<http://www.parliament.cz/czpres2009/panna-evropa>
datum stažení: 11.10.2012

<http://archive.org/stream/lafranceenorien00boucgoog#page/n213/mode/2upJ>
datum stažení: 11.10.2012

<http://www.cefres.cz/Vitejte-na-strankach-CEFRES>
datum stažení: 11.10.2012

<http://www.montpellier.fr/491-archives-municipales.htm#par20331>
datum stažení: 25.11.2012

<http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/annuaire-services/direction>
datum stažení: 25.11.2012

<http://www.zaha-hadid.com>
datum stažení: 25.11.2012

<http://pierresvives.herault.fr/page-standard/larchitecture>
datum stažení: 25.11.2012

http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/bec_0373-6237_1950_num_108_1_461404_t1_0152_0000_000
datum stažení: 1.12.2012

<http://archive.org/details/chroniquedejeand02lebeuoft>
datum stažení: 10.12.2012

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8438605h.r=.langFR>
datum stažení: 10.12.2012

<http://archive.org/stream/kronikazbraslavs00otto#page/n7/mode/2up>
datum: stažení 10.12.2012

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k406141h>
datum stažení: 11.12.2012

http://www.rozhlas.cz/leonardo/dimenze/_zprava/856583
datum stažení: 12.12.2012

<http://medievales.revues.org/6908>
datum stažení 23. 2. 2013

<http://books.google.cz/intl/cs/googlebooks/about.html>
datum stažení 2.3. 2013

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1121746>
datum stažení 15.3.2013

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k36488c/f49.image.r=metz.langFR>
datum stažení 10.4. 2013

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html
datum stažení 28.4.2013

http://baluze.univ-avignon.fr/v1/read_index.html
datum stažení 28.4.2013

http://data.bnf.fr/12241136/avignon_vaucluse_-_annexion_a_la_france_1791_/
datum stažení 1.5.2013

<http://www.dilibri.de/rlb/content/structure/276045>
datum stažení 4.5. 2013

http://www.persee.fr/web/ouvrages/home/prescript/article/shf_0000-0000_1904_num_4_1_949_t1_0025_0000_2
datum stažení 5.5.2013

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k24235j/f3.image.r=Gustave%20Vapereau%20dictionnaire%20universel%20contemporains.langFR>
datum stažení 5.5.2013

<http://archive.org/stream/tudecritiquesu00molluoft#page/n9/mode/2up>
datum stažení: 7.5.2013

<http://archive.org/details/vitaepaprum01baluuoft>
datum stažení: 7.5.2013